

วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย

Journal of Educational Innovation and Research

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2563

Vol. 4 No. 1 January – April

ISSN: 2730-1672 (Online)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพ ในการพัฒนาศักยภาพผลงานทางวิชาการในลักษณะบทความทางวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการ และ นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา
2. เพื่อให้บริการทางสังคมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ

นโยบายการตีพิมพ์

วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยวารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านการศึกษานวัตกรรมการศึกษา ศิลปศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร

กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

กระบวนการพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน) คือ	ฉบับที่ 1	มกราคม – เมษายน
	ฉบับที่ 2	พฤษภาคม – สิงหาคม
	ฉบับที่ 3	กันยายน – ธันวาคม

เจ้าของ

สถาบันเทคโนโลยีนวัตกรรมทางการศึกษาและการวิจัยแห่งสุวรรณภูมิ (สนว.)

บรรณาธิการ

ผศ.ดร. ภูมิภควัชร จูมพงศ์คชศร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

กองบรรณาธิการ

Prof. ZHOA Shulan

Institute of Southeast Asian Studies Yunnan
Academy of Social Sciences, China

Dr. Chai Ching Tan

Mae Fah Luang University, Thailand

ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร. สันญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร. วรวิทย์ นิเทศศิลป์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร. ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร. ญาณกร ใต้ประยูร

สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย

ดร.นพพล แก้วสุวรรณ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. ลำพอง กลมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.สุขสรรค์ ศุภเศรษฐ์เสรี

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ณัฐมน นานโพธิ์ศรี

สถาบันรัชต์ภาคย์

สำนักงานกองบรรณาธิการ

สถาบันเทคโนโลยีนวัตกรรมทางการศึกษาและการวิจัยแห่งสุวรรณภูมิ (สนว.)

เลขที่ 22/2 ม.5 ต.หนองปรือ อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี 20140 โทร 038-198600

094-9615665

บทบรรณาธิการ

วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย (Journal of Educational Innovation and Research) โดยสถาบันเทคโนโลยีนวัตกรรมทางการศึกษาและการวิจัยแห่งสุวรรณภูมิ (สนว.) สำหรับฉบับนี้ ได้รับความสนใจจากคณาจารย์ นักวิชาการ และ นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมหาวิทยาลัยต่างๆ และได้รับการพิจารณาจากกองบรรณาธิการให้เผยแพร่ได้ จำนวนความ 8 บทความ ดังนี้

1) โต้ง : หมอพื้นบ้านทวารวดีกับวิถีชีวิตสู่สาธารณสุขปัจจุบัน โดย สุนันทา เอ้าเจริญ 2) Comparison between the Successful Entrepreneurship Personality Traits and Homestay Entrepreneurship Personality Traits: A Case Study of Two Villages in Si Sa Ket Province โดย Thumwimon Sukserm 3) Critical Success Factors for Real Estate Broker Business โดย Thananchai Puttaraksa , Kewta Phoopatpon 4) ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับนักบวชนอกศาสนา โดย พระราชวัลภาจารย์ 5) สันติภาพกับการดำเนินชีวิตในสังคมไทย: มุมมองพระพุทธศาสนา โดย พระครูจริยธรรมานุรักษ์ 6) บทบาทและการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม โดย พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดน์ 7) การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมมาภิบาล โดย ปณณธร เขียวชัยพฤษ และ 8) การลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรม ในจังหวัดราชบุรี โดย ภัทรพล ใจเย็น

กองบรรณาธิการขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบทความให้เป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อการพัฒนาวารสารเข้าสู่การรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารไทย (TCI) ต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมิภควัธน์ ภูมิพงศ์คชศร
บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

I-IV

บทความวิชาการ

- ได้ัง : หมอพื้นบ้านทวารวดีกับวิถีชีวิตสู่สาธารณสุขปัจจุบัน
สุนันทา เอิ้าเจริญ 1-12
- Comparison between the Successful Entrepreneurship Personality Traits and Homestay
Entrepreneurship Personality Traits: A Case Study of Two Villages in Si Sa Ket Province
Thumwimon Sukserm 13-22
- Critical Success Factors for Real Estate Broker Business
Thananchai Puttaraksa , Kewta Phooapatpon 23-28
- ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับนักบวชนอกศาสนา
พระราชวัลภาจารย์ 29-42
- สันติภาพกับการดำเนินชีวิตในสังคมไทย: มุมมองพระพุทธศาสนา
พระครูจริยธรรมานุรักษ์ 43-52
- บทบาทและการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่
จังหวัดสมุทรสงคราม
พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดมนั บุญเลิศ 53-62
- การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล
ปิ่นณธร เขียวชัยพฤกษ์ 63-74

บทความวิจัย

- การลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรม ในจังหวัดราชบุรี
ภัทรพล ใจเย็น 75-84

โต้ง: หมอพื้นบ้านทวารวดีกับวิถีชีวิตสู่สาธารณสุขปัจจุบัน

Tong: The Davaravati Local Physician and the Ancient Course to
Current Public Health

สุนันทา เอ้าเจริญ

Sunanta Outchareon

โรงพยาบาลสามพราน, กระทรวงสาธารณสุข

Sam Phran Hospital, Ministry of Public Health, Thailand.

Email: superjoylr@gmail.com

Received January 14, 2020; Revised March 22, 2020; Accepted April 28, 2020

บทคัดย่อ

หมอชาวบ้าน หรือ หมอพื้นบ้านเป็นผู้ดูแลสุขภาพและรักษาโรคให้กับผู้ป่วยในท้องถิ่นนั้นๆ โดยใช้องค์ความรู้และวิถีปฏิบัติที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะ เป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในมิติที่ครอบคลุมตั้งแต่การเกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ในแต่ละท้องถิ่นที่มีคำเรียกขานหมอพื้นบ้านตามบริบทของตน เช่น ภาคเหนือ เรียกว่าหมอเมือง ภาคอีสาน เรียกว่าหมอลำผีฟ้า เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในท้องถิ่นนั้นๆ ในบทความนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอในบทบาทของโต้ง ซึ่งเป็นหมอพื้นบ้านในวิถีชีวิตชาวมอญที่เชื่อกันว่าเป็นบรรพบุรุษในสมัยทวารวดี โดยจะนำเสนอมิติที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพในบริบทงานอนามัยแม่และเด็กที่สะท้อนถึงการจัดการสาธารณสุขปัจจุบัน

คำสำคัญ: หมอพื้นบ้านทวารวดี; สาธารณสุข

Abstract

The village or local physicians are the health caretakers, who medicate local patients by applying their knowledge and practices related to the local cultures and their unique identities. It is the course of life since the past until today covering birth to the last day of life. The local physicians are differently called by each locality. For example, the northerners call them Mor Muang (City Physician). The Northeasterners call them Mor Lam Phee Fa (Song Master of Heavenly Spirits), and so on. These physicians play the leading roles in the local course of life. This article then presents Mor

Tong, a Mon local physician believing that he is their forefather during the Davaravati age and introduces the dimensions connected to the mother and child healthcare in the context of the health affairs reflecting the present public health management.

Keywords: Tong; the Davaravati Local Physician; the Ancient Course; Present Public Health

บทนำ

“ไต้ง” เป็นคำภาษามอญซึ่งหมายถึงเจ้าพิธี หรือ ผู้อำนวยพิธี ซึ่งนักแปลและอ่านจารึกมักจะใช้คำว่าคนทรงเจ้า หรือ คนเข้าผี โดยพิธีรำผี จัดขึ้นเมื่อมีคนเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือเกิดเหตุเภทภัยที่ส่งผลกระทบต่อคนในครอบครัว หรือในตระกูล โดยไปปรึกษาหมอดูแล้ว หมอดูกล่าวว่าเกิดจากการผิดผี (อะระโท โອးชิมာ, 2536) พิธีกรรมพ้อนผีมอญมีบทบาทที่สำคัญคือเป็นการปลูกฝังความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษที่สืบทอดมาจากอดีต ให้ลูกหลานมีความรัก ความศรัทธา และเคารพต่อบรรพบุรุษ สร้างความรักสามัคคี มีการสวดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังค่านิยม การรักษาวลสงวนตัว และการไม่ประพฤติดิฉินในเรื่องชู้สาว (วิภาดา เพชรโชติ, 2555)

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญ เป็นชนชาติเก่าแก่และเคยมีอารยธรรมรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนแหลมอินโดจีนในอดีต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าอารยธรรมของมอญเริ่มต้นตั้งแต่ 41 ปีก่อนพุทธศักราช ลักษณะครอบครัวของมอญทั่วไปในอดีตนั้นมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่นิยมมีบุตรจำนวนมาก เคารพนับถือผู้อาวุโสในครอบครัว และมักนิยมแต่งงานกับคนเชื้อชาติเดียวกัน นอกเหนือจากความเชื่อในพุทธศาสนาแล้วมอญยังนับถือผี มีการแบ่งประเภทของผีที่มอญนับถือเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) ผีสิง คือ ผีไม่ดีที่นำความเจ็บป่วย อุบัติเหตุมาให้ 2) ผีบ้านผีเรือน คือ ผีที่คุ้มครองบ้านเรือน ส่วนใหญ่เป็นผีประจำตระกูล มอญมักตั้งศาลพระภูมิในบริเวณบ้าน เพื่อเป็นที่อยู่ของผีบ้านผีเรือน และ 3) ผีเจ้าพ่อและเจ้าแม่ เป็นผีบรรพบุรุษของคนในหมู่บ้าน (พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา, 2546) นอกจากนี้ชาวมอญยังเลื่อมใสเมื่อมีพิธีกรรมต่างๆ สำหรับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่มอญปฏิบัติสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน การแต่งกาย และประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทศกาล (ประนอม เคียนทอง, 2536)

หลักฐานจากจารึกภาษามอญที่เก่าที่สุดในสมัยทวารวดีหลักหนึ่งที่ถูกพบถึงกันมาก ก็คือ จารึกวัดโพธิ์ร้าง จังหวัดนครปฐม มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12 เจริญรุ่งเรืองขึ้นในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 สันนิษฐานว่า อาจอยู่ที่นครปฐม ราชบุรี หรือสุพรรณบุรี เพราะทั้ง 3 แห่งนี้มีร่องรอย เมืองโบราณ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานแบบทวารวดี (สฤณีพงศ์ ขุนทรง, 2561) เป็นดินแดนที่มีความสำคัญต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนถึงวิถีปฏิบัติตน การดูแลตนเอง หรือ มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการดำเนินชีวิต มี 2 สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับมอญ คือ “เสาหงส์” และ “ไต้ง” คำในจารึกระบุว่า“บริเวณอารามที่มีเนื้อที่ดิน จำนวน 170 มีแนวต้นมะพร้าวเป็น

เครื่องหมายเขตของอาราม พร้อมด้วยเสาหงส์ 1 ต้น ภาชนะอาบเงิน พระพุทธรูป และวิหาร ได้เกิดขึ้นจากการกระทำของโด่งทั้งสอง” “เสาหงส์” เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของวัดมอญในพุทธศาสนา และคติการสร้างเสาหงส์ก็ยังคงอยู่สืบต่อมาตราบนานทุกวันนี้ นอกจากนี้แล้วข้อความในจารึกยังสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทางคติความเชื่ออย่างใหม่ที่แพร่เข้ามานั้น คือ พระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในท้องถิ่นนั้นคือความเชื่อเรื่อง “ผี” ในจารึกวัดโพธิ์ร้างได้กล่าวถึง “โด่ง” ที่เกี่ยวข้องกับวิถีของชาวมอญ

ดังนั้น บทความนี้จะนำเสนอประเด็นได้แก่ ความสำคัญของโด่ง โด่งกับการสาธารณสุขปัจจุบัน อิทธิพลของโด่งในบริบทงานอนามัยแม่และเด็ก และการวิเคราะห์อิทธิพลของโด่งที่มีผลต่อการสาธารณสุขปัจจุบันในบริบทงานอนามัยแม่และเด็ก เพื่อเป็นแนวทางและแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าต่อไป

ความสำคัญของหมอพื้นบ้านทวารวดี

ในอดีตการแพทย์ยังไม่เจริญมากนักเมื่อเจ็บป่วยชาวบ้านก็ต้องพึ่งพาอาศัยหมอพื้นบ้านซึ่งศึกษาเรียนรู้การรักษาโรคภัยจากบรรพบุรุษ ซึ่งอาจได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยวาจา หรือจากที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยจารึกบนแผ่นหินสมุดข่อย ใบลาน บันทึกในรูปของจิตรกรรมฝาผนัง หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ กว่าที่จะออกมาเป็นตำราให้คนรุ่นหลังได้ใช้นั้นต้องใช้เวลานับพันปี ค้นคว้าวิจัยตามธรรมชาติโดยอาศัยการสังเกต การลองผิดลองถูก มีการปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำอีก สังเกตความรู้ด้วยประสบการณ์ตรง จนกระทั่งเขียนออกมาเป็นตำราให้คนรุ่นหลังได้ใช้สืบต่อกันมา นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีท้องถิ่นที่มีคุณค่ายิ่ง (ภัทรธิดา ผลงาม, 2561) หลังจากนั้นมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกระแสโลกอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้งรูปแบบและระบบโครงสร้างของสังคมส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนจากวิถีชีวิตการพึ่งตนเองและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่ความสะดวกสบายทางตะวันตกและห่างเหินจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่ปฏิบัติกันสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน การแพทย์ตะวันตกมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของประชาชนมากขึ้น ทำให้การแพทย์พื้นบ้านขาดการพัฒนาและสืบสานองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่างจากประเทศจีน อินเดียที่พัฒนาคู่ขนานการแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์แผนตะวันตก (วิชัย โชควิวัฒน์, 2546)

ชนชาติมอญมีการนับถือผีสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แบ่งแยกผีตามตระกูล ซึ่งแต่ละตระกูลจะมีการนับถือผีที่แตกต่างกัน ผีบรรพบุรุษเป็นที่พึ่งทางใจและมีบทบาทในระดับเครือญาติ ที่เป็นตระกูลเดียวกัน ชาวมอญเชื่อว่าถ้าผู้ใดทำผิดกฎข้อห้าม ถ้าผู้ใด ผ่าฝืนจะทำให้เกิดเหตุเภทภัยกับเจ้าบ้านหรือคนในตระกูล กฎข้อห้ามที่ไม่พึงปฏิบัติ ชาวมอญจึงยึดถืออย่างเคร่งครัด จะเกรงกลัวต่อการทำผิดกฎหรือละเมิดกฎโดยพลการ พิธีกรรมการรำผี จะเกิดจากคนในตระกูลทำผิดกฎ จึงจัดวิธีแก้ด้วยการรำผี การรำผีเป็นงานที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมและมีขั้นตอนในการทำพิธีกรรมการรำผีอย่างละเอียด พิธีกรรมการรำผีนี้เป็นความเชื่อของชาวมอญมาตั้งแต่โบราณกาลและเป็นพิธีความเป็นอยู่ของชาวมอญ

และพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตายเมื่อทำพิธีกรรมการรำผีแล้ว สิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นกับคนในตระกูลก็จะหมดไป

การนับถือผีของชนชาวมอญมีการเล่าถึงตำนานที่ทำให้เกิดระบบความเชื่อดังกล่าวไว้ว่า สิบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลครั้งนั้นมีเศรษฐีผู้หนึ่งมีภรรยา 2 คน ต่อมาเมียหลวงฆ่าลูกของเมียน้อยตายเพราะความริษยาทั้งสองคนเมื่อตายไปแล้วก็ยังมีความอาฆาตพยาบาทจองเวรกันและกัน และกินลูกของอีกฝ่ายหนึ่งสลักกันไปคนละชาติจนในที่สุดฝ่ายหนึ่งได้เกิดเป็นผีและอีกฝ่ายได้เกิดเป็นมนุษย์ ฝ่ายที่เกิดเป็นผีได้ไล่ตามมนุษย์เพื่อที่จะกินลูกมนุษย์ ฝ่ายมนุษย์ได้หนีไปพึ่งพระพุทธเจ้าขณะที่ประทับอยู่ ณ เวฬุวันมหาวิหาร พระองค์ทรงทราบถึงความเป็นไป จึงโปรดเทศนานางผีให้เห็นโทษของการจองเวร นางมนุษย์และนางผีจึงได้ระงับเวรต่อกัน ต่อมานางผีได้ไปอยู่กับมนุษย์ ได้ช่วยเหลือแนะนำนางมนุษย์ให้ทำนาได้ผลดีจนเกิดโภคทรัพย์ มั่งคั่ง รวมทั้งชาวเมืองก็ได้รับความช่วยเหลือด้วยเช่นกัน จึงเป็นมูลเหตุแห่ง การนับถือผีมาจนถึงปัจจุบัน (พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน, 2549)

การถ่ายทอดพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญนั้นมีลักษณะที่เป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และการได้รับการถ่ายทอดโดยไม่มีการรำเรียนเป็นกิจจะลักษณะ แต่เป็นการถ่ายทอดโดยการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งการเรียนรู้มี 3 รูปแบบ คือ การกำหนดจากการบอกเล่า การถ่ายทอดโดยการเห็นจากพิธีกรรมจริง และการถ่ายทอดโดยการปฏิบัติจริงล้วนแต่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญ (พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน, 2549; เฉลิพหล โลหะมาตย์, 2551) พิธีกรรมรำผีมอญเป็นการถวายเครื่องเซ่นต่อบรรพบุรุษพร้อมทั้งการรำรำ พิธีรำผีจะจัดขึ้นเนื่องจากการกระทำผิดกฎข้อห้าม ชาวมอญเรียกว่า “ผิดผี” หรือมีการบนบานสานกล่าวไว้กับบรรพบุรุษ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 พิธีกรรมรำผีมอญ การถวายเครื่องเซ่นต่อบรรพบุรุษพร้อมทั้งการรำรำ

จากแผนภาพแผนภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า รำผีมอญเป็นพิธีกรรมของชาวมอญที่จัดขึ้นจากระบบความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ การจัดพิธีกรรมดังกล่าวจะต้องจัดขึ้นเมื่อบุคคลในตระกูลหรือสายตระกูลตามนามสกุลของตนเกิดเหตุบางประการ เช่น อาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ การขอขมา

เมื่อกระทำผิดข้อปฏิบัติที่ยึดถือกันมา ทั้งนี้ในการจัดพิธีกรรมยังเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเป็นการช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้กับลูกหลาน เป็นโอกาสในการพบปะและร่วมทำกิจกรรมในสายตระกูลนั้นๆ ในปัจจุบันการจัดพิธีกรรมรำผีค่อนข้างน้อยลงเนื่องจากขั้นตอนที่มีความละเอียด ต้องมีการศึกษาตัววันในการจัดที่เหมาะสม การจัดเตรียมสถานที่ สิ่งของเครื่องใช้และเครื่องสังเวยมีความยุ่งยากและที่สำคัญสถานที่ในการจัดและค่าใช้จ่ายในการจัดพิธีกรรมในแต่ละครั้งจะต้องใช้เงินจำนวนมากและไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจรอบค้วในยุคนปัจจุบัน จึงทำให้พิธีกรรมรำผีของชนชาวมอญค่อยๆ จางหายไปจากระบบการดำเนินชีวิตในสังคม (สุชีรา อินทโชติ, 2558)

สรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์มอญมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดเกี่ยวกับประเพณีนับถือผี ครอบครัววิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนตาย เมื่อมีการผิดผีเกิดขึ้น จะมีวิธีแก้โดยการจัดพิธีกรรมการรำผี ผ่านร่างทรงหรือโด่ง ดังนั้นโด่งหรือร่างทรงจะเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องมีประจำตระกูลหรือในสังคมนั้นๆ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เพราะสมาชิกจะเชื่อฟังสารต่างๆ ทั้งข้อห้ามและคำแนะนำของผีผ่านร่างทรง และยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ร่างทรงจึงเปรียบเป็นเพียงสำคัญในกลไกการปกครองให้เกิดความสงบสุขในสังคม

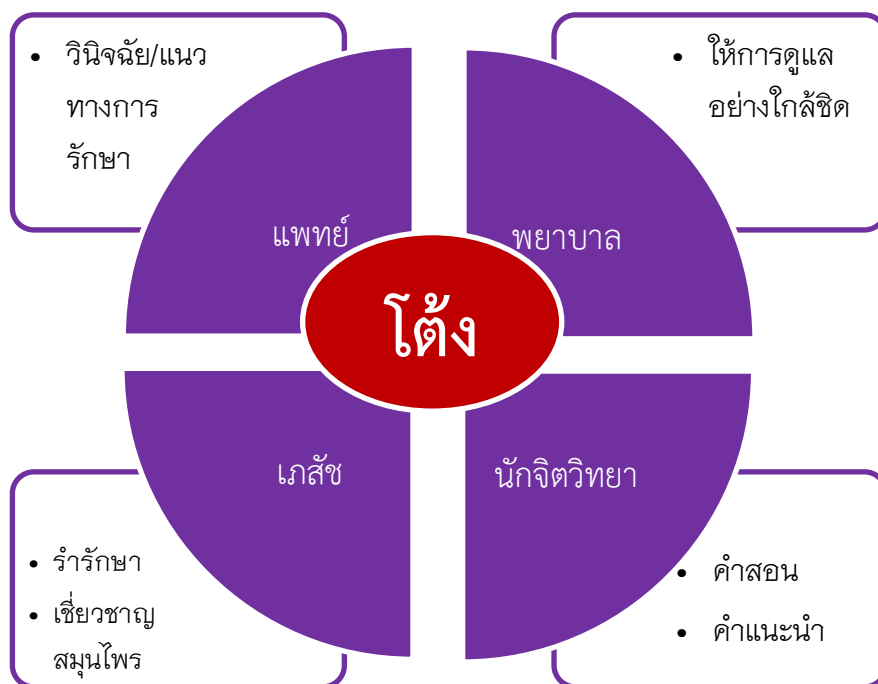
โต้งกับการสาธารณสุขปัจจุบัน

คำว่า สุขภาพ ตาม พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ หมายถึง “ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล” ยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุขปี 63 เน้นสุขภาพเชิงรุกกล่าวคือ เน้นการดูแลสุขภาพแบบใกล้บ้านใกล้ใจ เน้นประชาชนมีสุขภาพดีอยู่ที่บ้านลดอัตราการเข้ารับการรักษารักษาในโรงพยาบาล โดยมี ทีมหมอครอบครัว ประกอบด้วย สหวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ เภสัช นักจิตวิทยา นักกายภาพ อสม. ประจำครอบครัว เป็นต้น การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม มีอยู่ด้วยกัน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพทางกาย คือ การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บทางกาย เช่น ไม่มีไข้ ปวดหัว ตัวร้อน ไม่มีโรคยอดนิยมต่าง ๆ ใน ได้แก่ โรคอ้วน โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคไขมันในเลือดสูง เป็นต้น ด้านสุขภาพทางจิต คือ การไม่มีโรคภัยทางจิตใจ เช่น ไม่มีภาวะซึมเศร้า ภาวะวิตกกังวล โรคจิตเภท เป็นต้น ด้านสุขภาพทางปัญญา คือ ความรู้เท่าทัน แยกแยะได้ในเหตุผลแห่งความดี ความชั่ว ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงาม การฝึกให้มีสุขภาพทางปัญญานั้น วิธีง่าย ๆ ทางหนึ่งก็คือ การฝึกปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่เรานับถือนั่นเอง ด้านสุขภาพทางสังคม มีคนกล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ย่อมไม่อาจอยู่ตามลำพังได้” เริ่มจากหน่วยเล็กสุด คือ ต้องมี ครอบครัวที่ดี รักใคร่เอาใจใส่ดูแลกัน อยู่อาศัยในชุมชน หมู่บ้านที่ดี มีอัธยาศัยที่ดี เกื้อกูลกัน จนถึงปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และเป็นพลเมืองของโลก

หมอพื้นบ้านว่าเป็นชาวบ้านที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนซึ่งให้บริการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย อาศัยความรู้ ด้านการแพทย์พื้นบ้านที่สืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อของชาวบ้าน หมอพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งพัฒนาขึ้นตามปัจจัย

เฉพาะที่แตกต่างกัน (โอภาส ชามะรัตน์, 2545) เป็นประสบการณ์ที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดกันมาตั้งแต่ในอดีตเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ได้มีการจดบันทึกไว้เป็น “ตำรา” ต่าง ๆ มากมาย มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนกระทั่งปัจจุบันรูปแบบการรักษาได้กลายเป็นลักษณะของการผสมผสานระหว่างความเชื่อแบบแผนโบราณกับแผนสมัยใหม่ (อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ, 2530) เมื่อวิวัฒนาการสมัยใหม่เข้ามาจึงมีการประสานความร่วมมือในการดูแลสุขภาพ ดังแผนภาพที่ 2

พันธกิจของทีมหมอครอบครัว	พันธกิจของโต้ง
- ดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษาประจําญาติมิตร ทุกครอบครัว - มีการดูแลร่วมกันถึงบ้าน และหน่วยบริการอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง	เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเพียงคนเดียวของชุมชนนั้นๆ มีอิทธิพลแบบเบ็ดเสร็จครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านสาธารณสุขและการปกครอง ตั้งแต่แรกเกิดจนวาระสุดท้ายของชีวิต

แผนภาพที่ 2 การบูรณาการความร่วมมือกับการสาธารณสุขปัจจุบัน

อิทธิพลของโถงในบริบทงานอนามัยแม่และเด็ก

โถง หรือ หมอพื้นบ้านทวารวดี เป็นชาวบ้านที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนซึ่งให้บริการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย อาศัยความรู้ ด้านการแพทย์พื้นบ้านที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อของชาวบ้าน และส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชน ดังต่อไปนี้

1) อิทธิพลต่อการตั้งครรภ์

หญิงมีครรภ์ต้องทำงานเหมือนคนปกติ เพราะเชื่อว่าทำให้ท้องหลวมและไม่ให้ทารกในครรภ์ตัวโตจนเกินไป ไปดูคนอื่นคลอดไม่ได้ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เขาคลอดไม่ได้ ห้ามหญิงมีครรภ์ไปเผาศพหรือไปเยี่ยมคนป่วยหนัก ในเวลาที่พระสงฆ์ทำสังฆกรรมสวดญัตติ ห้ามหญิงมีครรภ์เข้าไปในเขตพิธีมณฑลเพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดยาก ห้ามตกปลา ฆ่าสัตว์ ฆ่าตัว เท็จ ห้ามหญิงมีครรภ์อาบน้ำในเวลากลางคืน และสามต้องไปตัดฟันไว้ให้ภรรยาอยู่ไฟหลังคลอด คนอื่นจะตัดแทนไม่ได้ โดยจะต้องตัดในเดือนที่ 7 และ 8 เท่านั้น และกองฟืนที่ตั้งสุ่มไว้ต้องเอาหนามไผ่หรือหนามพุทรามาวางไว้ เพราะเชื่อว่าเป็นเครื่องป้องกันผี (ประนอม เคียนทอง, 2536) อย่ายกวัตถุสิ่งของที่แข็งแรงมาก อย่าทำการงานที่ต้องออกแรงจนสุดกำลัง กินอาหารที่ควรกิน จดเว้นอาหารที่มีรสเผ็ด อาหารที่แข็งกระด้างย่อยยาก ให้ไปกราบไหว้ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติผู้ใหญ่ ให้ทำการใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ที่มาบิณฑบาตทุกเช้า ให้ออกกำลังดื่มน้ำถวายพระภิกษุตอนเย็น ให้ไปกราบไหว้หมอดำแยประจําตนและผีบ้านผีเรือน ห้ามส่งศพออกไปป่าช้า ห้ามยกหีบศพ ห้ามไม่ให้ยกถาดเครื่องศพ การสนทนาปราศรัย ต้องสุภาพอ่อนหวาน กิริยามารยาทเรียบร้อย ต้องกราบไหว้สามีตนก่อนนอนเสมอ (จวน เครือวิชฌยาจารย์, 2548)

2) อิทธิพลต่อการคลอด

ในห้องคลอดต้องล้อมด้วยสายสิญจน์ แขนงผ้าประเจียดเลขยันต์ไว้ทุกทิศ เวลาจะคลอดต้องหาทิศและตอนเจ็บท้องคนเฒ่าคนแก่หรือหมอดำแยจะจุดธูปเทียนเพื่อให้คลอดลูกได้สะดวก เมื่อเด็กคลอดออกมาหมอดำแยจะคว่ำอวัยวะสืบพันธุ์เด็กไว้ เพราะเชื่อว่าจะไม่พิกลพิการ สำหรับการตัดสายสะดือหมอจะใช้ด้ายผูกสายสะดือไว้แล้ว เอาผิวไม้รวกตัด นอกจากนี้ หมอยังอุ้มเด็กลงกระดัง ถ้าเด็กเป็นผู้ชายจะวางสมุดดินสอไว้ข้างตัว ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะวางเข็มและด้ายแทน พร้อมทั้งใส่มะพร้าวห้าวขนาดใหญ่และกล้วยน้ำว้าไว้ที่หัวนอนเด็ก เพราะเชื่อว่าจะช่วยปกป้องเด็ก ส่วนสายสะดือที่ตัดแล้ว ต้องล้างให้สะอาดเพราะเชื่อว่าป้องกันโรคให้แก่เด็ก จากนั้นบรรจุลงหม้อดินเผาแล้วเอาเกลือปนกันแล้วเอาไปฝังไว้ใต้บันไดหน้าเรือนเพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกไม่ห่างไกลบ้านเมื่อโตขึ้น (ประนอม เคียนทอง, 2536)

3) อิทธิพลต่อการดูแลหลังคลอด

ด้านมารดา หลักๆ แล้วหลังคลอดจะเน้นเรื่องการอยู่ไฟ ขั้นตอนกระบวนการอาจมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันในแต่ละท้องที่ แต่มีวัตถุประสงค์หลักเดียวกันคือ เพื่อให้มดลูกเข้าอู่ เพื่อบำรุงสุขภาพให้แข็งแรงฟื้นคืนตัวจากการคลอดเร็วขึ้นดังปรากฏในงานวิจัยของ จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2548) ดังนี้

เมื่อหญิงตั้งครรภ์คลอดทารกแล้วหมอดำยาต้องรีบอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดปราศจากกลิ่นคาวต่างๆ เอาผ้าพันหน้าท้องหลายๆ ชั้น ให้ขึ้นบนเตียงหน้าไฟทันที ก่อไฟให้เกิดความร้อนพอทนได้ เพื่อให้มดลูกเข้าที่ ส่วนการศึกษาของประนอม เคียนทองจะมีรายละเอียดเพิ่มเติมบางอย่างเกี่ยวกับข้อปฏิบัติของญาติ และความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนวันที่อยู่ไฟ เช่น ห้ามหญิงที่อยู่ไฟดื่มหรืออาบน้ำเย็นโดยเด็ดขาด ห้ามคนไปเยี่ยมผู้อยู่ไฟกล่าวถึงเรื่องไม่เป็นมงคล เพราะจะทำให้ผู้อยู่ไฟเสียขวัญ ต้องเข้ากระโจมเพื่อบำรุงผิว สำหรับจำนวนวันที่อยู่ไฟจะต้องเป็นวันดี เพราะถือคติว่าอยู่ในวันคู่ลูกถี่ อยู่วันคี่ลูกห่าง เมื่อออกไฟต้องทำบัตรพลีเพื่อปัดเสนียดจัญไร (ประนอม เคียนทอง, 2536)

ด้านลูก จะเป็นเน้นการทำความสะอาดเพื่อฆ่าเชื้อหลังสะดือหลุด การดูแลข้าวของเครื่องใช้ของทารก (ผ้าอ้อม) และพิธีกรรมการโกนผมไฟ ดังปรากฏในงานวิจัยของประนอม เคียนทอง ความว่า เมื่อสะดือเด็กหลุดแม่เด็กจะเอาใบพลูสดลนไฟ แล้วทาไปที่ท้องเด็ก นวดด้วยใบพลู และเอามะกรูดลนไฟคลีงท้องเด็กเพื่อให้ท้องหนาเหมือนผลมะกรูด และเอาพริกไทย ดินสอพองเผาและพิมเสนบดรวมกัน แล้วโรยตัวเพื่อสมานแผล ห้ามทิ้งผ้าอ้อมเพราะจะทำให้เด็กร้องไห้ อย่าให้ผ้าอ้อมตagn้ำค้าง เพราะจะทำให้เด็กเป็นหวัดเมื่อเด็กอายุครบเดือนจำทำพิธีทำขวัญเดือนและโกนจุก และตั้งชื่อให้ (ประนอม เคียนทอง, 2536) ส่วนการศึกษาของจวน เครือวิชฌยาจารย์ จะเน้นถึงรายละเอียดของการจัดพิธีกรรมโกนผมไฟ ประเพณีการโกนผมไฟถือเป็นวัฒนธรรมประเพณีประจำชาติของมอญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่คนมอญถือปฏิบัติ โดยกำหนดวันเดือนปีโกนผมไฟ ที่นิยมกันมากคือ เดือน 4,5,6 และ 12 ซึ่งการโกนผมไฟทำได้ 2 แบบ 1) แบบประหยัด สำหรับครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี 2) แบบการจัดใหญ่ โดยมากเป็นครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี โดยตอนแรกเชิญญาติผู้ใหญ่มาร่วมงานเพื่อช่วยกันเตรียมของกินของใช้ วันงาน เช้าวันงานก็นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ที่มามากที่บ้าน เพื่อเจริญพุทธมนต์ภายในวงสายสิญจน์ และให้พระภิกษุที่เป็นประธานถือกรรไกรตัดผมเด็กให้เป็นพิธี ข้อสำคัญคือต้องโกนผมก่อนเวลาเที่ยงวันเสมอ (จวน เครือวิชฌยาจารย์, 2548)

สามารถสรุปได้ว่า ได้ังจะมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในกระบวนการกระบวนการต่างๆ ในการกำเนิดชีวิตบุคคลหนึ่ง จึงเป็นสะท้อนได้ว่า แม้จะมีกระบวนการแพทย์ที่ทันสมัย แต่ประชาชนที่ยึดถือกับวิถีปฏิบัติมาสู่ยุคปัจจุบัน และได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดูแลแม่และเด็กที่ดีต่อไป

วิเคราะห์อิทธิพลของได้ังที่มีผลต่อการสาธารณสุขปัจจุบันในบริบทงานอนามัยแม่และเด็ก

การเกิดและมีชีวิตอยู่รอด นับเป็นจุดตั้งต้นที่สำคัญของการทำงานด้านสาธารณสุข ดังนั้นงานอนามัยแม่และเด็กจึงเป็นตัวบ่งชี้สุขภาพที่มักถูกหยิบยกขึ้นเป็นตัวสะท้อนการพัฒนาด้านสุขภาพของประเทศอยู่เสมอ เพราะส่วนหนึ่ง การเสียชีวิตของแม่ที่คลอดบุตรเป็นตัวบ่งบอกความเป็นอยู่ของผู้หญิงและการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ รวมถึงความเพียงพอของสถานบริการด้านสุขภาพด้วย สามารถวิเคราะห์อิทธิพลที่ส่งผล ดังนี้

1) ด้านสุขภาพทางกาย

การตั้งครรภ์ไม่ถือเป็นสภาวะการเจ็บป่วย ดังนั้นหญิงตั้งครรภ์จึงไม่ใช่ผู้ป่วยสามารถทำกิจวัตรได้ เช่นคนอื่นทั่วไป คำแนะนำของโด้งที่แนะนำให้หญิงตั้งครรภ์ต้องทำงานเหมือนคนปกติ สอดคล้องกับ ปัจจุบันสติแพทย์แนะนำให้หญิงตั้งครรภ์ออกกำลังกายเบาๆ เช่น โยคะระหว่างตั้งครรภ์เพื่อเป็นการเตรียมกล้ามเนื้อให้แข็งแรง เพราะระยะการคลอด เป็นช่วงที่ต้องใช้พลังงานสูงมาก ทั้งเจ็บครรภ์ยาวนาน การออกแรงเบ่งคลอด และการสูญเสียเลือดจากการคลอด ดังนั้นการเตรียมร่างกายให้แข็งแรงส่งผลต่อการฟื้นตัวของแม่หลังคลอดได้รวดเร็ว การที่ห้ามหญิงที่กำลังอยู่ไฟดื่มน้ำเย็นและห้ามอาบน้ำเย็นนั้น อธิบายเหตุผลทางการแพทย์ปัจจุบันได้ว่า การอยู่ไฟคือการดำรงอยู่ในสภาวะอากาศที่ร้อนการอาบน้ำเย็นอาจทำให้ร่างกายปรับอุณหภูมิไม่ทัน ส่งผลให้เจ็บป่วยได้

2) ด้านสุขภาพทางจิต

ทารกในครรภ์ซึมซับทุกสภาวะอารมณ์ของมารดา และสะท้อนออกมาทางพฤติกรรมของทารกหลังคลอด ดังนั้นมารดาระหว่างตั้งครรภ์จำเป็นต้องรักษาสภาวะอารมณ์ให้อยู่ในแดนบวก รู้เท่าทันอารมณ์เมื่อเกิดโทสะ และหลีกเลี่ยงจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเศร้าหมอง อย่างเช่นข้อห้ามของโด้ง ที่ห้ามหญิงมีครรภ์ไปงานศพหรือเยี่ยมผู้ป่วยหนัก เพราะสถานการณ์เหล่านี้จะไปด้วยบรรยากาศเศร้าหมอง รวมถึงข้อห้ามไปดูคนอื่นคลอดลูก เพราะสถานการณ์การคลอด เต็มไปด้วยความตึงเครียด วุ่นวาย และภาพที่ไม่น่าดูทั้งการสูญเสียเลือด รวมถึงสภาพทารกแรกคลอดที่เปรอะเปื้อนไปด้วยเลือด น้ำคร่ำ ซึ่งภาพเหล่านี้ติดตา หวาดกลัวจนอาจนำไปสู่ภาวะวิตกกังวล ดังนั้นข้อห้ามของโด้งจึงเป็นกุศโลบายช่วยให้หญิงมีครรภ์หลีกเลี่ยงปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดอารมณ์ทางด้านลบอย่างแยบยล

3) ด้านสุขภาพทางปัญญา

การมีสุขภาพดีทางปัญญาคือ การมีความรู้เท่าทัน แยกแยะได้ในเหตุผลแห่งความดี ความชั่ว ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงาม ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่ควรมีทุกคน ระหว่างตั้งครรภ์ฮอร์โมนบางตัวส่งผลให้หญิงตั้งครรภ์มีอารมณ์ที่อ่อนไหว ข้อห้ามของโด้ง ที่ห้ามหญิงมีครรภ์ฆ่าสัตว์ ห้ามกล่าวเท็จ จะเห็นได้ว่า นี่เป็นส่วนหนึ่งในหลักธรรมศีล 5 เป็นการส่งมอบปัญญาเพื่อนำไปสู่จิตใจอันดีงามอย่างแยบยล ถ้าเด็กเป็นผู้ชายจะวางสมุดดินสอไว้ข้างตัว ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะวางเข็มและด้ายแทน เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ให้รับรู้เพศเด็กอย่างชัดเจนได้ในระยะไกล ซึ่งปัจจุบันตามโรงพยาบาลต่าง ๆ นิยมใช้สัญลักษณ์แถบสีที่ป้ายชื่อเด็ก ทารกเพศหญิงสีของแถบป้ายชื่อจะใช้สีชมพู เด็กชายจะใช้สีฟ้า

4) ด้านสุขภาพทางสังคม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมย่อมไม่อาจอยู่ตามลำพังได้ หน่วยเล็กสุดของสังคม คือ ครอบครัว การที่สมาชิกในครอบครัว มีการใส่ใจกันและกัน ส่งผลให้เกิดความอบอุ่นใจแก่สมาชิก การที่โด้งแนะนำว่า ต้องให้สามีเท่านั้น ที่เป็นผู้หาพินมาให้ภรรยาอยู่ไฟหลังคลอดและต้องเตรียมในช่วงการตั้งครรภ์เดือนที่ 7 เดือนที่ 8 และกองพินที่ตั้งสุ่มไว้ต้องเอาหนามไม้หรือหนามพุทรามาวางไว้ เพราะเชื่อว่าเป็นเครื่องป้องกันผี นัย

ยะแฝงของข้อปฏิบัตินี้คือ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจที่อบอุ่นให้กับภรรยา ส่วนต้องเตรียมการเมื่ออายุครรภ์ 7-8 เดือน เพราะเป็นช่วงใกล้คลอด ฟันจึงยังอยู่ในสภาพดี การเอาหนามไฟหรือหนามพุทรามาสุมไว้ ก็เพื่อเป็นการป้องกันการรื้อทำลายจากสัตว์เลื้อย และป้องกันสัตว์อื่นมาทำรังอาศัย กรณีที่พระสงฆ์กำลังทำสังฆกรรมสวดมนต์ ห้ามหญิงมีครรภ์เข้าไปในเขตพิธีมณฑลเพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดยาก นัยยะแฝงน่าจะเป็นการป้องกันการความไม่สงบ หากเกิดการคลอดที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้นท่ามกลางพิธี สามารถอธิบายได้ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 อิทธิพลของโด่งที่มีผลต่อการสาธารณสุขปัจจุบันในบริบทงานอนามัยแม่และเด็ก

สรุป

โต้แย้งเปรียบเสมือนผู้นำทางจิตวิญญาณแบบเบ็ดเสร็จของชุมชนนั้น มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกระทำ การใดๆ ครอบคลุมทุกประเด็นของวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนตาย โดยร่างทรงจะเป็นผู้สูงอายุซึ่งส่วนมากมัก เป็นผู้ชายและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อเป็นคนกลาง เป็นผู้นำสารของ ผีบรรพบุรุษ ผีแถน ผ่าน ทางร่างทรงมาสื่อสารกับสมาชิกผ่านพิธีการรำผี ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเกิดเภทภัยในชุมชนหรือในตระกูล เช่นการ เจ็บป่วยแบบเรื้อรัง รักษาด้วยวิธีการต่างๆแล้วไม่หาย ข้อวินิจฉัยสาเหตุการเจ็บป่วยมักเกิดจากการผิดผีใน เรื่องต่างๆ โต้งก็จะรักษาแก้เคล็ด รวมทั้งคำแนะนำในการปฏิบัติตนของสมาชิก เพื่อความสงบสุขใน ชุมชน และอีกนัยยะของการรำผีคือ การเสริมสร้างความสามัคคีแก่สมาชิกในชุมชน ผ่านการ กำหนดจัดรำ ในช่วงเทศกาลต่างๆ ดังนั้นโต้งหรือร่างทรงจะเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องมีประจำตระกูลหรือในสังคมนั้นๆ เป็น ผู้นำทางจิตวิญญาณ เพราะสมาชิกจะเชื่อฟังสารต่างๆทั้งข้อห้ามและคำแนะนำของผีผ่านร่างทรง และ ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ร่างทรงจึงเปรียบเป็นเพียงสำคัญในกลไกการปกครองให้เกิดความสงบสุขใน สังคม

เอกสารอ้างอิง

- จวน เครือวิชฌยาจารย์. (2548). *ประเพณีมอญที่สำคัญ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินคร.
- เฉลิมพล โลหะมาตย์. (2551). *ดนตรีประกอบพิธีกรรมรำผีมอญ ของหมู่บ้านบางกระดี่ แขวงแสมดำ เขต บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประนอม เคียนทอง. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภอบัก ชงชัย จังหวัดนครราชสีมา*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา. (2546). *เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาว มอญ: ศึกษากรณีหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์เพ็ญแข วรณบ้าน. (2549). *การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ: กรณีศึกษา ชุมชนมอญบางกระดี่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภัทรธิดา ผลงาม. (2561). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาหมอปั่นบ้านในการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษา สุขภาพ ในชุมชนจังหวัดเลย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 26(52), 1-27.
- วิชัย โชควิวัฒน์. (2546). *นโยบายและทิศทางการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของ ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวง สาธารณสุข.

- วิภาดา เพชรโชติ. (2555). พ้องพืชมอญของชาวมอญบ้านหนองดู่และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 13(2), 35-42.
- สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง. (2561). *เปิดประตูสู่ทวารวดี*. นครปฐม: มิตรเจริญการพิมพ์.
- สุชีรา อินทโชติ. (2558). คตินิยมรำผีมอญในประเทศไทย. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 2(2), 74-94.
- อะระโท โอชิมา. (2536). *ชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทยกรณีศึกษาในเขต อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ. (2530). *พิธีกรรมและความเชื่อล้านนา: การผลิตใหม่ของอำนาจทางศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

Comparison between the Successful Entrepreneurship Personality Traits and Homestay Entrepreneurship Personality Traits: A Case Study of Two Villages in Si Sa Ket Province*

¹Thumwimon Sukserm, Chawapot Supasarn and Chakarin Vajiramedhin

Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University, Thailand

¹Email: thumwimon@gmail.com

Received December 14, 2019; **Revised** March 20, 2019; **Accepted** March 25, 2020

Abstract

This study aims to compare the successful entrepreneurship personality traits and Thai homestay entrepreneurship personality traits in order to be the role model for other Thai homestay owners. Two villages are selected to be the best practice of homestay in Thailand, for instance, Prasat Yer Village, Prasat Sub-district, Phrai Bueng District, Si Sa Ket Province and Lathai Village, Lathai Sub-district, Kanthararom District, Si Sa Ket Province. This study is the qualitative study and collected data from 20 key informant people of two communities who significant play role about the homestay. Data is collected by four approaches such as the focus group, the participant observation, the non-participant observation, and the depth-interview. Triangulation and the content analysis were applied into this study.

The results reveal that the successful entrepreneurship personality traits that are reviewed from the scholar and the top management opinions. The conclusion of personality traits is consisted of passion, flexibility, creativity, confidence, risk-takers, and empathetic. These personality traits are completely matched the entrepreneurship personality traits of Thai homestay owners in two villages. Therefore, this study results are implemented on other Thai homestay owners in order to improve and develop themselves as two villages.

Keywords: Entrepreneurship personality trait; Homestay; Si Sa Ket Province

* First paper The 6th Greater Mekong Sub-region International Conference (GMSIC) 2019

Introduction

Regarding the Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021), Thai government committed to build strengthen economic security by increasing economic performance as a means of achieving higher growth. A part of several approaches is the managing agricultural products in the entire system, for instance, linking agricultural production with other production sectors as services and tourism, in order to rely less on basic agricultural exports (the National Economic and Social Development Board (NESDB), 2019).

Homestay is a part of increasing economic performance, even though this activity has been operating several years ago (Tourism and Sports Khon Kean Provincial Office, 2014), presently, Thai government is stimulating this activity again and created the Homestay Thailand Standard in order to facilitate confidence of guests towards homestays (Department of Tourism, the Ministry of Tourism and Sports, 2019).

Referred to Thai Homestay Standard of 2011, the homestay owners have to submit the requested evaluation and enter the homestay evaluation procedure. Finally, the homestay is regarded and given the certification of passing the evaluation of Thai Homestay by the Ministry of Tourism and Sports. Eventually, the homestay owners are able to operate their homestay business but the validity has expired in three years (three-year validity). However, they can resubmit the requested evaluation after past three years.

Noticeably, the important point of Thai homestay standard would like to evaluate the homestay owner who are able to manage the homestay business. This session is related to the entrepreneurship personality traits, such as formulating the organizational structure, creating the rules and services, calculating the cost and service charges. Those operation are needed people who is entrepreneurship mindset (Wilson, 2010).

The personality Traits of an entrepreneur have those traits, they rarely define the characteristics that make a majority of entrepreneurs. Not all people are born with an intellect that will create the World, but people are able to develop themselves to make-up entrepreneurship personality traits (Rampton, 2014).

As the above mentioned, Thai government is promoting the homestay business and also encouraging the homestay owners by creating the Creative Industry Village (CIV) scheme. This scheme aimed to expect Thai villages must be developed 158 villages in 76 provinces (Ministry of Industry, 2019) and aims to beef up economic flows to villages through local tourism connected to any

related industry. Eventually, the Thai government would like to definitely help villagers, small and medium-sized enterprises (SMEs) and farmers increase their household incomes. Two of many villages in Thailand are selected to join the project, for example;

- (1) Prasat Yer Village, Prasat Sub-district, Phrai Bueng District, Si Sa Ket Province and
- (2) Lathai Village, Lathai Sub-district, Kanthararom District, Si Sa Ket Province.

The reason why two villages are encouraged to join the project because they have the potential and be ready to shift themselves to their goal, including respond to the Thai government policy.

In order to be the role model of Thai homestay, this study concentrated on the entrepreneurship personality traits by comparing the successful of entrepreneur personality traits and homestay entrepreneur personality traits. The benefit of this academic article enables the other homestay owners to improve themselves in order to manage their homestay business to grow up and sustain.

Literature Reviews

In this review, the authors collect and organize the findings on the various personality traits among the entrepreneurial population and their impact on venture performance. The authors cover academic work and businessman's opinions.

The study considers the traits of entrepreneurs' or the 'traits that make entrepreneurs successful' (Wilson, 2010; Rampton, 2014; Patel, 2017, Patel, 2018 and Poon, 2018). The successful entrepreneur means more than starting new ventures every other day and has a strong inner drive that helps him or her to succeed. It also means the right attitude towards a business and the determination and grit to achieve success. The result of study is revealed that the successful personality traits of entrepreneur as follows;

- (1) Passion:

This trait is very important to the successful entrepreneur (Wilson, 2010; Rampton, 2014; Patel, 2017). The money is not the destination of entrepreneurs; oppositely, they must genuinely love their work and be willing to put a lot of time and effort. The successful entrepreneur is always reading and researching ways to make the business better.

- (2) Flexibility:

Entrepreneurs must be ready to make the adjustments to make that idea feasible, plus, prepare and willing to modify the plan whenever updated information arrives and whenever there are changes in circumstances (Rampton, 2014 and Poon, 2018)

(3) Creativity:

Patel (2017) mentioned that entrepreneurs should look for new ways of doing business and how they can make them better. They must meet the world differently and think outside the box because businesses are built on big ideas.

(4) Confidence:

A good network is also important for entrepreneurs (Poon, 2018). It means that entrepreneurs must meet many people, therefore, they must be confident with the knowledge and everything they do (Wilson, 2010). Rampton (2014) stated that entrepreneurs must face the competition head on, they must be passionate and resilient which is why entrepreneurs have an extremely strong sense of self.

(5) Risk-Takers:

Successful entrepreneurs have a daring streak in the problems. They are comfortable embracing risk if they feel they are doing it for the right reasons (Patel, 2018). Therefore, entrepreneurs must look the challenges and risks as opportunities (Patel, 2017).

(6) Empathetic:

Entrepreneurs must be optimistic about the future and always looking ahead (Patel, 2017). If your mindset as mentioned, whenever thinking, speaking and acting will be good. Speaking of empathy, good leaders care about the surrounding employees or people, eventually, they should offer generous benefits to the organization.

Research Methodology

This study is a qualitative research that was collected data from 20 key informant people each of two communities who significant play role about the homestay, such as;

- (1) Prasat Yer Village, Prasat Sub-district, Phrai Bueng District, Si Sa Ket Province and
- (2) Lathai Village, Lathai Sub-district, Kanthararom District, Si Sa Ket Province.

Data is collected by four approaches such as the focus group, the participant observation, the non-participant observation, including the depth-interview. Triangulation refers to the use of multiple methods or data sources in qualitative research to develop a comprehensive understanding of phenomena (Carter et al., 2014). This academic article presents the three types of triangulation, such

as (a) method triangulation, (b) investigator triangulation, and (c) data source triangulation, followed by a discussion of the use of four above approaches as an example of data source triangulation in qualitative inquiry. Content analysis was applied to interpret and code textual material.

Research Results

1. Prasat Yer Village, Prasat Sub-district, Phrai Bueng District, Si Sa Ket Province

This village is established several years ago but it is not existed an establishment year. The Prasat Yer people mentioned that their ancestor evacuated from Laos PDR because of war. They looked for the peaceful place, until met the place in Thai Kingdom. However, they stayed in this area not too long due to epidemic disease happened. They attempted to explore the plenteous land and finally, they found the current place where have a Khmer ruined castle as called 'Prasat Yer'. Eventually, they brought the name of a Khmer ruined castle to be the village name.

'Yer' is the name of an ethnic group in Si Sa Ket province. Regarding this name, they preserve their culture strongly and transfer it to the tangible products and services such as silk and cotton fabric.

Their main career is farmer and mainly generate income from the rice farming. However, the supporting career after harvesting is the homestay business. Even though, this business is not able to generate a big income but they are willing and proud to present their culture through the homestay program such as learning to weave and visiting the attracting places in the area, plus the traditional dinner party. In terms of the One Tambon One Product (OTOP), they produce their OTOP products from the raw materials in the community, such as traditional shirts and blouses, cotton and silk pillows and keychain.

2. Lathai Village, Lathai Sub-district, Kanthararom District, Si Sa Ket Province

Lathai village is established in 1980. Originally, ancestors were Ubon Ratchathani people who evacuated from Lao PDR. They called themselves as 'Laos' which is an ethnic group name of Si Sa Ket people. The current land is plenty of plants and water. They are able to grow many plants and very good productivity.

Lathai people proud to present their culture as ‘Laos culture’ such as the rocket festival (Boon Bug Fai), a traditional food, Laos language, and local products – silk and cotton fabrics and basketwork (handcraft).

In terms of the main career, their life depend on the natural resources due to generate income from farming as the previous village. Plus, their passive income come from the homestay business, but it is not a big money. They operate it for supporting their family income. The homestay program is not different from the above village; oppositely, the attracted places are different only.

Comparison of entrepreneurship personality traits

Due to the main career is farmer that is not really the entrepreneur. They do it for their sustain life in the past, and nowadays, it is a little change for generating income. However, they still operate it without business mindset. On the other hand, the Thai government encourage them to run the homestay business. Some of them run it well, but the majority are fail because they are lack of the entrepreneurial soul.

Even though, some homestay business are fail but two homestay business are able to be the role model. Their income of this business is good and many customer respond in the good way. The word-of-mouth is happened with two village. It pulls many visitors to enter two communities. Therefore, in order to analyze the homestay entrepreneurship personality traits and the successful personality traits of an entrepreneur, this study is demonstrated the comparison table as below;

Table 1 Comparison the entrepreneurship personality traits

The successful entrepreneurship personality traits	The homestay entrepreneurship personality traits	
	Prasat Yer Village	Lathai Village
1. Passion	high	low
2. Flexibility	high	high
3. Creativity	high	low
4. Confidence	high	high
5. Risk-takers	high	neutral
6. Empathetic	high	high

Referred to table 1, the results reveal that the homestay entrepreneurship personality traits are perfectly matched the successful entrepreneurship personality traits. This are supported the successful homestay that are well-known of visitors. The visitors purchased their service because of word-of-mouth to two homestays communities. They communicated in the positive messages. This is the reason to reflect the successful entrepreneurship personality traits.

Both villages of homestay owners are passion, flexibility, creativity, confidence, risk-takers and empathetic. The detail of each would be explained as follows;

(1) Passion:

The homestay owners of both villages are passion, especially, Prasat Yer village because the members of community are strong and clearly the same goal, including the leader is high potential to convince his member to conduct the agreement. Meanwhile, another village is less passion. After harvest, villagers prefer to migrant into the big city because of big income. However, some of them are willing to operate their homestay business and produce their agricultural and souvenir products in order to sell visitors.

(2) Flexibility:

Both villages of homestay owners are flexibility according to the nature of northeastern people is quite compromise. Whenever, they face the obstacles to their business, they seek other solutions for better. In terms of meeting the committee of homestay, when they are at work, if they have a lot of opinions, it is surprisingly easy to build a consensus. That supports them to forward the future of homestay business. Particularly, the current crisis economy happens, villagers are adjusting themselves to create the new homestay program in order to persuade visitors to use their services.

(3) Creativity:

Although the creativity is existing with both homestay owners, but Prasat Yer's homestay owners is more creative entrepreneur. For instance, they open their mind to obtain high technology that is very useful for building different things and opinions. They are able to gain new knowledge in order to expand their products and services. Another word, entrepreneurs do not think the same way. They meet the world differently and think outside the box.

However, another village is less because of high oldness. These are barrier to create new things, plus the majority are elder members. Therefore, it is disadvantage of creativity. Eventually, they prefer to produce the same products continually.

(4) Confidence:

Two communities' homestay owners are confidence, but some reason make them different. For instance, Prasat Yer's entrepreneurs are integrated various ages, it is constructed their confidence to build the strong group and support each other to move forward the better future.

Meanwhile, another entrepreneur is confidence from high working experiences with more aging. Therefore, they believe that precious experiences enable them to shift their life, in spite of oldness but their hearts are very strong.

(5) Risk-takers:

Even, the homestay owners of both villages are risk-takers but Prasat Yer's owners are higher than Lathai's owners. The evidence of this come from fundraising activity in the community. They use those money for product development and the shop rent in the department store. Meanwhile, Lathai's homestay owners are awareness of risky and avoiding them in order to maintain their business in the depression.

(6) Empathetic:

Due to the habit of northeastern people is obviously kindness, it links them to be optimism. Therefore, visitors fell in love them because they really and sincerely take care of visitors. They always give them several services even those are extra services without service charges. This is the reason why many visitors return and positively mention to others. This circumstance is appeared both villages.

Conclusion and Discussion

The Thai homestay is creating under the Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021). The objectives of this scheme aim to decentralize to the local in order to stimulate the local economy to the national economy. This scheme encourages Thai local use their wisdom to develop their agricultural products along with tourism in order to increase the value added of agricultural products.

Two homestay communities are selected under the supporting projects of Thai government such as Prasat Yer village and Lathai village. Both of them are located in Si Sa Ket province where is the northeastern region of Thailand.

Due to the main career of people in this country and region is farmer. This career is not really entrepreneur, oppositely, they do this because of following their ancestor. Therefore, they may not be the real entrepreneur and be lack of the entrepreneurial soul.

The objective of this study concentrates on the comparison between the successful entrepreneurship personality traits and the homestay entrepreneurship personality traits of two villages as mentioned. The benefit of this study is applied to improve other Thai homestay owners' mindset in order to develop their homestay business.

This study is the qualitative study that mainly collected data from 20 key informant persons by using the focus group, the participant observation, the non-participant observation, including the depth-interview. Triangulation and content analysis were applied to check data, including interpret and code textual material.

The results reveals that the homestay entrepreneurship personality traits are matched the six successful entrepreneurship personality traits, such as passion, Flexibility, Creativity, Confidence, Risk-takers and Empathetic. Therefore, if other Thai homestay owners would like to be successful entrepreneur, they should behave themselves following the six personality traits. These traits are kinds of entrepreneurial soul that should build into their mindset.

References

- Carter N., Bryant-Lukosius D., DiCenso A., Blythe, J. and Neville A.J. (2014). The use of triangulation in qualitative research. *Oncology Nursing Forum*, 41(5), 545–547.
- Department of Tourism, the Ministry of Tourism and Sports. (2019). *Thai Homestay*. (April 30, 2019). Retrieved from <http://www.homestaythai.net>.
- Ministry of Industry. (2019). *The Government Policy*. (May 14, 2019). Retrieved from <http://www.industry.go.th>.
- Patel, D. (2018). *10 Personality Traits of Legendary Entrepreneurs*. (May 29, 2019) Retrieved from <http://www.entrepreneur.com>.
- Patel, S. (2017). *The 5 Personality Traits All Entrepreneurs Must Have*. (May 29, 2019). Retrieved from <http://www.entrepreneur.com>.
- Poon, E. (2018). *Three Personality Traits That All Successful Entrepreneurs Share*. (May 29, 2019). Retrieved from <http://www.forbes.com>.

Rampton, J. (2014). *5 Personality Traits of an Entrepreneur*. (May 28, 2019). Retrieved from <https://www.forbes.com>.

The National Economic and Social Development Board (NESDB). (2019). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021)*. (May 29, 2019). Retrieved from https://www.nesdb.go.th/nesdb_en/main.php?filename=develop_issue.

Tourism and Sports Khon Kean Provincial Office. (2014). *Training material for Homestay Tourism Management*; 2.

Wilson, M. (2010). 10 Qualities of a Successful Entrepreneur. (May 29, 2019). Retrieved from <https://under30ceo.com>.

Critical Success Factors for Real Estate Broker Business*

¹Thananchai Puttaraksa and Kewta Phoopatpon

Ramkhamhaeng University, Thailand.

¹Corresponding Author Email: tbuddhapuntha@gmail.com

Received January 14, 2020; **Revised** March 24, 2020; **Accepted** April 28, 2020

Abstract

The purpose of this study is to investigate the Critical Success Factors for Real Estate Brokerage Business and how the CSFs can be prioritized. This study uses qualitative research method both primary and secondary data. In-depth interviews were conducted with 13 key informants divided into 3 groups; academics, relevant RE associations, RE brokers. In summary, the CSFs for RE brokerage business can be divided into 4 parts. Firstly, specific structure such as positive attitude, honesty, trustworthiness and exclusive listing contract. Secondly, competitive strategies, industry positions in business and geographic location such as good management, financial, HR, modern technology system. Thirdly, environmental factors such as economics and RE market trends, good networks between customers and brokers. Forth and finally, temporary factors are different. Prioritizing CFSs for RE brokerage business can be varied. In conclusion, the management of RE brokerage business will have to define CSFs that suit their organizations.

Keywords: Critical; Success Factors; Real Estate Broker; Business

* First paper The 5th Greater Mekong Sub-region International Conference (GMSIC) 2018

Introduction

Land supports everything in the world. Housing is built on the land and is one of the four prerequisites in human life. Some people may be able to buy residential property once in a life time. Therefore, it is important to carefully select before buying properties. In general, buyers want to buy properties at suitable price without troubles and sellers want to sell housing quickly at suitable price. Real Estate Brokerage Business is an important part to solve problems. Trustworthy, knowledge able, professional real estate brokers and agents help the real estate trading process to be smooth and fair. In return, commission is the main income of the real estate brokerage business (Greenbaum, Thakor & Boot, 2016).

Real estate brokerage business can help to stimulate the economy as a whole. Because in every transaction there would be many businesses involved. It can help public and private sectors such as people can buy, sell, rent, exchange property at convenient, secured and in an ideal location and reduce debt problems of financial institutions. (Lemma, & Negash, 2013).

Real estate brokerage businesses in Thailand have related associations such as Thai Real Estate Broker Association, Thailand Real Estate Sales and Marketing Association and Thailand Professional Qualification Institute (TPQI) which is a public organization which classify and provide certification of professional qualifications, including brokerage business. However, there are no RE brokerage business law to protect consumers and regulate Thai and foreign RE brokers which mean foreign RE brokers can work in Thailand without paying tax. The government should have policies and measures to prevent exploitation and to support the RE brokerage business.

The RE brokerage business in Thailand, Somsak Muneepeerakul, referred to in Sapon Pornchokchai (2016) chances that a RE brokerage business will succeed may be around 20% or less. Perotti (2007) has said that 75% of licensed RE agents have to leave the RE brokerage business, and 57% of the RE brokerage firm lost money without profit and 50% of new RE brokers are faced with failure.

Therefore, the researcher is interested in studying the Critical Success Factors of real estate brokerage business in Thailand as it can be useful for the RE brokerage business and it can help to promote the professional development in the field. Additionally, it can also be useful information to those who are interested. The main questions of the study are; what are the CSFs for real estate brokerage business? and how the CSFs can be prioritized?

Literature Review

Property or Asset, Sopon Pornchokchai (2016), the director of Thai Real Estate Business School, Property can be classified into tangible assets and intangible assets. Real estate is tangible asset and immovable properties such as vacant land, commercial properties, etc.

According to the Thai Civil and Commercial Code, Section 139, Real Estate means land and property attached to the land, which is permanent or composed of the same land, and includes property rights relating to the land or property attached to the land.

Real estate brokerage business is one of the groups of professionals in real estate. Brokers are intermediaries in identifying the buyer, the seller or the lessee. The brokers represent one or both parties to help to facilitate the purchase, sale, or lease. Traditionally, commission is the main income of the RE brokerage business.

Prawit Anusiri (2016); There are two brokerage types in the market.

1. The brokers that are a member of Thai Real Estate Broker Association (TREBA). As of April 2018, there are more than 350 than the companies and there are around 800 independent agents who trained and passed the exam and have been issued ID cards by TREBA.
2. The brokers that are not a member of TREBA. There are around 600 companies and over hundred thousand independent agents in Thailand.

There are lots of real estate brokers and agents because there are no regulations and licensing.

Real estate brokerage businesses in Thailand have related associations such as Thai Real Estate Broker Association, Thailand Real Estate Sales and Marketing Association and Thailand Professional Qualification Institute (TPQI) which is a public organization which classify and provide certification of professional qualifications, including brokerage business.

The concept of "Critical Success Factors" was developed by D. Ronald Daniel, Managing Director of McKinsey & Company in 1961, and further refined by John F. Rockart between 1979 and 1981, the director of the Center for Information Systems Research at the Massachusetts Institute of Technology's Sloan School of Management in Cambridge, Massachusetts At that time, we proposed a way to use the key factors of success for efficiency and effectiveness. To manage the information needed to succeed for the executives.

Anthony, Dearden, and Vancil (1972) refer to Rockart (1979). for organization to achieve good performance, there are a few factors. “What to do right” to grow the business. If these factors are not good enough, it would result in less than expected results. CSF is an activity that should receive continued attention from the management. Continuous operational status should be measured and should have information on that activity. CSF helps to achieve organizational goals. Targeting is the end that an organization needs to reach. CSF is a necessary factor for good performance.

The results of the MIT study found that the main sources of success are the following four categories:

1. Structure of the particular industry Each business has a unique CSFs.
2. Competitive strategies, industry position and geographic location. Some companies are small, some are big, they have different goals, different geographic locations and have different CSFs.
3. Environmental factors such as GDP, political economy; these changes will affect the CSFs.
4. Temporary factors within the organization at some point of time may be some of the CSFs, such as, if the management teams passed away from a group accident, finding a new management team becomes an important factor at that time.

The same type of business can have different CSFs. There are some situations that change, CSF that senior executives focus on maybe different from time to time. It is important that managers in each organization plan to define the CSF for the success of each organization at different times and environments, such as location, strategy, and factors at different growth stages

Methodology

The first method is document research which is secondary data. From researching information such as research, books, academic articles. The second method is to collect in-depth interview data, which is the primary data directly from key informants in the real estate brokerage industry who are Thai and foreigners.

Criterion Based Selection method is used, the researcher believe that the key informants are the most proficient to provide effective information. The key informants are divided into 3 groups, total of 13 participants as follows:

1. 4 Real estate broker owners
2. 4 Related real estate broker associations
3. 5 Academic and educational institutions

Results and Discussion

In summary, the main factors of success of the business. Real estate from expert interviews.

1. The specific structure of the real estate brokerage business is a positive attitude towards the real estate broker and wants to work honestly. Respectful to be appointed exclusively. Business location and geographic location there are good management organizations such as Human Resources. Modern technology.
3. Environmental factors are economic trends. Real estate market In both domestic and foreign countries there is a good network between both the client and the broker. Case-by-case basis is the priority of the success of the brokerage business. Real estate varies. In conclusion, Rockman (1979) found that the same business could have a different CSF. In all organizations, there were some occasions of change, and some CSFs that senior management focused on were different in time. Change to Managers in each organization are the ones who plan to define CSF. There may be different priorities for CSF. Real estate brokers can be ranked. The focus is on the key success factors of real estate brokers. It is a part of the development of the brokerage business. Real estate to prosper. Furhad Waquad ,Federal Political Coordinator to United States Senator Debbie Stabenow MI and National Association of REALTORS® Instructor for CIPS, WCR & REBAC Courses(Interview)

Suggested Research

Study results Researchers have suggested the following research:

1. There should be a discussion group of relevant executives. There should be a discussion group of professional brokers who are practitioners.
2. Quantitative research should be conducted. To summarize the qualitative and quantifiable results.
3. Qualitative and quantitative research should be conducted, with the people receiving the service from the recruiter as participants in the study.

References

- Anthony, R, J. Dearden, and R. Vancil. (1972). *Key Economic Variables, Management. Control Systems, Homewood*. IL: Richard D. Irwin.
- Anusiri, P. (2016). *The way to enter the professional real estate brokerage Series 2*. Bangkok: Thai Real Estate Business School.
- Greenbaum, S., Thakor, A., & Boot, A. (2016). *Contemporary Financial Intermediation*. (3rd ed.). San Diego: Elsevier.
- Lemma, T., & Negash, M. (2013). Institutional, Macroeconomic and Firm-specific Determinants of Capital Structure: The African Evidence. *Management Research Review*, 36(11),1081–1122.
- Phra Promghunaporn (P.A.Puyutto). (2003). *A Buddhist Dictionary*. (12th ed.). Bangkok: MCU Press.
- Pornchokchai, S. (2016). *Real Estate Management in Thailand*. (4th ed.). Bangkok: Thai Real Estate Business School.
- Rockart J. F. (1979). *Chief Executives Define Their Own Data Needs*. *Harvard Business Review*, 57(2), 81–93.

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับนักบวชนอกศาสนา

Relationship between Buddhism and Pagan Priests

พระราชวัลลาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุณ)

Phra Rajwallapajan (Daoruang Acaraguno)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: songphan_new@hotmail.com

Received December 20, 2019; **Revised** March 28, 2019; **Accepted** March 30, 2020

บทคัดย่อ

ตลอดเวลาที่พระพุทธองค์ประกาศพระพุทธศาสนาทรงทำในสังคมที่นับถือลัทธิศาสนาต่าง ๆ ที่เผยแผ่ในสังคมมาเป็นเวลายาวนาน จึงทำให้พระพุทธองค์ต้องเกี่ยวข้องกับลัทธินอกศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับลัทธินอกศาสนาในหลายด้าน ทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัว คือ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีเรื่องราวกล่าวถึงพระพุทธเจ้ากับนักบวชนอกศาสนาทั้งในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ การมีความเกี่ยวข้องกันนี้หลายเรื่องเป็นการสั่งสมบารมีจนได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้รวมทั้งพระอริยสาวกของพระองค์ด้วย ทางสังคม คือ พระพุทธศาสนาและนักบวชนอกศาสนาเผยแผ่ในสังคมเดียวกัน จึงทำให้ศาสนาและสาวกของศาสนาทั้งหลายมีความเกี่ยวข้องกัน เป็นไปด้วยความเรียบร้อยบ้าง มีความขัดแย้งกันบ้าง ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงก็โดยอ้อม บางครั้งเป็นเรื่องราวระหว่างพระพุทธเจ้ากับนักบวชนอกศาสนา และสาวกของนักบวชนอกศาสนา และทางคำสอน การลัทธิต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาลแม้มีจำนวนมาก พระพุทธองค์ก็ไม่ได้คัดค้านทุกลัทธิ ทรงเห็นด้วยกับฝ่ายสัมมาทิฐิว่าสอนตรงกับพระองค์ ฝ่ายที่สอนไม่ตรงกับพระองค์ได้แสดงความเห็นโต้แย้งด้วยเหตุผล ไม่ได้รุกรานจนเกิดความขัดแย้งรุนแรง ทรงให้การประนีประนอม ชี้แจงตามเหตุผลซึ่งบางครั้งก็ได้ผล บางครั้งก็ล้มเหลว วิธีการแบบนี้แสดงให้เห็นถึงความใจกว้างและท่าทีแห่งปัญญาของพระพุทธศาสนาที่มีต่อนักบวชศาสนาที่เผยแผ่คำสอนในบริบทสังคมเดียวกัน

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์; พระพุทธศาสนา; นักบวชนอกศาสนา

Abstract

Throughout the time the Buddha was proclaimed, Buddhism was done in a society that followed the religious cults that spread in society for a long time. Therefore, the Buddha inevitably had to do with paganism Buddhism is associated with paganism in many ways. Both personal relationships are, in the Buddhist scriptures, there are stories about the Buddha and the pagan priests, both past life and present life. Many of these interrelationships have accumulated prestige until becoming a Buddha. In this case, including the noble disciple of His Majesty the society, Buddhism and pagan priests spread in the same society. Thus connecting the prophets and followers of all religions with some neatness there are some conflicts not directly related, or indirectly sometimes it is a story between a Buddha and a pagan priest. And followers of pagan priests and religious doctrines in the modern era, although there are many The Lord Buddha did not oppose every religion. He agreed with the righteous side that taught him directly the teaching did not match with the Lord, argued for reason. Not offensive until violent conflict He made a compromise To clarify the reason, which sometimes works Sometimes it fails This type of approach demonstrates the generosity and wisdom of Buddhism towards religious priests who spread their teachings in the same social context.

Keywords: Relationship; Buddhism; Pagan Priests

บทนำ

พระพุทธศาสนาแสดงข้อมูลว่าในช่วงที่พระพุทธองค์และพระสาวกยังเป็นพระโพธิสัตว์กำลังบำเพ็ญบารมีอยู่ก็เคยได้บวชเป็นนักบวชนอกศาสนาบางประเภทบำเพ็ญสมณธรรมจนส่งผลให้ได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระพุทธเจ้า จึงกล่าวได้ว่า หลักการปฏิบัติเหล่านั้นเป็นสิ่งที่เกื้อกูลหรือเป็นพื้นฐานแห่งการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา (อง.เอกก.อ. (ไทย) 32/1/1/232) พระอริยสาวกของพระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกันหลายท่านได้เคยมีความเกี่ยวข้องกับนักบวชนอกศาสนามาตั้งแต่อดีตชาติ บางท่านได้เคยบวชในลัทธินอกศาสนาถึง 500 ชาติ เช่น พระสารีบุตรเถระ และพระมหาโมคคัลลานเถระ (อง.เอกก.อ. (ไทย) 32/1/1/238) ในอดีตชาติเคยบวชเป็นดาบส 500 ชาติติดต่อกัน พระสุภูติเถระเคยบวชเป็นดาบส 500 ชาติ (ช.เถร.อ. (ไทย) 50/2/3/1/37) พระอนรุทธเถระเคยบวชเป็นดาบส 300 ชาติติดต่อกัน (ม.อุ.อ. (ไทย) 23/3/2/122) พระวันวัจฉเถระเคยบวชเป็นดาบสหลายร้อยชาติ (ช.เถร.อ. (ไทย) 50/2/3/1/122.) เรื่องราวที่แสดงความสัมพันธ์ในสังคมระหว่างพระพุทธเจ้า พระมหาสาวกและอุบาสกอุบาสิกากับนักบวชนอกศาสนาที่พบได้ทั่วไปในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จนอาจกล่าวได้ว่าคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่บันทึกหลักธรรมคำสอนของ

พระพุทธเจ้าส่วนมากมีเบื้องหลังหรือมีที่มาเกี่ยวข้องกับลัทธิศาสนาต่าง ๆ ที่เผยแพร่อยู่ในสังคมร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น

การที่พระพุทธเจ้าประกาศคำสอนท่ามกลางลัทธินอกศาสนามากมาย ทำให้พระองค์ต้องทรงเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่าง ๆ การเข้าไปเกี่ยวข้องกับลัทธินอกศาสนาต่าง ๆ ของพระองค์จะพบว่าทรงกระทำอย่างมีเหตุผล ทรงนำคำสอนของลัทธินอกศาสนามาดัดแปลงก็มี ทรงปรับความเชื่อเก่าก็มี ทรงวางระเบียบใหม่ก็มี ทรงหาวิธีให้คนรู้เหตุผล ทรงอาศัยการประนีประนอม ไม่ทรงหักล้างให้เสียหาย ดังนั้นการศึกษาลัทธินอกศาสนาที่มีบทบาทในสังคมร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าย่อมอำนวยความสะดวกต่อการศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างมาก คำศัพท์บางคำที่มีในพระพุทธศาสนาก็ปรากฏว่าเป็นคำที่มีอยู่ในลัทธินอกศาสนาเช่นกัน เช่น นิพพาน อรหันต์ กรรม โยคะ ตบะ ภิกขุ มุนิ แต่ความหมายของคำเหล่านี้ในพระพุทธศาสนากับลัทธิอื่นมีความหมายแตกต่างกัน (สมิทธิพล เนตรนิมิตร, 2550)

คำสอนในพระพุทธศาสนากับคำสอนของนักบวชนอกศาสนา จำแนกทัศนะต่อคำสอนของตาบสได้ 2 ลักษณะ คือ (1) คำสอนที่สอดคล้องกัน และ (2) คำสอนที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกัน คำสอนที่สอดคล้องกันพระพุทธเจ้ามักจะยกมาแสดงแก่พุทธบริษัทในบางครั้ง โดยทรงรับรองว่าเป็นคำสอนที่ดีในบางแง่มุม ปฏิบัติตามแล้วส่งผลดีต่อชีวิตและสังคม ส่วนคำสอนที่ขัดแย้งกันพบได้ทั่วไปในพระสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงพระสูตรเพื่อโต้แย้งหรือคัดค้านนักบวชเหล่านั้นเสมอ แต่การแสดงความเห็นคัดค้านนั้นทรงทำด้วยความหวังดี ไม่ได้รุนแรง ด้วยหวังให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องต่างๆ อย่างถูกต้อง แต่อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ศาสนาในสังคมที่มีความเชื่อทางศาสนาแตกต่างกัน เมื่อมีผู้ศรัทธายอมรับนับถือเข้ามาเป็นศาสนิกใหม่ย่อมมีวิธีปฏิบัติต่อศาสนิกใหม่คนนั้นๆ แตกต่างกันไป หากผู้ศรัทธาไม่เคยนับถือศาสนาใดมาก่อนก็จะง่ายต่อการปรับตัวเข้าสู่ศาสนาใหม่ แต่หากผู้ศรัทธานั้นเคยนับถือศาสนาบางศาสนาหรือเคยเป็นนักบวชในศาสนาอื่นมาก่อน ก็อาจจะมีปัญหาในทางปฏิบัติบางอย่าง ศาสนิกใหม่นั้นอาจจะต้องใช้เวลาปรับตัวใหม่กับเรียนรู้คำสอน การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือพิธีกรรมศรัทธาที่มีต่อศาสนาเก่า บางกรณีเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่บางกรณีอาจนำมาซึ่งความยุ่งยากใจแก่คนในสังคม ()

บทความความนี้จะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้ 1) แนวปฏิบัติด้านความสัมพันธ์กับนักบวชนอกศาสนาในกรณีปกติ 2) แนวปฏิบัติเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับนักบวชนอกศาสนา และ 3) แนวปฏิบัติด้านความสัมพันธ์กับนักบวชนอกศาสนาในกรณีเกิดความขัดแย้ง เพื่เป็นแนวทางในการศึกษาในรายละเอียดต่อไป

แนวปฏิบัติด้านความสัมพันธ์กับนักบวชนอกศาสนาในกรณีปกติ

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีปซึ่งเป็นดินแดนที่มีนักบวชคณาจารย์เจ้าลัทธิมากมาย เหตุการณ์นับแต่พระพุทธองค์ประสูติจนกระทั่งดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ก็มีโอกาสเกี่ยวข้องกับนักบวชหรือคณาจารย์เจ้าลัทธิโดยตลอด สาวกคนแรกและคนสุดท้ายที่ได้ฟังธรรมแล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์ก็เป็นนักบวชนอกศาสนา หลักธรรมที่ทรงแสดงส่วนมากก็เกี่ยวข้องกับคำสอนของเจ้าลัทธิ

คณาจารย์ต่างๆ ทั้งที่เป็นการแก้ความเห็นผิด ตรัสพาดพิงถึงและแสดงทัศนะคัดค้านเป็นต้น ในการประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็ทรงทำในหมู่ชนที่เป็นเจ้าลัทธิและสาวกของเจ้าลัทธิเหล่านั้น เมืองที่พระพุทธองค์ประทับอยู่เพื่อเผยแผ่ศาสนานานที่สุด คือ เมืองสาวัตถี เมืองนี้มีจุดเด่นคือ เป็นเมืองที่มีนักบวชเจ้าลัทธิเผยแผ่ศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก

1. ต่างคนต่างเผยแผ่ลัทธิศาสนาของตน ในสถานการณ์ปกติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและลัทธิศาสนาอื่นเป็นไปด้วยความราบรื่น เพราะได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากพระเจ้าปเสนทิโกศล นักบวชเจ้าลัทธิและเหล่าสาวกส่วนมากก็มีความสามัคคีปรองดองกันดี ที่เป็นนักบวชก็ให้เกียรติกันในฐานะนักบวช ที่เป็นสาวกก็ให้เกียรติกันในฐานะเป็นสาวกที่ดีบ้าง เป็นเพื่อนกันบ้าง กล่าวเฉพาะพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงมีความเคารพนับถือและสนิทสนมคุ้นเคยกับ พระพุทธองค์มากและมีพระชนมายุเท่ากันกับพระองค์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539) ทรงเอาภาระในการพระศาสนาไม่ยิ่งหย่อนกว่าราชกิจฝ่ายบ้านเมือง จนส่งผลให้เมืองหลวงของแคว้นโกศล คือ สาวัตถี เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษานานที่สุดถึง 25 พรรษา ในเมืองมีประชาชนมากถึง 7 โกฏิ (5,700,000 ตระกูล) เป็นพระอริยสาวกประมาณ 5 โกฏิ เป็นปุถุชนประมาณ 2 โกฏิ กิจของพระอริยสาวกมีเพียง 2 อย่างเท่านั้น คือ ก่อนเวลาฉันอาหารจะพากันถวายทาน หลังเวลาฉันอาหารแล้วก็พากันถือเครื่องสักการบูชาของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ใช้คนให้ถือไทยธรรมมีผ้าเช็ดเท้าและน้ำปานะเป็นต้นไปเพื่อต้องการฟังธรรม (ช.ธ.อ. (ไทย) 40/1/2/1/11-12)

2. ความปรองดองในหมู่สงฆ์ ไม่ว่าสถานการณ์ในสังคมจะเป็นอย่างไร แต่ความสามัคคีในหมู่สงฆ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง คณะสงฆ์เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกุลบุตรผู้ศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า กุลบุตรเหล่านี้มาจากชาติตระกูลต่างๆ มีการศึกษา อาชีพ และทิวทัศน์ต่างกัน นอกจากเรือนละชื่อโคตรและสถานภาพทางสังคมมาเป็น “สมณศากยบุตร” เสมอเหมือนกัน (อง.อฏฺฐก. (ไทย) 23/19/250, ช.อุป. (ไทย) 25/45/266) เมื่อมาอยู่ร่วมกันจำนวนมาก สิ่งที่สำคัญ คือ ความปรองดอง เครื่องมือที่จะใช้สร้างความปรองดองก็ได้แก่ พระธรรมวินัย ภิกษุผู้ทำทำลายความปรองดองในหมู่สงฆ์ (วิ.มหา. (ไทย) 1/402/445-446) หรือประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายความปรองดองในหมู่สงฆ์ (วิ.มหา. (ไทย) 1/408/450) ต้องอาบัติสังฆาทิเสส (ครุกาบัติ) ผู้ทำการยุยงสงฆ์ให้แตกกัน (สังฆเภท) เป็นอนันตริยกรรม นอกจากนี้ยังกำหนดสายสัมพันธ์แห่งความปรองดองในหมู่สงฆ์ไว้ด้วยเรียกว่า วัตร เช่น อุปัชฌายวัตร ลัทธิวิหาริกวัตร อจาริยวัตร อันตวาลิกวัตร (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2555) หากภิกษุกระทำวัตรต่างๆ ต่อกัน สิ่งที่จะเกิดตามมา คือ ความปรองดองในหมู่สงฆ์ เมื่อมีความปรองดองในหมู่คณะแล้ว การอยู่ร่วมกันก็จะมีแต่ความผาสุก การเล่าเรียนพระธรรมวินัย การปฏิบัติธรรมก็จะก้าวหน้าไปตามลำดับ

3. ความปรองดองกับคณาจารย์เจ้าลัทธิอื่น ส่วนความสัมพันธ์กับลัทธิศาสนาอื่นเห็นได้ชัดว่า พระพุทธองค์และพระสาวกมีเมตตาต่อผู้นับถือศาสนาอื่นมาก แม้เราจะเรียกเขาว่าเป็น อัญญเดียรธีย์ แต่ก็หมายถึงผู้นับถือลัทธิอื่นเท่านั้น ไม่ได้ถือว่าเขาเป็นศัตรูร้ายกาจที่ต้องกำจัดหรือทำลายล้าง จึงมีการแวะเวียนไปเยี่ยมเยือนเพื่อสนทนาธรรมอยู่เนืองๆ ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า “พระพุทธเจ้าท่าน

ไม่ได้ทรงตั้งพระองค์เองเป็นปรปักษ์แก่ใคร มีก็แต่ว่าลัทธิอื่น เติร์ถ์อื่น ทำตนเป็นปรปักษ์ต่อพระพุทธเจ้า นี่จะเห็นมีอยู่ทั่วไป แต่ถึงอย่างไรก็ดี เรื่องนั้นก็ไม่ได้ร้ายแรงมากมาย เหมือนอย่างที่เราเข้าใจกันอยู่ในเวลานี้” และกล่าวอีกว่า ในพระบาลีทั้งหมดแล้ว ไม่มีส่วนใดที่จะแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์มีพระพุทธรูปประสงค์ที่จะย้ายลัทธิอื่นหรือศาสนาอื่น แม้ว่าในบางครั้งจะมีการพูดจาชนิดที่เป็นการต่อสู้หรือหักล้างกันโดยตรง ก็ได้มีความมุ่งหมายที่จะทำให้ฝ่ายอื่น แต่มีความมุ่งหมายที่จะช่วยผู้อื่น ที่ทรงกระทำไปเพื่อช่วยเหลือลัทธิอื่น เพราะว่าการทำลายผู้อื่นไม่มีประโยชน์อะไร แต่การทำให้ผู้อื่นมีความเข้าใจอันถูกต้องเปลี่ยนจากมิจฉาทิฐิมาเป็นสัมมาทิฐิ นั้นมีประโยชน์เหลือที่จะกล่าวได้ เราอยู่ในโลกนี้คนเดียวไม่ได้ เราต้องอยู่กับเพื่อน ถ้าเพื่อนของเราเป็นคนพาลเราจะทำอย่างไร เราควรจะฆ่าเขาเสียให้หมด หรือว่าเราควรจะช่วยให้เขากลายเป็นคนดี ถ้าดูตามพระพุทธจริยาเหล่านี้แล้ว จะเห็นชัดว่าทรงมุ่งหมายที่จะช่วยให้คนผิดกลายเป็นคนถูก อย่างนี้มันมีประโยชน์ นี่คือพุทธจริยาที่จะต้องระลึกนึกถึงและเอาอย่าง (พุทธทาสภิกขุ, 2539)

สรุปได้ว่า แม้ว่าพระพุทธองค์และพระสาวกจะประกาศพระพุทธศาสนาในท่ามกลางสังคมที่นับถือเจ้าลัทธิคณาจารย์อื่น ๆ และบางครั้งมีเป้าหมายอยู่ที่ตัวเจ้าลัทธิ สาวกคนสำคัญหรืออุปัฏฐากคนสำคัญ แต่ความมุ่งหวังที่ไม่เคยละเลยคือการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีปรองดอง กล่าวคือ จะทรงหลีกเลี่ยงวิธีการที่อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้ง แม้บางครั้งเกิดความขัดแย้งเพราะเหตุสุดวิสัย ก็พยายามแก้ไขให้ก้าวพ้นปัญหานั้น ให้คนสังคมกลับมาสามัคคีปรองดองกันอีกต่อไป

แนวปฏิบัติเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับนักบวชนอกศาสนา

การที่พระพุทธเจ้าใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งทางศาสนา ทรงมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความปรองดองตามมาด้วย วิธีที่ทรงใช้หากพิจารณาให้ดีจะพบว่ามียุทธวิธีหลายประการสอดคล้องกับ “งานศาสนสัมพันธ์” ที่หน่วยงานหลายฝ่ายกำลังดำเนินการอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ จะเรียกวิธีการนั้นว่า “วิธีการทางศาสนสัมพันธ์ตามแนวพุทธ” หรือ “วิธีการทางศาสนสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา” ก็ได้ เพราะมีเป้าหมายและวิธีการบางตอนคล้ายกัน มีเพียงรายละเอียดบางอย่างเท่านั้นไม่เหมือนกัน เพราะวิธีการบางอย่างไม่เป็นที่นิยมในสมัยพุทธกาล เช่น การจัดตั้งองค์กรดำเนินงานอย่างชัดเจน การรวมเยาวชนมาเข้าค่ายเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน (พระมหาประภาส อธิปัตติโก, 2561)

เมื่อศึกษาพระจริยาที่พระพุทธองค์และพระสาวกปฏิบัติต่อผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นแล้ว เห็นว่าเป็นแนวทางให้เกิดความปรองดองและเป็นบรรยากาศแห่งความปรองดองระหว่างศาสนา โดยเฉพาะเมืองสาวัตถีที่พระพุทธองค์จำพรรษานานถึง 25 พรรษานั้น ทรงประกาศพระพุทธศาสนาด้วยท่าทีแห่งความปรองดอง และแม้จะเกิดความรุนแรงทางศาสนาหลายครั้ง แต่ก็ทรงหาทางแก้ไขเพื่อให้ผู้คนกลับมาสามัคคีปรองดองกันอีกต่อไป พุทธวิธีที่ทรงใช้เป็นไปอย่างประสพผลสำเร็จ แม้ในเมืองอื่นๆ ก็ทรงใช้วิธีการเช่นเดียวกันนี้ วิธีการที่ทรงใช้สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังต่อไปนี้

(1) **การแหวะเวียนไปสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็น** การแหวะเวียนไปสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น บางครั้งการสนทนาเป็นไปด้วยดี เกิดความเข้าใจความคืบเคย แต่บางครั้งเรื่องที่สนทนาอีกฝ่ายอาจจะไม่เห็นด้วย สิ่งที่ยึดปฏิบัติกันทั้งฝ่ายพระพุทธศาสนาและฝ่ายนักบวชในลัทธิภายนอก คือ เมื่อสนทนาจบแล้วก็จะลุกจากที่นั่งไป เพราะหากจะได้เถียงกันหรือต่างฝ่ายต่างยืนยันว่าความเห็นของตนเท่านั้นถูกต้อง สุดท้ายก็ต้องทะเลาะวิวาทกัน บางครั้งพระภิกษุหรืออุบาสกแหวะไปสนทนากับปริพาชก หากเรื่องที่สนทนากันนั้น ตนไม่เห็นด้วย เมื่อจบการสนทนาแล้วก็ลุกจากมา แล้วนำคำสนทนานั้นมาถามเพื่อรับฟังคำตอบจากพระพุทธเจ้า (ส.ม. (ไทย)19/233/168.) การหาเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนสนทนากันนี้ ถูกนำมาใช้มากในเมืองสวตถิ บางครั้งพระพุทธองค์เป็นฝ่ายริเริ่มก่อน บางครั้งฝ่ายนักบวชในลัทธิภายนอกเป็นฝ่ายริเริ่ม ในบางครั้งที่มีความรุนแรงและหมิ่นเหม่ที่จะเกิดความวิวาทมากกว่าเดิม ฝ่ายบ้านเมือง คือ พระเจ้าปเสนทิโกศลจะเป็นผู้ดำเนินการแทน เช่น กรณีพวกเดียรถีย์กล่าวใส่ร้ายว่าพระพุทธองค์หวนลาภสักการะ ความปรากฏในอิสัสตถสูตร (ส.ส. (ไทย) 15/135-171.)

(2) **การไม่วิจารณ์เจ้าลัทธิอื่น แต่จะมุ่งไปที่การสอนธรรม** ในการสนทนากับนักบวชในลัทธิภายนอกหรือกับสาวกของนักบวชพวกอื่นนั้น ตามปกติพระพุทธองค์จะไม่วิจารณ์ศาสนาอื่นหรือแม้แต่คนที่นับถือศาสนาอื่น เมื่อมีคนมาทูลถามว่า การที่เจ้าลัทธิชื่อดังบางคนมีความเห็นในเรื่องต่าง ๆ นั้น ถูกต้องหรือไม่ พระพุทธองค์เห็นด้วยกับเขาหรือไม่ หรือถามว่า เจ้าลัทธิเหล่านั้นรอบรู้จริงหรือไม่ พระพุทธองค์ก็จะไม่วิจารณ์ แต่จะสนพระทัยการแสดงธรรมมากกว่า การไม่วิจารณ์เจ้าลัทธิอื่นนี้ แม้พระมหาสาวกและอุบาสกคนสำคัญก็ถือปฏิบัติในลักษณะเดียวกันนี้ พิจารณาจากพุทธจริยาจะเห็นว่า เมื่อมีคนมาถามปัญหาเกี่ยวกับลัทธิศาสนาอื่น พระพุทธองค์จะไม่ไปตัดสินใคร แต่จะให้คนถามปัญหาฟังสิ่งที่พระองค์ได้เห็นได้รู้แล้วให้เขาใช้ปัญญาพิจารณาวินิจฉัยเอง ท่าทีแบบนี้เป็นการให้สิทธิในการใช้ปัญญาและเป็นลักษณะหนึ่งของการมีเสรีภาพทางปัญญา (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต, 2542) การวิจารณ์ผู้อื่นนี้มีแต่จะทำให้ไปสู่ความแตกแยก คนที่ถูกวิจารณ์และสาวกย่อมไม่พอใจ ฝ่ายผู้วิจารณ์เองก็เสียเวลาเปล่า จิตใจก็จะขุ่นเคืองฟุ้งซ่าน ไม่สนใจการบำเพ็ญสมณธรรม

(3) **การไม่ผูกขาดความดีและการเข้าถึงความจริง** ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีใจกว้าง การกล่าวถึงความดีพื้นฐานและการเข้าถึงความจริงเบื้องต้นจะไม่ผูกขาดว่ามีแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ระบุแต่ส่วนที่เป็นสัจธรรม เช่น อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางดำเนินสู่พระนิพพานเป็นต้นเท่านั้นว่ามีเฉพาะในพระพุทธศาสนา หากคำสอนของนักบวชในลัทธิภายนอกบางเรื่องมีรายละเอียดบางประการเข้ากันลงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ก็รับรอง หากปฏิบัติตามได้ผลก็รับตามความจริง บางอย่างขัดแย้งกันก็ว่ากันไปตามเหตุผล ในส่วนของการทำความดี เช่น การทำบุญทำทานก็ไม่ทรงผูกขาดหรือสอนให้ชาวบ้านให้ทานแก่พระพุทธองค์และพระสาวกเท่านั้น แต่เรื่องนี้มักถูกพวกนักบวชในลัทธิภายนอกยกมากล่าวโจมตี เนื่องจากเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติ ชาวบ้านก็จะหันมาอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาแทนมาก ทำให้นักบวชเหล่านั้นมีลาภสักการะน้อย ท่านเปรียบว่าเหมือนหิ้งห้อยเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ถูกวัจณโคตรปริพาชกถามว่า “ได้ยินว่าพระพุทธองค์สอนให้ชาวบ้าน

ให้ทานแต่กับพระองค์และพระสาวกเท่านั้นจึงจะมีผลมาก” พระองค์ตรัสตอบว่า “นั่นเป็นการกล่าวหาด้วยคำที่ไม่จริง” ทรงตรัสต่ออีกว่า “ผู้ใดห้ามบุคคลอื่นให้ทาน ผู้นั้นชื่อว่าทำอันตรายแก่วัตถุ 3 อย่าง คือ ทำอันตรายแก่บุญของทายก (ผู้ให้) ทำอันตรายแก่ลาภของปฏิคาหก (ผู้รับ) และในเบื้องต้น ตัวเขาเองย่อมถูกกำจัดและถูกทำลาย” และตรัสยืนยันอีกว่า “ผู้ใดเทน้ำล้างภาชนะหรือน้ำล้างขันลงที่หมูลสัตว์ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ่อน้ำคร่ำหรือที่บ่อโสโครกด้วยตั้งใจว่า หมูลสัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่นั้นจงเลี้ยงชีพด้วยน้ำล้างภาชนะเป็นต้นนั้นเรากล่าวกรรมที่มีการเทน้ำล้างภาชนะเป็นต้นเหตุว่า เป็นที่มาแห่งบุญ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงในหมู่มนุษย์” (อง.ติก. (ไทย) 20/58/22/-222)

(4) การให้เสรีภาพทางปัญญา ไม่บีบบังคับให้ศรัทธา ในสังคมไทยปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ได้ผลกับชาวไทยระดับปัญญาชนและชาวต่างชาติมากวิธีการหนึ่ง คือ การให้เสรีภาพทางปัญญา ไม่บีบบังคับให้ศรัทธา พุทธพจน์ที่สร้างความประทับใจแก่บุคคลเหล่านั้นคือ ความในกาลามสูตร ที่เปิดโอกาสให้ใช้ปัญญามากกว่าศรัทธา ท่าทีแบบนี้ไม่อาจพบได้ในศาสนาอื่น การเผยแผ่ด้วยความบริสุทธิ์ใจไม่มีวาระซ่อนเร้นนี้ทำให้ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะกับศาสนิกของศาสนาอื่น อย่างไรก็ตามวิธีการแบบนี้กลับไม่ค่อยได้รับความสนใจในแวดวงของศาสนาอื่น จนกลายเป็นปัญหาที่ทำให้นักการศาสนาและศาสนิกของศาสนาต่างๆ เนื่องจากในหลายท้องที่มีการเผยแผ่ศาสนาด้วยวิธีการลุ่มเสี่ยงต่อความขัดแย้ง เช่น การเสนอผลประโยชน์ด้านทุนการศึกษาให้ได้เรียนในระดับสูงขึ้น เมื่อเรียนจบแล้วได้รับตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ศาสนานั้นดำเนินการอยู่ จากนั้นได้รับการยกย่องในสังคมมากขึ้น ได้รับการตอบแทนด้านเศรษฐกิจมีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น (สุรวุฒิ ยุทธชนะ, 2536) ในการเผยแผ่ศาสนาในถิ่นห่างไกลความเจริญ บางครั้งมีการปิดกั้นศรัทธา มีการบีบบังคับให้ศรัทธา ด้วยการเสนอผลประโยชน์ด้านสาธารณสุข ด้านการประกอบอาชีพเป็นการแลกเปลี่ยน (จรัส กันทองษ์, 2531) วิธีการดังกล่าวมานี้หากไม่ระวังให้ดีอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนาได้

(5) ความมีใจกว้างต่อผู้นับถือศาสนาอื่น ในการประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จะทรงจาริกแสดงธรรมแก่คนทุกชาติชั้นวรรณะโดยพิจารณาอุปนิสัยของผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักธรรมของพระองค์มีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ความเป็นสากล (ทั้งความคิดและการปฏิบัติ) มีคำสอนเกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) ที่เป็นกลางไม่ขึ้นต่อบุคคล กลุ่ม เหล่า พรรคพวก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2537) ใครปฏิบัติตามก็ย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ ทุกคนเมื่อมีศรัทธา มีความเพียร มีเหตุปัจจัยถึงพร้อม ก็สามารถบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นคนชาติชั้นวรรณะใด มีฐานะยากจนหรือมั่งมี เป็นหญิงหรือชาย เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ความมีใจกว้างต่อผู้นับถือศาสนาอื่นนี้ เป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากผู้นับถือศาสนาอื่น ที่ถือปฏิบัติทั่วไป เช่น การให้คนนับถือศาสนาอื่นมาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนศาสนา ในบางวัดเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติมาฝึกปฏิบัติกรรมฐานได้ ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามามีการศึกษาได้ แนวทางนี้ถือว่าการแสดงความมีใจกว้างต่อผู้นับถือศาสนาอื่น ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความปรองดอง

(6) **การร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมในประเด็นที่เห็นร่วมกัน** ในสังคมไทยปัจจุบัน การร่วมมือกันขององค์กรทางศาสนาหรือองค์กรภาคเอกชนเพื่อเรียกร้องหรือคัดค้านการดำเนินนโยบายบางอย่างที่จะส่งผลเสียต่อสังคมเริ่มมีมากขึ้น บางอย่างทำร่วมกันในนามขององค์กรภาคเอกชน แล้วสามารถผลักดันโครงการต่างๆ ได้อย่างดี ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น การร่วมเดินธรรมยาตราให้รักษาสีงแวดล้อม การร่วมรณรงค์ให้ควบคุมการโฆษณาสิ่งมึนเมา การเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิเด็ก ความร่วมมือกันนี้สามารถทำร่วมกันได้ในเรื่องต่างๆ เพราะหากพิจารณาให้ดี ความทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกับคนที่นับถือศาสนาใดก็เกิดจากสาเหตุเดียวกัน เมื่อเกิดขึ้นทุกคนที่อาศัยอยู่ในสังคมย่อมได้รับผลกระทบเท่าเทียมกัน ดังนั้น ทุกคนจึงควรร่วมมือกันเรียกร้องและร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหานั้น

(7) **รับนิมนต์ไปฉันในอารามของนักบวชนอกศาสนา** กิจกรรมหนึ่งที่เป็นไปเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันระหว่างพระพุทธเจ้ากับนักบวชนอกศาสนา คือ การรับนิมนต์ไปฉันในอารามของนักบวชนอกศาสนา นอกจากจะเป็นการแสดงน้ำใจต่อกันแล้วยังเป็นโอกาสให้ได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอีกด้วย ตัวอย่างเช่น 1) การรับนิมนต์ไปฉันภัตตาหารที่อารามของเถรานุเถระ 2) การรับนิมนต์ไปฉันภัตตาหารที่อารามของลัทธิขงจื๊อ

(8) **แนะนำให้อุบาสกผู้เคยเป็นอุปัฏฐากของนักบวชนอกศาสนาทำหน้าที่ต่อไป** มีหลายครั้งที่พอสาวกฝ่ายคฤหัสถ์ของนักบวชนอกศาสนาได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต จากนั้นได้แสดงความต้องการจะเลิกถวายการอุปถัมภ์บำรุงแก่นักบวชนอกศาสนา พระพุทธองค์ได้แสดงความมีพระทัยกว้างด้วยการสอนให้อุบาสกที่เคยเป็นสาวกของนักบวชนอกศาสนานั้นให้ทำหน้าที่ถวายการอุปถัมภ์แก่นักบวชนอกศาสนาต่อไป เช่น อุบาสกหบดีชาวเมืองนาลันทาเป็นสาวกของนิกายมหายาน นานบุตรและทิมตปัสสนิกนิกายเถรวาท ท่านเป็นคนฉลาด วันหนึ่งถูกนิกายมหายานส่งมาถามปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เมื่อท่านได้ฟังคำตอบแล้วเกิดความเลื่อมใสในจึงประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ต้องการจะหยุดการถวายการอุปถัมภ์แก่นักบวชนอกศาสนา สร้างความเดือดร้อนใจแก่นักบวชนอกศาสนาเป็นจำนวนมาก พระพุทธองค์ได้ตรัสแนะนำให้อุบาสกหบดีถวายการอุปถัมภ์แก่นักบวชนอกศาสนาต่อไปซึ่งท่านก็ยินดีปฏิบัติตาม (ม.ม. (ไทย) 13/56-77/53-75)

(9) **เมื่อเกิดความขัดแย้งต้องแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี** อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่ศาสนาที่มีความเห็นไม่ตรงกันในสังคมเดียวกัน ย่อมมีการกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา อาจมีทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วผู้นำศาสนาหรือผู้รับผิดชอบบ้านเมืองต้องไม่นิ่งดูตาย จะต้องเข้ามาแก้ปัญหาอย่างทันท่วงที เพราะความขัดแย้งระหว่างศาสนาที่อ่อนไหวมาก หากไม่จัดการให้ดี ความขัดแย้งจะแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว เนื่องจากศาสนาเป็นเรื่องของสังคม ไม่ใช่เรื่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แนวทางปฏิบัติเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนามีหลายวิธี แต่แนวทางที่ต้องยึดถือ คือ ต้องแก้ด้วยสันติวิธีและแก้ด้วยที่ที่แห่งปัญญา คือ ต้องไม่ใช้ความรุนแรงทั้งด้วยการกระทำทางกายหรือทางวาจา ขณะเดียวกันต้องทำความเข้าใจ ชี้แจงให้ทราบเหตุทราบผลให้เกิดปัญญา เมื่อมีผู้นำที่ฉลาดหลักแหลมกล่าว

จากจ้วงพระพุทธรูปศาสนา พุทธบริษัทต้องไม่นิ่งดูตาย ต้องพยายามชี้แจงข้อเท็จจริง หน้าที่นี้พระพุทธรูปองค์วางแนวทางไว้ให้พุทธบริษัททั้ง 4 ช่วยกันรับผิดชอบ หลักการคุ้มครองพระพุทธรูปศาสนาตามพุทธประสงค์นั้น ต้องประกอบด้วยหลักการสำคัญ 4 อย่าง คือ 1) พุทธบริษัทศึกษาธรรมจนแตกฉานเป็นพหูสูต 2) พุทธบริษัทปฏิบัติตามธรรมที่ศึกษามาอย่างถูกต้องและได้รับผลแห่งการปฏิบัติ 3) พุทธบริษัทมีความสามารถถ่ายทอดเผยแผ่ให้กับคนอื่นได้รู้ตาม 4) พุทธบริษัทมีความสามารถกำราบ ปรับวาทะให้ราบคาบ ทำหน้าที่ปกป้องพระพุทธรูปศาสนาได้ (ที.ม. (ไทย) 10/168/113-116.)

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งทางศาสนานั้นวิธีการที่พระพุทธรูปองค์ทรงใช้มีลักษณะเหมือนกับกิจกรรม “ศาสนเสวนา” ที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน นั่นคือ นิยมใช้วิธีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนสนทนาความคิดเห็น วิธีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนี้นิยมใช้ทั้งในยามปกติและยามที่เกิดความขัดแย้งในยามปกติแวะเวียนไปเยี่ยมเยียนเพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย ป้องกันความระแวง ความบาดหมางที่อาจจะเกิดในภายภาคหน้า ในยามที่เกิดความขัดแย้งแวะเวียนไปพบปะสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้มีโอกาสให้ได้ชี้แจงข้อเท็จจริง เรื่องใดที่เข้าใจคลาดเคลื่อนหรือเข้าใจผิดก็จะได้ชี้แจงและปรับความเข้าใจให้ถูกต้อง หลังจากได้ปรับความเข้าใจกันแล้วสิ่งที่เกิดตามมา คือ ความเข้าใจอกเข้าใจ ความสามัคคีปรองดอง

แนวปฏิบัติด้านความสัมพันธ์กับนักบวชนอกศาสนาในกรณีเกิดความขัดแย้ง

กรณีตัวอย่างความขัดแย้งระหว่างพระพุทธรูปศาสนากับลัทธิศาสนาอื่นและจะนำเสนอวิธีการที่พระพุทธรูปเจ้าใช้ในการแก้ปัญหา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) กรณีเดียรถียกล่าวหาพระพุทธรูปว่าหลวงลากลักการะ ปัญหาเกิดขึ้นจากการที่พวกนักบวชนอกศาสนาเห็นว่า การที่ชาวเมืองสาวัดถิหันมานับถือพระพุทธรูปศาสนา มาก ทำให้สูญเสียลาภลักการะและบริวาร จึงใส่ร้ายพระพุทธรูปเจ้าว่าหลวงลากลักการะ สอนให้คนทำบุญแต่กับพระองค์และพระสาวก สอนว่าทำบุญกับพระองค์และพระสาวกเท่านั้นจึงจะได้บุญมาก ทำกับคนอื่นไม่ได้บุญมาก ความทราบถึงพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่พระองค์ก็ไม่ทรงเชื่อ เพราะที่ผ่านมา มีแต่นักบวชนอกศาสนาที่ใส่ร้ายพระพุทธรูปเจ้า จึงทรงมีพระประสงค์จะแก้ปัญหา จึงรับสั่งให้ชาวเมืองมาประชุมกันในวันมหรสพ พอถึงวันได้ทรงทำหน้าที่สอบถามความจริงกับพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งพระพุทธรูปองค์ก็ได้ชี้แจงตามความจริงว่า ข้อกล่าวหาเหล่านั้นไม่จริง จากนั้นได้แสดงหลักการตามความจริงด้วยหลักเหตุผล จนได้รับการยอมรับทั้งในหมู่พุทธบริษัทและพวกนักบวชนอกศาสนา ไม่มีใครโต้แย้งได้ การที่ทรงชี้แจงเช่นนี้ เป็นการแสดงไปตามหลักเหตุผล โดยยึดหลักธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกคนยอมรับ ไม่มีใครปฏิเสธได้ เมื่อชี้แจงหลักการเช่นนี้แล้ว ฝ่ายที่กล่าวหาที่ไม่สามารถโต้แย้งได้ คำกล่าวหาอย่าอ้อมไม่ไผล ไม่สามารถทำลายชื่อเสียงของพระพุทธรูปเจ้าได้

(2) กรณีเดียรถียวางแผนแย่งชิงพื้นที่สร้างอารามใกล้วัดเชตะวัน ปัญหาเกิดขึ้นจากการที่พวกเดียรถียเห็นว่า เหตุที่พระพุทธรูปองค์และพระสาวกได้ลาภลักการะมากมายนั้นเป็นเพราะสร้างวัดในพื้นที่ที่เหมาะสม หากใครได้สร้างวัดในบริเวณนั้นก็จะได้ลาภลักการะมากมายเช่นกัน จึงหาทางที่จะได้สร้าง

อารามปริพาชกใกล้ๆ กับวัดเซตวัน เมื่อตกลงกันได้จึงรวบรวมสินบนจากศิษย์แล้วมอมให้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลซึ่งก็ทรงรับไว้แล้วให้สร้างอารามขึ้นได้ ขณะที่กำลังก่อสร้างนั้น พวกเดียรถีย์ส่งเสียงดั่งรบกวณการปฏิบัติธรรมในวัดเซตวัน เมื่อพระพุทธรูปองค์ที่สามทาบความจริง จึงต้องการคัดค้านไม่ให้มีการสร้างอารามปริพาชกในบริเวณดังกล่าว เพราะจะทำให้หนักบวทะเลาะกัน จึงไปแสดงเหตุผลให้พระราชายับยั้งเสีย วาระแรกส่งภิกษุไปบอก วาระที่สองส่งอัครสาวกทั้งสองไปบอก แต่พระราชาก็ไม่ออกมาจับฟัง วาระที่สามทรงเสด็จไปพร้อมกับพระสงฆ์หมู่ใหญ่ ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลต้องออกมาต้อนรับ หลังจากฉันภัตตาหารเสร็จแล้วพระพุทธรูปองค์ที่สามชี้แจงให้เห็นว่า การสร้างอารามปริพาชกใกล้กับวัดเซตวันนั้นมีแต่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างศาสนา จะทำให้นักบวชในสองศาสนาทะเลาะกัน ผลที่จะเกิดตามมาคือศาสนิกของสองศาสนาก็จะทะเลาะกันตามมา ความวุ่นวายก็จะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรุนแรงอันเกิดจากความขัดแย้งทางศาสนาอาจถึงทำให้บ้านเมืองล่มจม โดยทรงยกเรื่องในประวัติศาสตร์มาเป็นตัวอย่างด้วย (ส.ม.อ. (ไทย) 31/5/2/307-311.)

การที่พระเจ้าปเสนทิโกศลอนุญาตให้เดียรถีย์สร้างวัดตามที่ขอนั้น มองอย่างผิวเผินอาจเห็นว่าเป็นการถวายเป็นความอุปถัมภ์แก่เดียรถีย์อย่างเท่าเทียม เหมือนอย่างที่ถวายแก่พระพุทธรูป ศาสนา หรืออาจมองว่าเป็นการสร้างความปลอดภัย เพราะเมื่อเดียรถีย์ได้ตามที่ขอย่อมพอใจ แต่หากมองให้ดี การสร้างอารามใกล้วัดเซตวันนั้นมีแต่จะสร้างความขัดแย้ง เพราะพวกเดียรถีย์มีเจตนาไม่บริสุทธิ์ตั้งแต่แรก หากปล่อยให้สร้างวัดเสร็จย่อมจะเกิดความแตกแยก ทั้งในหมู่นักบวช (พระสงฆ์กับเดียรถีย์) และหมู่สาวก (อุบาสกอุบาสิกา กับสาวกของเดียรถีย์) ชาวพุทธย่อมรู้สึกที่ตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะต้องพบกับความวุ่นวายและการแย่งชิงสาวก สถานการณ์เช่นนี้สำหรับพระอริยเจ้าคงพอทนได้ แต่สำหรับปฤชชนคงจะทนไม่ได้แน่ เมื่อทนไม่ได้ย่อมมีการทะเลาะวิวาทตามมาแน่นอน เมื่อพระพุทธรูปองค์ที่สามเห็นเป็นเรื่องใหญ่และทรงชี้แจงด้วยเหตุผลแล้วพระราชาก็เห็นคล้อยตามจึงรับสั่งให้ยกเลิกโครงการนั้นเสีย จากนั้นรับสั่งให้นำเครื่องอุปกรณ์เหล่านั้นมาสร้างวัดราชการามสำหรับเป็นที่พักของเหล่าภิกษุณี ปัญหาจึงเป็นอันยุติ ฝ่ายเดียรถีย์ซึ่งมีเจตนาไม่บริสุทธิ์ก็ไม่สามารถสร้างความวุ่นวายได้สำเร็จ วัดเซตวันก็ยังคงสงบร่มเย็นต่อไป

(3) กรณีเดียรถีย์ใส่ร้ายพระพุทธรูปเจ้าว่าทำนางจิณฺจมาณวิกาต้อง ปัญหาเกิดขึ้นจากการที่พวกเดียรถีย์เห็นว่า เหตุที่พระพุทธรูปองค์และพระสาวกได้ลาสิกขากระมากมานั้นเป็นเพราะทรงสามารถแสดงธรรมให้มนุษย์และเทวดาบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวเมืองสาวัตถีหันไปนับถือมาก เดียรถีย์จึงคิดจะหาทางทำลายชื่อเสียงพระพุทธรูปเจ้า จึงขอให้นางจิณฺจมาณวิกาแกล้งสร้างเรื่องให้ชาวเมืองเข้าใจผิดว่าตั้งท้องกับพระพุทธรูปเจ้า ในตอนเย็นขณะที่ชาวเมืองเลิกจากการฟังธรรมกำลังจะกลับเข้าเมือง ก็เดินทางมุ่งหน้าไปทางวัดเซตวัน สวนทางกับชาวบ้านแล้วไปพักในอารามของเดียรถีย์ในบริเวณใกล้เคียง ในตอนเช้า ขณะที่ชาวเมืองกำลังเดินทางไปวัดเซตวัน ก็แกล้งเดินทางออกจากวัดเซตวันสวนทางออกมา เมื่อมีคนถามก็ไม่ยอมบอก ปลอ่ยให้คนสงสัยไปต่างๆ นานา ล่วงไป 1-2 เดือนจึงยอมบอกว่าตนอาศัยนอนในพระคันธกุฎีกับพระพุทธรูปเจ้า ล่วงไป 3-4 เดือน นางได้เอาผ้ามาพันท้องแสดงให้เห็นว่าท้องโตขึ้นทุกวัน ล่วงไป 8-9 เดือน นางได้เอาไม้ลักษณะกลมๆ มาผูกไว้ที่ท้องแล้วห่มผ้าคลุมไว้ พร้อมกับ

เอาไม้ทุบทำให้แตก ทำให้คนเห็นว่าท้องแก่ใกล้คลอดแล้ว จากนั้นไม่นาน ขณะที่พระพุทธรูปเจ้ากำลังแสดงธรรม ณ ธรรมสภา นางได้กล่าวหาพระพุทธรูปเจ้าท่ามกลางมหาชนความสรุปว่า พระมหาสมณะดีแต่พูด ดีแต่สอนคนอื่น ทำคนท้องแล้วไม่ดูแล ตนเองไม่ดูแลก็น่าจะบอกให้คนอุปัฏฐากทำหน้าที่ดูแลแทนก็ได้ พระพุทธรูปองค์ได้สดับดังนั้นจึงยุติธรรมเทศนา แล้วกล่าวตอบโดยสรุปว่า คำที่กล่าวนั้น จะจริงหรือไม่จริง มีเพียงเราสองคนเท่านั้นที่รู้ จากนั้นท้าวสักกะทราบเรื่องจึงพาเทวบุตร 4 ตนมา ได้แปลงเป็นหนูกัดเชือกที่นางมัดท่อนไม้ไว้ที่ท้องขาด ผู้คนจึงทราบความจริงว่า ที่ผ่านมานางจิณฺณจมาณวิกาได้สร้างเรื่องเพื่อใส่ร้ายพระพุทธรูปเจ้า ในที่สุดนางก็ได้รับผลแห่งกรรมที่นางกระทำให้ด้วยการถูกรณีสืบไปเกิดในอเวจีมหานรก (ช.ธ.อ. (ไทย) 42/1/2/3/255-261.)

(4) กรณีเดียรถีย์ปริพาชกใส่ร้ายพระพุทธรูปเจ้าว่าผ่านนางสุนทรีปริพาชกา ปัญหาเกิดขึ้นจากการที่พวกเดียรถีย์เห็นว่า เหตุที่พระพุทธรูปองค์และพระสาวกได้ลาภสักการะมากมายนั้นเป็น มีสาเหตุมาจากทรงมีคุณสมบัติพร้อม คือ พระพุทธรูปประดิษฐานในตระกูลสูง ทรงประเสริฐตามประเพณีของพระมหาสมณคณาจารย์ไม่เจือปน พระพุทธรูปเกิดในตระกูลวงศ์ ทรงมีเหตุอัศจรรย์มากมาย ในวันที่กาฬวิไลดาบสเข้าเยี่ยม แท้ทั้งสองของพระกุมารน้อยเปลี่ยนไปตั้งอยู่ที่ฐานของกาฬเทวิลดาบส ในวันแรกนางวิญเมื่อพระกุมารน้อยประทับที่ฐานหัวว่า แม้เวลาจะล่วงเลยไป แต่เงาแห่งต้นว่าก็ยังอยู่กับที่ พระพุทธรูปเจ้ามีรูปงดงาม น่าชม น่าเลื่อมใส สมบูรณ์ด้วยพระโณม พระพุทธรูปเจ้าทอดพระเนตรเห็นนิมิต คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตายและบรรพชิต เกิดความสังเวชจึงจะตำแหน่งพระเจ้าจักรพรรดิราชอันกำลังจะมาถึงออกบวช

พวกเดียรถีย์จึงคิดหาทางจะทำให้พระพุทธรูปองค์เสียเกียรติยศ จึงร่วมมือกับนางสุนทรี ปริพาชกา ให้ไปใช้ความงามสร้างความระแวงแก่มหาชนเพื่อเป็นการทำลายชื่อเสียง จากนั้นจ้างนักเลงไปสังหารนางสุนทรีหมกศพไว้ที่คูน้ำในวัดเชตวัน แล้วทำที่ว้านางสุนทรีหายไป ไปกราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลเบาะแสว่านางน่าจะอยู่ที่วัดเชตวัน จากนั้นก็ค้นพบศพในที่ที่โจรหมกศพไว้ แล้วใส่ร้ายว่า พระพุทธรูปเจ้าผ่านนางสุนทรีเพื่อปิดปากเรื่องความสัมพันธ์ลับ แล้วเอาแคร้ไม้แบกศพประกาศใส่ร้ายพระพุทธรูปเจ้าไปทั่วเมือง จากนั้นชาวเมืองก็ตำพระภิกษุทั้งเมือง ครั้นนั้นพระพุทธรูปองค์ไม่ได้ตอบโต้อะไร แต่จะสอนให้ภิกษุอดทนแล้วให้แสดงหลักกฎแห่งกรรม

ครั้นพอล่วงไป 7 วัน ความลับก็ถูกเปิดเผย เมื่อโจรที่รับค่าจ้างไปตีมสฺราจนเมาสุราแล้วเผลอปากพูดให้ราชบุรุษของพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ยิน ราชบุรุษจึงจับโจรมาสอบถามหาผู้บงการ เมื่อโจรสารภาพความผิด พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงรับสั่งให้จับเดียรถีย์ปริพาชกมาสอบสวน เมื่อทราบความจริงแล้วจึงรับสั่งให้เดียรถีย์ไปป่าวประกาศสารภาพความผิดทั่วพระนคร เหมือนตอนที่แบกศพนางสุนทรีไปกล่าวหาว่าเป็นการกระทำของพระพุทธรูปเจ้า เพื่อเป็นการลบล้างข้อกล่าวหาที่เคยกล่าวใส่ร้ายพระพุทธรูปเจ้า จากนั้นได้ลงโทษเดียรถีย์และโจรในฐานะความผิดฆ่าคนตาย (ช.ธ.อ. (ไทย) 25/38/246-250, ช.ธ.อ. (ไทย) 44/1/3/453-467) ด้วยเหตุปัจจัย พยานหลักฐานพร้อมมูลแล้ว จึงแสดงข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง หมดความระแวงสงสัย ฝ่ายผู้กล่าวหาทั้งหมดทางที่จะปฏิเสธความผิด การแก้ปัญหาก็สามารถทำได้อย่างเด็ดขาดเรียบร้อย

สรุปได้ว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งทางศาสนา ทรงทำอย่างรอบรอบประกอบด้วยเหตุผล และหวังผลระยะยาว นอกจากจะแก้ปัญหาได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ยังหวังให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกัน ในสังคมต่อไปได้อีก คำสอนเรื่องสุทธิ ปัญญา เมตตา ขันติและการให้อภัยจึงเป็นคำสอนที่พระพุทธองค์ สอนให้พุทธบริษัทรับไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้หลังจากจัดความขัดแย้ง

สรุป

พระพุทธเจ้าทรงมีความสัมพันธ์กับนักบวชนอกศาสนาในหลายฐานะ ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ ส่วนตัว คือ ในอดีตชาติทรงเคยออกบวชเป็นนักบวชนอกศาสนาในช่วงที่เป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนมากจะออก บวชเป็นดาบส ฤๅษี หรือชฎิล ในพระชาติปัจจุบันก็มีความเกี่ยวข้องกับนักบวชนอกศาสนาตั้งแต่ตอนที่ ประสูติได้ 3 วัน เมื่อประกาศพระพุทธศาสนาที่ทรงเผยแผ่ธรรมในสังคมที่นับถือนักบวชนอกศาสนาเ็นเอง ทำให้ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับนักบวชนอกศาสนาและสาวกเสมอ จึงพบเรื่องราวที่พระพุทธองค์และพระ มหาสาวกเข้าไปพบปะสนทนากับนักบวชนอกศาสนาและสาวกได้ทั่วไปในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สาวกคน สุดท้ายที่มาแผ้วถางปัญหาจนในที่สุดได้เข้ามาบวชเป็นปัจฉิมสาวกก็เป็นนักบวชพวกปริพาชกเปลือย (สุ ภัททปริพาชก) นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังรับรองว่า คำสอนของนักบวชนอกศาสนาบางเรื่องก็ตรงกับคำ สอนของพระองค์ บางเรื่องไม่ตรง ไม่ได้ปฏิเสธหรือคัดค้านคำสอนในลัทธิอื่นทั้งหมด แต่เมื่อศึกษาโดย ละเอียดจะพบว่า คำสอนของนักบวชพวกดาบสหลายเรื่องสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา หลายเรื่องใช้ศัพท์ เรียกเดียวกัน แต่รายละเอียดอาจแตกต่างกันบาง เช่น กรรม ศิล 5 อุโบสถศีล คำสอนของดาบสหลาย เรื่องเป็นพื้นฐานช่วยให้การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าก้าวหน้าเร็วขึ้น เช่น การเจริญพรหมวิหาร การเจริญกสิณ หรือการบรรลุฌานสมาบัติ ส่วนคำสอนของนักบวชพวกปริพาชกและนิครนถ์ส่วนมากจะ ไม่ค่อยสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์แสดงธรรมเพื่อแก้ความเชื่อผิด ๆ ของนักบวชเหล่านี้ มากมายในพระสูตรต่าง ๆ คำสอนของนักบวชนอกศาสนาที่พระพุทธเจ้าพยายามแสดงธรรมเพื่อแสดงให้ เห็นความผิดพลาดคลาดเคลื่อน พร้อมกับสอนให้ทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ได้แก่ การบำเพ็ญตบะ การถือ วรณะ และการบวสรวงอ้อนวอนเทพเจ้า

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะมีคำสอนและหลักการปฏิบัติแตกต่างจากนักบวชนอก ศาสนา อีกทั้งการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์ก็ส่งผลกระทบโดยตรงต่อนักบวชนอกศาสนา แต่พระองค์ก็ ทำด้วยความเมตตา หวังประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่ใช้วิธีรุนแรง ไม่บังคับให้เชื่อ ทรงพยายามสร้างความสัมพันธ์ อันดีกับนักบวชนอกศาสนาและสาวก ด้วยหลายวิธี เช่น แวะเวียนไปสนทนาด้วย ไม่วิจารณ์ลัทธิอื่นด้วย ถ้อยคำรุนแรง จะใช้วิธีอธิบายด้วยเหตุผล ไม่ผูกขาดความดี หากคำสอนหรือหลักการปฏิบัติของนักบวช นอกศาสนาดีก็ยอมรับว่าดี นักบวชนอกศาสนาสอนเรื่องดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็จะยกย่องสรรเสริญ ให้ เสรีภาพทางปัญญาด้วยการเปิดโอกาสให้มาสนทนา ถามปัญหาหรือปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ได้ อย่างเต็มที่ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมานับถือพระองค์ก็ได้ เนื่องจากพระองค์ไม่ได้แสดงธรรมเพื่อต้องการ ให้คนมานับถือ ไม่ได้ต้องการเป็นศาสดาที่มีคนนำลาภสักการะมาถวายมากมาย แต่ต้องการให้คนเข้าใจ

ธรรมที่แสดงแล้วนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพราะธรรมนั้นจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม

ในสถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้งทางศาสนา จะหาทางแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ปฏิบัติต่อผู้ขัดแย้งด้วยความเมตตา กรุณา หาทางชี้แจงทำความเข้าใจให้ทราบความจริง โดยมีเป้าหมายคือการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความปรองดอง ในสถานการณ์ปกติพระพุทธองค์จะแวะเวียนไปสนทนาธรรมกับนักบวชนอกศาสนาเสมอ เมื่อมีนักบวชนอกศาสนาหรือสาวกมาถามปัญหา ก็จะทรงตอบด้วยความยินดี อธิบายให้ฟังจนหมดความสงสัย ในการปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นนั้น ไม่ว่าจะเป็นระดับเจ้าลัทธิ นักบวชทั่วไป หรือสาวกฝ่ายคฤหัสถ์ พระพุทธองค์จะสอนพุทธบริษัทให้มีท่าทีต่อลัทธิศาสนาอื่น 2 แบบ คือ ปฏิบัติต่อคนด้วยเมตตา ปฏิบัติต่อลัทธิธรรมด้วยปัญญา กล่าวคือ ไม่ว่าคนต่างศาสนาจะมีทัศนะหรือปฏิบัติต่อเราอย่างไร ก็ให้มีเมตตาและกรุณาต่อเขา ไม่ใช้ความรุนแรงโต้ตอบ พยายามให้เขาได้ฟังคำสอนที่ดีมีเหตุผล หวังให้เขาได้ธรรมะไปเป็นแนวทางดำเนินชีวิต ส่วนท่าทีต่อคำสอนหรือหลักการปฏิบัติ หากเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง คลาดเคลื่อนหรือผิดพลาด ก็ให้วิพากษ์วิจารณ์ แสดงความเห็นอย่างเต็มที่ โดยยึดหลักเหตุผล ด้วยท่าทีสุภาพ มุ่งให้เกิดความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพื่อให้พุทธศาสนิกชนและผู้นับถือศาสนาอื่นเคารพความแตกต่างทางศาสนาและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

เอกสารอ้างอิง

- จํารัส กันทวงษ์. (2531). *ศึกษาเปรียบเทียบการเผยแผ่ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาวเขา: ศึกษาเฉพาะกรณี ชาวกระเหรี่ยงบ้านผาเต๊ะ ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2537). *ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *จาริกบุญ-จาริกธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เคสดีไทย จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *มองสันติภาพโลก ผ่านอารยธรรมโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: พลิขัณม์.
- พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี. (2561). *พุทธบัญญัติเกี่ยวกับนักบวชนอกศาสนา*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(ฉบับพิเศษ), 298–309.
- พุทธทาสภิกขุ. (2539). *พุทธจริยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมิทธิพล เนตรนิมิต. (2550). *มิติสังคมในพระสูตรตันตปิฎก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชีวาภิวัฒน์.

สุรวุฒิ ยุทธชนะ. (2536). *การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยของการเปลี่ยนศาสนาจากคริสต์เป็นพุทธ และจาก
พุทธเป็นคริสต์: ศึกษาเฉพาะกรณีศาสนาจารย์โปรเตสแตนต์กับภิกษุชาวต่างประเทศในประเทศไทย
(วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สันติภาพกับการดำเนินชีวิตในสังคมไทย: มุมมองพระพุทธศาสนา

Peace and Living in Thai Society: A Buddhist Perspective

พระครูจริยธรรมานุรักษ์ (วัลลภ จริยธมฺโม)

Phrakhru Jariyathammanurak (Wanlop Cariyadhammo)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: jariyatam58@hotmail.com

Received December 20, 2019; **Revised** February 26, 2019; **Accepted** March 30, 2020

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาได้สอนถึงแนวทางในการประกอบอาชีพการงานอันเป็นประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติ ลำพังแต่เพียงศีลอย่างเดียวประกันสันติภาพตลอดไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะศีลนั้นเป็นการทำตามความสมัครใจของปัจเจกบุคคลแต่ละคน ไม่ได้ระบุงการลงโทษไว้ดังเช่นกฎหมาย จึงขึ้นอยู่กับอัธยาศัยของปัจเจกบุคคลแต่ละคนเป็นสำคัญ ปัจเจกบุคคลต้องรู้จักประยุกต์หรือนำศีลเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุดแล้วสังคมมนุษย์ก็จะก้าวเข้าไปใกล้สันติภาพที่มั่นคงถาวรยิ่งขึ้นได้

การนำสันติภาพมาสู่สังคมโลก ต้องได้มาจากจิตที่บริสุทธิ์เป็นจิตที่ไม่เห็นแก่ตัว จิตที่ไม่หวังผลตอบแทนเป็นวัตถุลึงของ คนที่มีจิตบริสุทธิ์จะมองโลกด้วยความเมตตากรุณา และจะเอื้ออาทรต่อคนที่ประสบกับความเดือดร้อนเช่นที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำมาแล้ว ความเป็นจริงแล้วการกระทำอะไรก็ตามจะเริ่มต้นมาจากจุดเล็กๆ ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมให้มีสันติภาพก็เช่นเดียวกัน ต้องเริ่มที่ปัจเจกบุคคลก่อน แล้วจึงนำไปสู่ครอบครัวและจะขยายไปถึงสังคมชุมชนที่หลายๆ ครอบครัวมาอยู่รวมกันจึงเป็นสังคมของคนดีมีความสงบเรียบร้อยอยู่ร่วมกันโดยปรกติสุข พระพุทธศาสนาสอนให้ปัจเจกบุคคลดับเหตุแห่งทุกข์และความสุขก็เกิดจากการประพฤติดีของปัจเจกบุคคลนั่นเอง ฉะนั้นเมื่อปฏิบัติถูกต้องตามที่ทรงแสดงไว้ได้ก็จะช่วยให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามได้รับความสงบสุขจริงๆ

คำสำคัญ: สันติภาพ; การดำเนินชีวิตในสังคมไทย; มุมมองพระพุทธศาสนา

Abstract

Buddhism teaches you a way of occupation that benefits all mankind. The precepts alone cannot guarantee peace forever. This is because the precepts are voluntary acts of each individual. The punishment was not specified as the law. It depends on the dignity of each individual. Individuals have to know as much as possible to apply or apply precepts in their daily life, and human society can move closer to stable peace.

Bringing Peace to the World Society It must be obtained from a pure, unselfish mind. The non-profit mind is material. People of pure mind see the world with compassion. And will be generous to those who are suffering as the Lord Buddha has already done In fact, any action starts at a very small point, so does the development of a peace society. It must first start with the individual, then lead to the family and will expand to the community society where many families come together, so it is a society of good people with peace and order together normally. Buddhism teaches the individual to curb the causes of suffering. And happiness comes from the good behavior of that individual. Therefore, when he is able to do what he has shown, it will really help those who do it for peace.

Keywords: Peace, Living in Thai Society, A Buddhist Perspective

บทนำ

ศีลเป็นปัจจัยสำคัญแห่งการดำเนินชีวิตให้สงบสุข อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสร้างความเจริญทั้งในส่วนของปัจเจกบุคคลตลอดถึงครอบครัว สังคม และประเทศชาติเป็นลำดับ แต่ในปัจจุบันนี้สังคมมนุษย์ออกจะห่างเหินศีลธรรม โดยลืมนึกถึงการพัฒนาจิตใจ จึงทำให้มองไม่เห็นหรือมองข้ามความสำคัญของศีลซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อทุกชีวิตไป ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตร่างกาย เกี่ยวกับทรัพย์สิน อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวงต้มตุ๋น และสิ่งเสพติดให้โทษนั้นได้เริ่มต้นมาจากปัจเจกบุคคลก่อน แล้วขยายเป็นชุมชนและสังคม พระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายที่จะให้สังคมที่ตนอาศัยอยู่นั้นมีความสงบ ไม่มีปัญหาหรือมีปัญหาน้อย เพื่อให้ได้ความสงบสุขที่มั่นคงถาวร โดยไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น เพราะความสงบสุขที่ได้มาโดยการเบียดเบียนผู้อื่นนั้น จะนำความทุกข์มาให้ในภายหลัง การที่เราจะได้ความสงบสุขที่แท้จริงได้นั้นต้องมีปัจจัยทางศีลธรรม เป็นพื้นฐานเพื่อเป็นการควบคุมความประพฤติ ให้มีกายสุจริต วาจาสุจริต และมีสัมมาชีพอันจะเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2555)

บุคคลผู้ถือกำเนิดมาเป็นมนุษย์ได้ในพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด เพราะคติหรือที่ไปนั้นมีมากมายซึ่งล้วนแล้วแก่กรรมจะพาไป เพราะบุคคลเหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาคือ ความตั้งใจหรือความจงใจให้กรรมเป็นไปตามอำนาจแห่งตนทั้งที่เป็นกรรมดีที่เรียกว่า “กุศลกรรม” และที่เป็นกรรมชั่วที่เรียกว่า “อกุศลกรรม” บุคคลบางคนเกิด

มาในโลกนี้ มีคติสมบัติ รูปสมบัติที่สมบูรณ์เพียบพร้อม หากแต่เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นตัวจำแนกแบ่งแยกให้คนเลวและประณีตแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นคนเราจึงแตกต่างกันมาตั้งแต่ต้น ทั้งในด้านสถานที่เกิด ครอบครัวตลอดจนถึงจิตใจ ซึ่งก็มีความแตกต่างกัน ถือว่าเป็นการสร้างของกรรม **คติสมบัติ** หมายถึง สภาพ สถานที่ ตระกูลครอบครัว คนเหล่านั้นเกิดมา จะสามารถเกื้อกูลให้เกิดความเจริญในด้านใดด้านหนึ่งหรือไม่ ถ้าไม่อาจเกื้อกูลได้แสดงว่า สภาพ สถานที่ ตระกูล ครอบครัวของเขาวิบัติ ถ้าตรงกันข้ามก็จัดว่าเป็นสมบัติ ข้อนี้ในกระบวนการตามกฎแห่งกรรมแล้วถือว่า เป็นผลของชนกกรรม ตรงตามหลักพุทธภาษิตว่า “กรรมเป็นผู้จำแนก แบ่งแยกให้คนเลว และประณีตแตกต่างกันไป” (ม.อุป. 14/581/376) **อุปธิสมบัติ** หมายถึง สภาพร่างกายตา สุขภาพพลานามัย ถ้าสุขภาพพลานามัยจนถึงคนที่มีลักษณะนิสัยไม่ดี อุปธิของเขาก็วิบัติ หากตรงกันข้ามก็เป็นสมบัติ **กาลสมบัติ** หมายถึง กาลเวลาที่คนเหล่านั้นเกิดมา ความรู้ ความสามารถ คุณสมบัติของเขา เป็นที่ต้องการของคนในสมัยนั้นๆ หรือไม่ หากไม่ต้องการ กาลของเขาก็วิบัติ หากตรงกันข้ามก็จัดว่าเป็นสมบัติ **ปัจจัยสมบัติ** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของคนเหล่านั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามโครงสร้างของคน 4 ประเภทดังที่กล่าวไว้ในคัมภีร์พระอภิธรรม ธาตุกถาปุคคัลบัญญัติปกรณ์ (อภิ.ธาตุ. 36/525/105) **มิตมามีตไป** หมายความว่า คนบางคนเกิดมาในครอบครัวที่ไม่ดีหรือในสถานที่ที่ไม่ดีอย่างไร ก็คงเป็นอย่างนั้น **มิตมาแล้วสร้างไป** คนบางคนเกิดมาในครอบครัวที่ไม่ดีหรือในสถานที่ที่ไม่ดี แต่ได้ใช้ความเพียรพยายามของตัวเอง งดเว้นทางเสื่อมทั้งปวงเสียได้ มากระทำสิ่งที่ดีงาม พัฒนาค้นหาให้มีความดีที่มั่นคง มั่นคงขึ้นมาได้ **สว่างมามีตไป** หมายถึง คนที่เกิดมาแล้วด้วยกุศลกรรมที่ทำไว้ในอดีต ทำให้ได้ฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางครอบครัว แต่ไม่สามารถที่จะรักษาฐานะเหล่านั้นไว้ได้ เพราะความประมาทชั่ว เช่น ตกเป็นทาสของอภัยมุขต่างเป็นต้น **สว่างมาแล้วสว่างไป** คือเกิดมาด้วยกุศลที่ดีงาม ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี และสามารถรักษาสถานะเหล่านั้นไว้ได้ ตลอดจนถึงได้พัฒนาให้สูงขึ้นไปด้วย ทุกอย่างล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากกรรมดี คือการกระทำของบุคคลนั้น ในการได้ลาภ หรือการเสื่อมลาภ การได้ยศ เสื่อมยศ การถูกนิทา หรือการได้รับการยกย่องสรรเสริญ การประสบความสำเร็จและการประสบความสำเร็จ ทุกข์ ก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของเขา ไม่มีใครที่จะทำให้บุคคลผู้ไม่มีเหตุแห่งความทุกข์ประสบความสำเร็จได้ ไม่มีใครที่มีเหตุแห่งความสุข ไม่ให้ประสบความสำเร็จได้ ความสุขหรือความทุกข์จึงเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองเป็นสำคัญ (พระราชวิสุทธิกวี พิจิตร ฐิตวณฺโณ, 2536)

สรุปได้ว่า การที่จะทำให้ทุกคนมีศีลธรรมกันเป็นจุดมุ่งหมายในที่นี้ เนื่องจากมีคนเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่ยอมรับว่าศีลธรรมช่วยแก้ไขปัญหามากมาย ของสังคมได้ โดยแย้งว่าปัญหาทางสังคมเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ ไม่เกี่ยวกับด้านศาสนาเลย และมีคนอีกเป็นจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่พากันคิดว่าศีลธรรมนั้นเป็นของศาสนา โดยลืมนึกไปว่าศีลธรรมนั้นได้เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน คือเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก แล้วไม่ยอมรับหลักการที่ว่าศีลธรรมนั้นเป็นความหวังสุดท้ายที่จะพาให้มนุษย์เราเข้าไปใกล้สันติภาพหรือมีสันติภาพที่มั่นคงถาวร

ความสำคัญของการมีศีล 5

ศีล 5 นั้น เมื่อมนุษย์เราประพฤติปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายแล้ว ก็จะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันโดยปรกติสุข ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับชีวิตทรัพย์สิน อาชญากรรมทางเพศ ตลอดจนการหลอกลวงใส่ร้ายกัน ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ เป็นต้น ศีลเป็นคุณธรรมพื้นฐาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2555) เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขพอง (เพชร ทองหมื่นไวย, 2559)

พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า โลกนี้จะสงบร่มเย็นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทรงชี้ให้เห็นว่า สัตว์ทุกจำพวกรักสุขเกลียดความทุกข์ ต้องการได้อินแต่คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานกันทั้งนั้น เมื่อมนุษย์ต้องการให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติที่อ่อนน้อมแก่เรา เราก็ควรประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นแก่เขาก่อน การประพฤติปฏิบัติเพื่อมิให้ผิดศีลหรือทำให้ศีลขาด ต้องมีการสำรวมกาย วาจา โดยมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่น่าว่าเป็นตัวทำลายสติตัวฉกาจก็คือสิ่งเสพติดและของมีเมาทุกชนิด นอกจากจะไม่มีประโยชน์แล้ว ยังนำไปสู่ความประมาทอันเป็นเหตุให้เสียทรัพย์สิน บางครั้งอาจทำให้ตนเองและผู้อื่นต้องได้รับอันตรายถึงชีวิต (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538)

ดังนั้นการประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรม จึงเป็นการประพฤติปฏิบัติเพื่อลดช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคมได้และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับคนรอบข้างตลอดถึงสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ด้วย ศีลชั้นสูงคือสัมมาวาจา สัมมาภิมันตะ และสัมมาอาชีวะซึ่งเป็นองค์ของมรรค ได้แก่ การพูด การกระทำ การประกอบอาชีพที่มีเจตนาปราศจากความทุจริต หรือความคิดที่เบียดเบียน ฉะนั้น เพื่อควบคุมบุคคลในสังคมให้อยู่ในกฎระเบียบที่สังคมได้กำหนดขึ้น พระพุทธศาสนาจึงมุ่งสอนไปที่ให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและสงบสุข (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2553) ได้แก่ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักเป็นที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ให้วิวาทกับใคร เพราะความเห็นที่ขัดแย้งกัน พอสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

1. เป็นรากฐานแห่งความสงบ คนที่มีศีลนอกจากจะไม่ทำตนเองและสังคมให้เดือดร้อนแล้วนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเองและคนอื่น ๆ อีกทั้งคนมีศีลธรรมยังมีส่วนช่วยตนเองและสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขด้วย เพราะศีลธรรมนั้นทุกคนสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ ทำให้ผู้ที่นำมาประพฤติปฏิบัติเป็นที่รักของคนทั้งหลาย การที่พระพุทธศาสนาเน้นให้คนมีศีลธรรม ก็เพราะศีลธรรมเป็นบ่อเกิดของความดีทั้งหลาย เป็นรากฐานของความสงบ ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าศีลธรรม เพียงอย่างเดียวก็สามารถทำให้คนในสังคมหรือชุมชนมีความสงบร่มเย็นได้

2. เป็นมาตรฐานแห่งการอยู่ร่วมกัน ถ้าทุกคนในสังคม เพียงแต่มีศีลธรรมกันแล้วสังคมหรือชุมชนก็จะสงบอย่างยิ่ง จะไม่มีสงคราม ไม่มีการฆ่าล้างผลาญกัน ไม่มีการขโมยแย่งชิงโกงกินกัน ไม่มีการประพฤติผิดทางกามที่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายแตกแยกขึ้นในสังคม หรือชุมชน ไม่มีการโกหก

หลอกลวงใส่ความกัน ไม่มีการเสพของมีนเมาให้โทษต่าง ๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความประมาทและความหายนะต่างๆ ทุกคนในสังคมหรือชุมชนก็จะพบกับความสุขร่มเย็น อยู่ด้วยกันด้วยความรักใคร่ปรองดองกัน ไม่ต้องเดือดร้อนวุ่นวายกันเหมือนในสังคมปัจจุบัน ศิลธรรมจึงมีความสำคัญมากสำหรับทุกคน ทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของตนเองและสังคมโดยส่วนรวม อันเป็นรากฐานแห่งการอยู่ร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดสันติภาพที่มั่นคงถาวรขึ้นในโลก

3. เป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพ ถ้ามนุษย์ทุกคนเข้าใจความมุ่งหมายที่แท้ของศีลและประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อให้เกิดผลสนองต่อความมุ่งหมายของศีลอย่างแท้จริงแล้ว สังคมมนุษย์จะอยู่ในภาวะปกติสุข ฉะนั้น ศีลว่าโดยเนื้อแท้ก็คือความดีงามของมนุษย์นั่นเองที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตปัจจุบันมนุษย์เรารบราฆ่าฟันกันด้วยการแบ่งแยกเผ่า เผวพรรณ ลัทธิทางศาสนาเป็นต้น

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาทรงสอนว่า การที่มนุษย์ทุกคนจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้อย่างไรนั้น คนในสังคมต้องมีศีลเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาที่เกิดจากปัญญาที่เข้าใจกัน การให้ออกสวาทแก่กันและกัน ซึ่งเป็นทางนำไปสู่ความสงบได้ในที่สุด

การประพฤติตามหลักของศีล 5 นั้นเป็นการพัฒนาตนเอง คือรู้จักควบคุมตนเอง ไม่ทำให้ตนเองต้องเดือดร้อนในภายหลังในสิ่งที่ตนได้ทำลงไป เป็นการผูกมิตรไมตรีกับคนในสังคม เป็นการปรับตัวให้เข้ากับคนในสังคมได้โดยไม่ต้องก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมโดยส่วนรวม ทำให้อยู่ร่วมกันโดยสันติสุข อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ชีวิตถึง 2 ประการ ได้แก่ (บุญมี แทนแก้ว, 2538)

1. ประโยชน์ตน คือการที่ได้ฝึกฝนอบรมตนดี บรรลุความเจริญก้าวหน้าแห่งสติปัญญา และคุณธรรมต่าง ๆ สมบูรณ์ด้วยวิชาและความประพฤติ สามารถเป็นที่พึ่งได้ทั้งตัวเอง ทั้งร่างกาย และจิตใจ

2. ประโยชน์ผู้อื่น ประกอบด้วยเมตตา กรุณา สามารถช่วยเหลือชีวิตตนเอง เกื้อกูลผู้อื่น เห็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมจะต้องเกี่ยวข้องกับหรือสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย ดังนั้นจะต้องมีหลักของการประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับ เพื่อความดีงามของตนเองและประโยชน์สุขของสังคมโดยส่วนรวม การมีหรือการประพฤติปฏิบัติตามศีลห้าจึงเป็นหลักธรรมสำหรับมนุษย์ทุกคน ทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุขสำหรับปัจเจกชนและสังคมโดยส่วนรวม อันเป็นรากฐานแห่งความสงบสุขร่มเย็นขึ้นในชาติบ้านเมืองและก่อให้เกิดสันติภาพที่ถาวรขึ้นในโลก

แนวทางของสันติภาพ

การพัฒนาตนนั้นเป็นการควบคุมตนเอง คือการประพฤติตนตามหลักศีลสิกขา เพื่อควบคุมตนเอง ซึ่งเป็นหนทางที่จะนำสันติภาพและความสงบสุขมาสู่ตนเอง คนรอบข้างและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การประพฤติตามศีล 5 เป็นหนทางที่ดีที่สุดที่จะนำสันติภาพมาสู่สังคม สังคมที่มีความสงบสุขและไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่มีความขัดแย้งจะมีได้ก็ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามศีล 5 เป็นพื้นฐานอย่างจริงจัง โลก

เสื่อมลงเพราะมนุษย์เราใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปในทางที่ผิด เช่นผลิตอาวุธประหัตประหารกันเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ตามมาอีกมากมาย เช่นการฆ่าทำลายล้างเผ่าพันธุ์ของเขมรในประเทศกัมพูชา เป็นต้น

ถ้าจะกล่าวตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว สาเหตุของสงครามเกิดจากความโลภ ความโกรธ และความหลงในใจของคน สงครามเริ่มต้นที่ใจ วิธีแก้ก็ต้องแก้ที่ใจ ความโลภก่อให้เกิดการวิวาท เพราะมีความโลภ คนเราจึงคิดแย่งชิงทรัพย์สินของคนอื่น การวิวาทเพื่อแย่งชิงทรัพย์สินของคนอื่นเรียกว่า การปล้น สงครามจะไม่เกิด ถ้าเพียงแต่คนรู้จักควบคุมความโลภ สาเหตุต่อมาของสงครามก็คือ ความโกรธหรือความเกลียดชังที่พลเมืองของประเทศคู่สงครามมีต่อกัน ต่างฝ่ายต่างถือตนเองเป็นฝ่ายธรรม มีหน้าที่จัดฝ่ายตรงข้ามซึ่งเป็นฝ่ายอธรรม ต่างฝ่ายต่างกล่าวหาอีกฝ่ายว่าเป็นผู้รุกราน สงครามเพราะความโกรธจะไม่เกิด ถ้าคนเราปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ เมตตา (ความรัก) มาคู่กับกรุณา (ความสงสาร) มนุษย์เราทุกคนจะต้องทำหน้าที่ โดยไม่เอารัดเอาเปรียบหรือเช่นฆ่า ทำลายล้างซึ่งกันและกัน โดยถือว่า “สัตว์ทั้งหมดกลัวโทษทัณฑ์ สัตว์ทั้งหมดรักชีวิตของตน เปรียบตนเองกับคนอื่นอย่างนี้แล้วก็ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรสั่งให้คนอื่นฆ่า” (ขุ. ธ. 25/20/32) ดังนั้นสงครามจะไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วจะยุติลงได้ ถ้าเพียงแต่ทุกคนรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา พระพุทธศาสนาไม่สนับสนุนสงคราม เพราะสงครามหมายถึงการเช่นฆ่าทำลายล้าง สงครามไม่ว่ารูปแบบใดไม่ดีทั้งนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ผู้ละความชนะและความแพ้ทั้งสองมีใจสงบระงับนั้นแหละเป็นสุข...แต่ไหนแต่ไรมา ในโลกนี้เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับด้วยการไม่จองเวร นี่เป็นกฎตายตัว... บุคคลพึงชนะความโกรธด้วยการไม่โกรธตอบ ชนะความชั่วด้วยความดี ชนะความตระหนี่ด้วยการให้ และชนะคนพูดเหลวไหลด้วยการพูดคำจริง” (ขุ. ธ. 25/25/42)

ดังนั้นชัยชนะที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญจึงไม่ใช่ชัยชนะเหนือผู้อื่น แต่เป็นชัยชนะเหนือตนเอง “ชนะตนเองดีกว่าชนะข้าศึกเป็นพัน ๆ ในสงคราม คนเช่นนี้นับว่าเป็นยอดขุนพลแท้” (ขุ. ธ. 25/18/28) พระพุทธเจ้าไม่เพียงแต่พร่ำสอนคนอื่นให้แสวงหาสันติภาพ พระองค์ตรัสสอนอย่างไรทรงทำอย่างนั้นด้วย”

สันติภาพ สันติภาวะ และสันติวิธี ความหมายของคำเหล่านี้ แตกต่างกันไปตามความเข้าใจของนักวิชาการสันติภาพ เช่น บางท่านใช้สันติภาวะแทนสันติภาพ เป็นต้น การแสวงหาสันติภาพด้วยสันติภาวะหรือสันติวิธีนั้น ถึงแม้ว่าวิธีการจะแตกต่างกัน แต่เป้าหมายอยู่ที่เดียวกันคือไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่รบราฆ่าฟันกัน ไม่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต

สันติภาพ ดูเหมือนว่าจะเป็นการผิดหวังสำหรับผู้ที่มุ่งมั่นที่จะสร้างสันติภาพกันมากขึ้นในยุคสมัยนี้ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากมนุษย์เราเข้าใจกันไปผิด ๆ ว่าความเจริญหรือก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้นจะสามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้เด็ดขาด ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารจะเจริญก้าวหน้าไปมากก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรคและเหตุผลหลายประการที่ขัดขวางต่อกระบวนการทางสันติภาพ อุปสรรคเหล่านั้นล้วนมาจากตัวของมนุษย์เราเองทั้งสิ้น ไม่ใช่มาจากความเจริญเหล่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่มา

จากมนุษย์เราเอง และสิ่งเหล่านั้นนั่นเองที่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อกระบวนการทางสันติภาพ เพราะว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นจากพฤติกรรมของบุคคล อาจเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือขัดแย้งกับบุคคลอื่นหรือระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลายๆ กลุ่ม ของบุคคล หรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรือกับอีกหลายๆ กลุ่มของบุคคล (เจมส์ โค และคณะ, 2545) เมื่อมนุษย์เราเป็นผู้ก่อหรือสร้างอุปสรรคเหล่านั้นขึ้นมา ก็ต้องหาทางที่จะจัดอุปสรรคเหล่านั้น ทางพระพุทธศาสนาจึงได้เสนอทางออกโดยการกำจัดอุปสรรคต่อสันติภาพออกไป โดยใช้กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาเหล่านั้น

ประวัติศาสตร์จากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ อุปสรรคที่สำคัญที่เป็นตัวขัดขวางกระบวนการทางสันติภาพมีปัจจัยอยู่ 2 ประการคือ

1. **อำนาจและชื่อเสียงของประเทศชาติ** สิ่งเหล่านี้ได้เป็นปัจจัยหนุนอยู่เบื้องหลังของการเป็นปรปักษ์ต่อกัน ในปัจจุบันปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ก่อตัวขึ้นในยุโรป แอฟริกา ตะวันออกกลาง เอเชีย เป็นต้น จากความขัดแย้งจนกลายเป็นสงครามได้ทำให้มนุษย์ได้รับรู้ถึงอำนาจการทำลายล้างกัน ทำให้มนุษย์เริ่มเห็นพิษภัยของสงคราม ที่ทำให้มนุษย์บาดเจ็บล้มตายไปเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการเรียกร้องถึงสันติภาพกันมากขึ้น

2. **ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ** ซึ่งได้ปรากฏชัดเจนขึ้นระหว่างชาติอุตสาหกรรมด้วยกัน ได้กลายเป็นสงครามทางการค้าและการเปิดตลาดใหม่ ๆ ประเทศผู้ผลิตอาวุธ ได้สนับสนุนสงครามทั้งร้อนและเย็นไปโดยปริยาย เพื่อขยายเศรษฐกิจและลัทธิของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นสงครามโลก หรือสงครามระหว่างชาติก็ตาม ขึ้นชื่อว่าสงครามด้วยกันแล้ว ก็ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายหรือสูญเสียด้วยกันทั้งสิ้น ส่วนผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คือประเทศผู้ค้าอาวุธทำให้เป็นประเทศที่มั่งคั่งและเป็นฮีโร่ไปในที่สุด

สันติภาวะมนุษย์ทุกคนย่อมปรารถนาความสงบสุขเป็นที่สุดของชีวิต แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมา นั้นมีแต่การเบียดเบียนกัน การคุกคามกันเป็นต้น ด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่พากันอวดอ้างว่าสามารถป้องกันหรือป้องปรามหรือวาระจับสงครามทั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือรับประกันสันติภาพได้ด้วย สันติภาพที่คาดหวังยังไม่เคยปรากฏเป็นจริงเลย สันติภาวะนั้นหมายเอาช่วงเวลาในโลกสงบ ปราศจากสงครามอย่างแท้จริง ปราศจากความขัดแย้งตลอดถึงปราศจากภาวะวิกฤติด้วยเหตุต่าง ๆ

ในพระพุทธศาสนา ถือว่าศีล 5 สามารถจะอำนวยประโยชน์ให้สังคมเกิดความผาสุก สงบร่มเย็นตามความหมายของสันติภาพได้มากกว่าและมั่นคงถาวรด้วย ถ้ามองในอีกแง่หนึ่งว่า สันติภาพหมายถึงความผาสุกที่เอื้อประโยชน์หรือให้เราหันมาให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมด้วยกันแล้ว ศีล 5 ก็เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดเช่นเดียวกัน เพราะผู้มีศีลย่อมเป็นผู้มีเมตตากรุณาต่อกันไม่มีการเบียดเบียนกันในเรื่องสืผิวชาติเผ่าพันธุ์ เป็นต้น ทุกๆ คนเสมอกันหมด ทุกๆ คนล้วนแต่เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ และตายด้วยกันทั้งสิ้น นี่คือความจริงที่ทุกคนต้องยอมรับ

สันติวิธีคือ “วิธีการสร้างสันติภาพโดยการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางของพระพุทธศาสนาก็คือ หลักการไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนตนคือ ไม่ทำลายคุณภาพชีวิตของตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นก็คือ ไม่เบียดเบียนสังคมและสภาพแวดล้อม การไม่เบียดเบียนกันนี้ทำให้เกิดความประสานกลมกลืนหรือความสมดุล ซึ่งเป็นความเกื้อกูลกันระหว่างองค์ประกอบทั้งหลาย ในระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ เป็นทางสายกลางซึ่งทำให้มนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลต่อกัน” (พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตโต), 2532)

อนึ่ง ถ้าบุคคลในสังคมมีสันโดษ เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ การเอารัดเอาเปรียบกัน การคอร์รัปชัน โกงกิน การเรียกสินบน การรับสินบนต่าง ๆ ก็ไม่มี มีการสร้างสรรค์พัฒนาไปในทิศทางของความถูกต้องดีงามตลอดไป ที่เป็นปัญหาเพราะว่าขาดสันโดษ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ที่เรียกว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางสังคม เกิดขึ้นจากการเบียดเบียนประทุษร้ายกัน ถ้ามองว่า ทำไมคนจึงมีการเบียดเบียนประทุษร้ายกัน ตอบว่า เพราะบุคคลเหล่านั้นลุ่มหลงแก่กิเลสมีความโลภจัด มีความโกรธจัด และมีความหลงจัด และสิ่งที่เราต้องการคือการไม่เบียดเบียนกัน ในระดับของศีลธรรมให้ปฏิบัติตามหลักของศีล 5 ประการคือ จดเว้นไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของบุคคลอื่น จดเว้นไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของบุคคลอื่น จดเว้นการล่วงเกินคู่ครองของบุคคลอื่น จะพูดกับใครก็พูดแต่คำสัตย์จริง และไม่ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ การครองชีวิตของบุคคลทั้งหลาย ก็จะเป็นการเคารพสิทธิ ในชีวิตทรัพย์สิน ในคู่ครอง ในผลประโยชน์ของกันและกัน ก็จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข

สรุปได้ว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง คือพัฒนาตนเองให้มีความรู้ และดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความรู้ การนำสันติภาพมาสู่สังคมโลก จะต้องมึจิตใจที่บริสุทธิ์เป็นจิตใจที่ไม่มีความเห็นแก่ตัว เพราะจิตใจที่ประกอบไปด้วยปัญญา (ความรู้) จะมองโลกด้วยความเมตตากรุณา คนที่มีเมตตากรุณานั้น จะเอื้ออาทรต่อคนที่ประสบกับความเดือดร้อน ฉะนั้น การพัฒนาจิตใจให้มีเมตตากรุณานั้นจะช่วยขจัดทุกข์ และเสริมสร้างความสุขให้แก่มวลมนุษยชาติ

การแสวงหาสันติภาพ

การแสวงหาสันติภาพของมนุษย์เรานั้น เป็นเรื่องที่ห่างไกลจากความเป็นจริงอยู่มาก เนื่องจากไปเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ประเทศที่เข้มแข็งก็คอยหาช่องทางที่จะเอารัดเอาเปรียบประเทศที่อ่อนแอกว่า และประเทศที่อ่อนแอก็พยายามหาช่องทางที่จะทำให้ตัวเองเป็นไท เพื่อที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งบางครั้งอาจจะหลีกเลี่ยงความรุนแรงไม่ได้ ต้องตัดสินกันด้วยกำลังและอาวุธยุทธโธปกรณ์ต่างๆ ผลที่ตามมาก็คือ ความเสียหายทั้งสองประเทศและพลเมืองต้องรับทุกข์ทรมานมากขึ้นอีกเป็นเงาตามตัว ฉะนั้นในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์เราแก้ที่ตัวของเราเป็นอันดับแรกก่อน คือต้องทำให้ตัวเรามีศีลก่อน ทั้งนี้เพราะศีลนั้นเป็นการทำตามความสมัครใจของแต่ละบุคคล ในสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมอาจจะก่อความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่บุคคลรอบข้างและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ได้

สิ่งที่มนุษย์เราปรารถนามากที่สุดคือ ความสงบสุข ปราศจากสงคราม ไร้ความเบียดเบียน ซึ่งกันและกัน ในทัศนะนี้ชี้ให้เห็นว่า สันติภาพเป็นบ่อเกิดความสุขของมนุษย์ในสังคม ดังนั้นมนุษย์เราจึงต้องแสวงหาสันติภาพด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อปรนเปรอความสุขทางเนื้อหนัง ด้วยการเติมความต้องการให้เต็มหรือให้เป็นที่ยอมรับ โดยไม่เสียดายความต้องการนั้นจะเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่ ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า มนุษย์เราลึ้มถึงความสุขภายในคือจิตใจ เพราะความสุขที่แท้จริงนั้นเกิดขึ้นจากภายในจิตใจของเรา นี่เอง ความสุขที่มีได้อยู่ที่วัตถุภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่จิตใจด้วย มนุษย์เราทุกคนจะอยู่ด้วยความสุขที่ปรารถนาได้ก็ด้วยการดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกันไปทั้งสองด้านคือทั้งทางวัตถุภายนอกและทางด้านจิตใจ (บุญมี แทนแก้ว, 2538)

มนุษย์ต่างก็พากันเข้าใจว่า ความเจริญทางวัตถุ สามารถแก้ไขปัญหของสังคมได้ โดยไม่คำนึงถึงสภาพทางด้านจิตใจ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากการที่มนุษย์เราเน้นความเจริญทางด้านวัตถุกันมากเกินไป นอกจากนี้มนุษย์ยังมีแนวโน้มไปในทางที่จะก่อความรุนแรงและความขัดแย้งขึ้นในสังคมมากกว่าที่จะสร้างสันติภาพ และการแก้ไขปัญหด้วยความรุนแรงเป็นหนทางสุดท้ายจริงหรือ อันที่จริงกระบวนการแก้ไขปัญหโดยสันติวิธีนั้นมีหลายวิธี แต่การแก้ไขปัญหด้วยศีล 5 นี่เป็นการประนีประนอม คือพยายามจะปรับปรุงชีวิตของตนเองก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงอื่น เพื่อสร้างสรรค์การดำรงชีวิตของตนเองกับชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม กระบวนการของศีลนั้นเป็นการพยายามที่จะเอาชนะความชั่วด้วยความดีโดยการบังคับตนเอง และมีความพยายามที่จะประสานความสามัคคีของคนในสังคมโดยมุ่งขจัดอคติและการแบ่งแยกกลุ่มต่างๆ โดยให้ปัจเจกบุคคลพัฒนาชีวิตของตนเองและให้สังคมยอมรับ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มพูนความเป็นประชาธิปไตยด้วย

สรุปได้ว่า ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์เราแสวงหาความสุข ความสบายกันเกินขอบเขต เมื่อไม่ได้ความสุข ความสบาย ก็พยายามที่จะสร้างขึ้นมาด้วยการบังคับ ควบคุม และครอบงำผู้อื่น นอกจากนั้นยังมีการแบ่งแยกกันเป็นกลุ่มเป็นพวก ก็ยิ่งทำให้ปัญหาความขัดแย้งรุนแรงมากยิ่งขึ้น ฉะนั้นเราต้องใช้ศีลธรรมเป็นเครื่องมือประสานสิ่งเหล่านี้ เมื่อมีศีลธรรมอยู่ในจิตใจแล้ว ความขัดแย้งเหล่านั้นก็จะค่อยๆ หดไป โดยใช้ทรัพยากรภายนอกเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

บทสรุป

วิถีชีวิตหรือทางดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในแต่ละสังคมย่อมมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มของคนในแต่ละสังคม ความประพฤติ ก็เป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้าของสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ศีลในพระพุทธศาสนา เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติเพื่อทำกายวาจาให้เรียบร้อย อบรมจิตใจให้เกิดความเยือกเย็นอันวยชีวิตให้ปลอดโปร่งเกิดความเกษม เป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยแก่หน้าที่การงานทั้งหลาย ศีลจึงเป็นค่านิยมพื้นฐานทางสังคมเป็นเครื่องป้องกันความประพฤติ ที่ทุจริตทางกายและทางวาจาสำหรับนักปกครองเมื่ออยู่ในสถานภาพเป็นสุขหรือทุกข์ ดีใจเสียใจต้องรักษาสภาพจิตใจให้เป็นปกติ คือให้เป็นผู้มี

ศิลปะ และรักษาสภาพจิตใจให้มั่นคง หากบุคคลในสังคมมีศิลปะพร้อมหน้ากันแล้ว สังคมหรือโลกก็จะสงบสุข มีสันติภาพ ไม่มีสงคราม ไม่มีการฆ่าล้างผลาญกัน ไม่มีการขโมย ไม่มีการแย่งชิงกัน ไม่คดโกงกัน ไม่มีการประพฤติผิดทางกามที่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม ไม่มีการโกหกหลอกลวงใส่ความกัน ไม่มีการเสพของมีค่าให้โทษต่างๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความประมาทและความหายนะต่างๆ บุคคลในทุก ๆ สังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุข โลกก็จะร่มเย็น บุคคลในสังคมต่างๆ ก็จะมีความสุขเพิ่มขึ้น จะได้อยู่ด้วยความรักใคร่ช่วยเหลือกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง รัฐบาลของแต่ละประเทศไม่ต้องเสียงบประมาณ ในการมีกำลังทหารป้องกันประเทศและกำลังตำรวจในการรักษาความสงบสุขภายในมากอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

อย่างไรก็ตามการที่มนุษย์ในโลกยังต้องเดือดร้อนวุ่นวายอยู่เป็นอันมากในโลกปัจจุบันทั้ง ๆ ที่ประเทศต่างๆ ในโลกพยายามพัฒนาประเทศของตนอย่างเต็มความสามารถแล้วก็ตาม ก็เพราะคนในโลกเป็นจำนวนมากยังขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะศิลปะ 5 หรือ มนุษยธรรมนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- เจมส์ โค และคณะ. (2545). *คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท*. วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (ผู้แปล). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2538). *จริยธรรมกับชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธนะการพิมพ์.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2532). *ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ปจำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: พลิตัม.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2553). *การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์.
- พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2536). *การสั่งสมบุญ ด้วยการรักษาศีล*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- เพชร ทองหมื่นไวย. (2559). ศิลปะในฐานะเป็นพื้นฐานของมนุษย์. *ธรรมทรรศน์*, 16(2), 191-202.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). *เบญจศีลและเบญจธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

**บทบาทและการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม**

**The Role's Public Welfare Management of Sangha Administrators in
Bang Khonthi District, Samutsongkhram Province**

พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เทชบุญโญ)
Phrakhru Pramotepanyawat (Boonlert Tajapukho)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: sdamnoen@yahoo.com

Received December 20, 2019; **Revised** December 25, 2019; **Accepted** March 30, 2020

บทคัดย่อ

สภาพปัญหาของสังคมไทยวิถีชีวิตของประชาชนที่รับอารยธรรมตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดลดลงไปด้วยความสัมพันธ์ระหว่างวัดและพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง ปัจจุบัน วัดจึงเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน มีหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคม หรือกล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทางศิลปะ วรรณคดี คติธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบาก หรือแม้กระทั่งช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การสาธารณสงเคราะห์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: การจัดการ; สาธารณสงเคราะห์; พระสังฆาธิการ

Abstract

Problems of Thai society, way of life of people who accept more western civilization. Even the need for a career Causing people to have participated in various activities within the temple also decreased The relationship between the temple and the monks and the people was far apart. Lack of promotion and cooperation in activities to maintain and maintain temples and Buddhist affairs as they should As a result, the people have less opportunity to learn about religious principles. Has the function of placing The foundation for social prosperity Promote solidarity Stability to society Help reduce social problems Promote the effectiveness of social control In other words, the temple is a religious and cultural center. People use it as a living norm and unique to society. Which can be found from the expression of art, literature, moral, traditions, traditions, etc. from the past to the present Temples and monks also play a leading role. He is the psychological leader of the people in society. The monks also play a role in society in areas such as social development. Social work Support for those in need The one who has suffered Or even help solve various problems that arise in society Public welfare is therefore important as the implementation of various forms of social, material and psychological assistance that are not contrary to the discipline.

Keywords: Management, Public welfare, Monk.

บทนำ

พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานพระพุทธโอวาทแก่พระสาวกในคราวที่ทรงส่งออกไปประกาศพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวีปและมนุษย์ทั้งหลาย” ตามคำสอนเรื่องทศ 6 ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะพึงมีต่อพุทธบริษัทไว้ 6 ประการ ประกอบด้วย ห้ามมิให้กระทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่ฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และบอกทางสวรรค์ให้ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาหนึ่งของโลกที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการหล่อหลอมหรือขัดเกลาอุปนิสัยใจคอของบุคคลให้ละเอียดอ่อน มีความรัก ความเมตตา และความเอื้ออาทรต่อกันและกัน มีหลักคำสอนที่มีลักษณะเป็นสากล สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการปฏิบัติให้เข้าถึง (จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2547)

วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมจิตใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน มีหน้าที่ในการวาง รากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคม หรือ กล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม (ใจ บุญชัยมิ่ง, 2560; สุริยนต์ น้อยสงวน, 2561) ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จาก

การแสดงออกทางศิลปะ วรรณคดี คติธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบาก หรือแม้กระทั่งช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

วัดเป็นตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนา โดยมีมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครอง บริหารคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง และระเบียบประเพณีของสังคมไทยในทุกส่วนทุกระดับ โดยคำว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง คณะสงฆ์ เป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้อง (สำนักงานเจ้าคณะภาค 16, 2547) ส่วนคำว่า การคณะสงฆ์ หรือการพระศาสนา หมายถึง ภารกิจ 6 ประการ ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยวิธีดำเนินการ ทั้ง 6 ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่ (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) โดยนัยนี้ สาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสภาวะที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป 4 ประการ ได้แก่ 1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น 2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ 3) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลูกต้นไม้ และอื่น ๆ และ 4) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนกรสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้ (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), 2540)

การสาธารณสงเคราะห์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น (พระมหาบัว ปิยวณฺโณ, 2549)

อำเภอบางคนทีเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม มีการแบ่งเขตการปกครองเป็น 4 ตำบล สำหรับวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีทั้งหมด 22 วัด มีพระภิกษุ จำนวน 241 รูป (สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางคนที, 2560) ทั้งนี้ได้ดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ตามนโยบายและแนวทางการดำเนินงานที่ระบุไว้ในสารภาค 15 ความว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานในส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยเหลือสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดการให้ในพิณงานศพโดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย ไม่เรียกเก็บค่าน้ำค่าไฟ ไม่เรียกเก็บค่าเจ้าพนักงาน ตลอดจนให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในและนอก ในส่วนของภายใน ได้แก่ การอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสม สะอาด สะดวก สบาย และในส่วนของภายนอก ได้แก่ การสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้โดยไม่นิ่งดูดาย เป็นต้น (พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ พุสฺสธมฺโม), 2548)

อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาของสังคมไทยวิถีชีวิตของประชาชนที่รับอารยธรรมตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย ขาดการส่งเสริมการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการทำนุบำรุงดูแลรักษาวัดและ กิจกรรมในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง มีผลให้คุณธรรมจริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับวัดมีหลายแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มีการก่อสร้างที่ใหญ่โตสวยงาม ใช้งบประมาณจำนวนมาก ทำให้เกิดความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชนเศรษฐกิจและการใช้งาน เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของวัด มุ่งหารายได้เข้าวัดมากเกินไป พระสงฆ์ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการปฏิบัติและเผยแผ่แก่ประชาชน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550) ไม่มีองค์ความรู้หรือขาดเอาใจใส่ที่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยไม่ได้จัดตามเกณฑ์มาตรฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านการศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561)

พระสังฆาธิการ

คำว่า พระสังฆาธิการ ปรากฏครั้งแรกในกฎหมายตรา 5 (พ.ศ. 2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เกิดจากการเปลี่ยนคำว่าพระคณาธิการมาใช้เป็นพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับ

ลักษณะการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปให้สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายอาณาจักรจึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายพุทธจักรตามไปด้วย

คำว่า พระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ แปลว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ์ขาดในทางคณะสงฆ์ หรือ พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง นั้นเอง ซึ่งในศัพท์ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง ดังนี้

1. เจ้าคณะใหญ่
2. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
3. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
4. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
5. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
6. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

โดยนัยนี้ เจ้าคณะและเจ้าอาวาส เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมายและครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย (พระธรรมปิฎก (วราวิทย์ คงคปญฺโญ), 2535)

จากข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ประชาชนในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน มีดังนี้

1. ให้ที่พักอาศัย ตลอดจนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และทุนการศึกษาแก่เด็ก จากครอบครัวที่ยากจน
2. ให้สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่นใช้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้งและใช้เป็นอาคารเรียน
3. ให้วัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์เองตามกฎหมาย โรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนสำหรับนักเรียนยากจน ให้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน บางแห่งจัดเก็บค่าเล่าเรียนแต่ในอัตราต่ำ บางวัดจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา
4. จัดการสอนศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียน โดยคณะสงฆ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการส่งพระภิกษุไปช่วยสอนศีลธรรม จริยธรรม ไปตามโรงเรียนต่างๆ มีการสอนรายชั่วโมงตามหลักสูตร หรือไปสอนในรูปแบบการประชุม สัมมนา ให้สถานศึกษาเป็นครั้งคราว ทั้งในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา ทั่วราชอาณาจักร ตลอดจนจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนตามสำนักของสงฆ์
5. จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นการสงเคราะห์ด้านการศึกษาที่กรมการศาสนาร่วมกับเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ จัดขึ้น เพื่อวางรากฐานการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนในท้องถิ่น เป็นการปลูกฝังให้เด็กใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ให้พระภิกษุ สามเณร ผู้มีความรู้ความสามารถได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนที่อาศัย

การจัดการ

การบริหารจัดการเป็นกระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การดำเนินงานและการควบคุมเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย (Wagner & Hollenbeck, 1995) การบริหารจึงเป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ที่พร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุม (Holt, 1993) กล่าวคือ การบริหารเป็นศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ โดยที่ผู้บริหารมักไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือก (เดมศักดิ์ ทองอินทร์, 2547) ทฤษฎีการบริหารเป็นศาสตร์ที่มีองค์ประกอบของความรู้ หลักและกฎเกณฑ์จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบริหารแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริง การบริหารที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหาร การประยุกต์เอาทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการบริหารสู่การปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม นับว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ที่สำคัญทฤษฎีทางการบริหารมีจำนวนมากมายเพราะนักบริหารสามารถนำมาใช้บูรณาการหรือการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้แทบทั้งสิ้นซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของนักบริหารว่าจะนำเอาหลักการทฤษฎีมาใช้ให้เหมาะสมกับองค์การของตน (จันทร์ธานี สงวนนาม, 2545)

ความสำคัญของการจัดการอยู่ที่ผู้บริหารจะเห็นความสำคัญในฐานะนักบริหารผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง และบางครั้งก็มีอิทธิพลต่อบุคลากรในองค์กรโดยรวมทั้งหมดที่จะทำให้เกิดความเชื่อใจ และยอมทำตามในคำสั่งของผู้บริหาร เพราะนักบริหารได้ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร ความสำคัญของการบริหารจัดการมาจากลักษณะสำคัญ คือ การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง การบริหารเป็นงานที่มีจุดหมาย การบริหารเป็นแนวทางสำคัญ การบริหารเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคน การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยการบริหารใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน และเจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเอง

พระสังฆาธิการที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสถือเป็นบุคคลสำคัญของภารกิจนี้ เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่โดยตรง จึงเป็นผู้ที่ทราบปัญหาความทุกข์ยาก หรือความต้องการของคนในชุมชนเป็นอย่างดี จึงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ตรงจุด เช่น เมื่อมีคนขัดสนด้านที่อยู่อาศัยและมีฐานะยากจน ก็อนุญาตให้เช่าที่ดินวัดโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก (พระครูสถิตกมลธรรม, 2561)

พื้นที่ของอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสันต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลที่วัดดำเนินการเองโดยร่วมกับพัฒนาการชุมชน ซึ่งเป็นแบบให้เปล่า ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และไม่มีเงื่อนไขใด ๆ กับผู้ที่เข้าอบรมทั้งสิ้น นี่ถือเป็นความโชคดีของวัดที่ได้เปรียบกว่าองค์กรการกุศลอื่น ๆ เพราะกิจการของวัดก็อาศัยแหล่งเงินทุนหลักจากเงินบริจาคของประชาชน มีประชาชนในพื้นที่ที่มีฐานะดีเป็นกำลังสำคัญของวัด และด้วยพื้นฐานของคนไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งชีวิต จึงมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการให้ทานอย่างมาก พุทธศาสนิกชนมีความศรัทธาเชื่อมั่น

ว่าการให้ทานนั้นเมื่อให้แล้ว ผู้ที่รู้จักให้ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับเป็นธรรมดา โดยผลนั้นจะย้อนกลับมาหาตัวของผู้ที่ทำเอง (พระมหานพพล กนฺตสีโล, 2561)

การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้ (พระราชรัตนมูณี ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), 2538)

การสาธารณสงเคราะห์ ยังเป็นกิจกรรมการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 4 บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเช่ากินค่า อาศัยกระท่อมที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นที่พำนักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียงเล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิ วิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้าง ในทางที่ขอบนับว่าเป็นงานด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยตรง

ดังนั้น การสาธารณสงเคราะห์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การซ่อมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น (พระมหาบัว ปิยวณฺโณ, 2549) อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของหลักการบริหารและการจัดการวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ควรสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน (คะเนิงนิธย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, 2545)

การดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน จำเป็นต้องเป็นการพัฒนาให้ก้าวหน้า ทันทับปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ตามยุคสมัย เมื่อทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไป ก็มีความจำเป็นที่การบริหารจัดการก็จำเป็นต้องเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ไม่สามารถคงรูปแบบเดิมๆ ไว้ได้ ทั้งทางด้านการจัดรูปแบบขององค์กร และวิธีการในการดำเนินโครงการ ทางด้านตัวบุคคลผู้บริหารก็เช่นเดียวกัน คงต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้ทันยุคสมัย ไม่สามารถยึดติดกับสถานะและสถานการณ์เดิม ๆ ได้อีกต่อไป

การดำเนินงานในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ต้องการการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจำเป็นต้องนำหลักคุณธรรม 3 คือ อุปการะ สังคหะ และกตัญญูทศกวี มาใช้ในการพัฒนาจะประสบ

ความสำเร็จมากขึ้น โดยในเบื้องต้นนั้น ให้ทุก ๆ วัดจัดสถานที่ของวัดให้สามารถรองรับการดำเนินงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นสัดส่วน ซึ่งโดยทั่วไป ควรแบ่งเป็นส่วนเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ ซึ่งในส่วน of เขตธรณีสงฆ์นั้น ได้แก่ พื้นที่ในอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่หลีกเลี่ยงจากการจัด แบ่งเขตสำคัญ คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ (พระครูสมุทรปัญญาพล, 2561)

พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล จำเป็นต้องเอาหลักธรรมที่มี ๔ ประการ ได้แก่ หน้าที่ ความดี ความจริง และเหตุผล มาใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนา ประกอบด้วย หน้าที่ คือ ทุกท่านทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องทำแตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อเราท่านทั้งหลายรู้จักตำแหน่งหน้าที่ของตนเองดีแล้วก็สามารถนำมาพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว ความดี คือ สิ่งที่จะนำมาพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นสิ่งที่เป็นคุณงามความดีเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รำลึกนึกถึง ความจริง คือ ทำทุกอย่างให้โปร่งใส พัฒนาด้วยความจริงใจ ทุกอย่างสามารถตรวจสอบได้ และเหตุผล คือ ไม่ว่าการพัฒนาอะไรก็แล้วแต่ ต้องมุ่งเน้นหลักความเป็นเหตุเป็นผลให้มากที่สุด (พระมหานพพล กนตสิโล , 2561)

บทสรุป

คณะสงฆ์ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ต้องดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ตามศักยภาพที่กระทำได้ และที่ทุก ๆ วัดดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน คณะสงฆ์ทุกระดับให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มกำลัง ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วย ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ที่ระบุให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นมีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี ดังนั้น การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลนี้ จึงมีอยู่ทุกวัด

การบริหารการจัดการเป็นกระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การดำเนินงานและการควบคุม เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย การบริหารจึงเป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ที่พร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุม กล่าวคือ การบริหารเป็นศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ โดยที่ผู้บริหารมักไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือก การจัดการอยู่ที่ผู้บริหารจะเห็นความสำคัญในฐานะนักบริหารผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง และบางครั้งก็มีอิทธิพลต่อบุคลากรในองค์กรโดยรวมทั้งหมดที่จะทำให้เกิดความเชื่อใจ และยอมทำตามในคำสั่งของผู้บริหาร เพราะนักบริหารได้ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร ความสำคัญของการบริหารจัดการมาจากลักษณะสำคัญ คือ การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง การบริหารเป็นงานที่มีจุดหมาย การบริหารเป็นแนวทางสำคัญ

พระสังฆาธิการที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงถือเป็นบุคคลสำคัญของภารกิจนี้ เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่โดยตรง จึงเป็นผู้ที่ทราบปัญหาความทุกข์ยาก หรือความต้องการของคนในชุมชนเป็นอย่างดี จึงแก้ไข

ปัญหาต่าง ๆ ได้ตรงจุดทุก ๆ วัดในพื้นที่อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีการสงเคราะห์ประชาชน ทั้งทางด้านวัตถุ และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ โดยในด้านวัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องได้นั้น เห็นได้ว่า มีการให้ใช้พื้นที่ของ วัดเพื่อสงเคราะห์ผู้ยากไร้ เช่น การให้เช่าที่ดินเป็นที่ปลูกบ้านเพื่อพักอาศัยในราคาถูก เป็นต้น ส่วนในด้าน สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุนั้น หรือการสงเคราะห์ด้านจิตใจด้วยธรรมะสำหรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีอยู่เป็น ปกติวิสัย เพราะวัดเป็นสถานสงเคราะห์แก่ผู้ทุกข์ยากลำบากใจหรือผู้ที่มีความทุกข์ในชีวิต สามารถเข้ามา หาความสงบ และหลักธรรมะสำหรับแก้ปัญหา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คะเนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. (2545). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุค โลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: พรทิพรานกราฟฟิค.
- จันทรานี สงวนนาม. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. (2547). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- ใจ บุญชัยมิ่ง. (2560). การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา .วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 17(2),115-126.
- เดมศักดิ์ ทองอินทร์. (2547). *ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระครูสถิตกมลธรรม. (2561). เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม . *สัมภาษณ์*, 18 กันยายน 2561.
- พระครูสมุทรปัญญาพล. (2561). เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, *สัมภาษณ์*, 18 กันยายน 2561.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). (2548). *สารภาค 15*. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2553). *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระมหานพพล กนฺตสิโล. (2561). เจ้าคณะตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, *สัมภาษณ์*, 16 กันยายน.

พระมหาบัว ปิยวณฺโณ. (2549). *การจัดระเบียบสังคมวัด*. นนทบุรี: รุ่งโรจน์การพิมพ์.

พระราชรัตนมณี (ชัยวัฒน์ ปณณาสิริ). (2538). *การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักงานเจ้าคณะภาค 16. (2547). *คู่มือปฏิบัติงานคณะสงฆ์*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเจ้าคณะภาค16.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). *คู่มือวิชาการโครงการคนรักวัด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบางคนที. (2560). *ฐานข้อมูลสถิติพระภิกษุจำพรรษา ประจำปี 2560*. สมุทรสงคราม: สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบางคนที.

สุริยนต์ น้อยสงวน. (2561). โครงการสหบาลข้าวของพระครูพิพิธประชานาถ. *วารสารศิลปการจัดการ*, 2 (3), 152–165.

Holt, D.H., (1993). *Management Principles and Practices*. New Jersey: Prentice–Hall.

Wagner, J.A., & Hollenbeck J.R., (1995). *Management of Organization Behavior*. New Jersey: Prentice–Hall.

การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล*

The Management of the Temple Based On Good Governance

ปณณธร เตียรชัยพฤกษ์

Pannatorn Tainchaiyapark

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ratchaburi Buddhist College, Thailand.

E-mail: pannatorn_t@hotmail.com

Received January 12, 2020; Revised January 20, 2020; Accepted April 20, 2020

บทคัดย่อ

วัดเป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์หลักในการปกครองคณะสงฆ์ วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา 3 วรรคสอง และมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ในการต่างๆเองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนาแทน ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 3 วรรคสามว่า “เจ้าอาวาส เป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามความในมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามความในมาตรา 3 วรรค 3 ทั้งเป็นฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งในการดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่งและสำหรับการบริหารวัดที่มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นมี 6 ประการคือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้น การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล มีประโยชน์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย และให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารงานวัด; หลักธรรมาภิบาล

*ปรับปรุงต้นฉบับจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 MCU CONGRESS II

Abstract

The temple is governed by the monastic branch and the most important religious affairs. It is a great base for Buddhist monks and Buddhism. It is the main organization in the Buddhist ruling. The rules and methods of the temple are enacted in the Sangha institution same as the provisions of the Sangha Suprem Council which is the main institution of the Sangha. The temple is as an entity organization or a legal person under Section 3 paragraph 2 and Section 9 of the Buddhist Sangha Act (No.2) BE 2535. The temple is protected by the provisions of the Civil and Commercial Code and other laws. The temples have the rights and duties of the law such as the individual, unless the rights and duties of the parties by themselves, but required a representative to exercise their rights and duties or represent the intention. For example, the provision in the Buddhist Sangha Act, Section 3 paragraph 3, states that "the abbot is a representative of the monastery in general affairs". Therefore, the abbot is both a governor of the temple under section 36 and a representative of the monastery under the provisions of Section 3, paragraph 3, both as a competent official under the Penal Code according to Section 45 of the Buddhist Sangha Act stated that "The monks who are appointed to govern the Sangha and the Buddhist layman, is the official in accordance with the Criminal Code". So that the position of the abbot is an important position. Also there are 6 managements of the temple instead the monk administration, Buddhist education, Buddhist welfare, Buddhist mission, Public Utility and Public Relief. Therefore, the administration of the temple according to the principles of good governance is useful for the stability of Buddhism, benefit for all parties and achieve the future objective.

Keywords: The management; the temple; Good governance

บทนำ

วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคม แล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ ผู้ที่ได้รับความลำบากหรือกระทั้งการช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541) วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี

พระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันพระศาสนาที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาตลอด มีอิทธิพลต่อการกระตุ้นหรือแนะนำให้เกิดกิจกรรมในสังคมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้มาก ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีความสำคัญยิ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบได้ว่าพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน มีหน้าที่สำคัญ

ในการชี้นำการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นส่วนใหญ่ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยาภิจักรมทางโลก จึงอาจกล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นสถาบันที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนที่อยู่ในชนบท นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนาแล้วยังทำหน้าที่ให้บริการอื่นๆ ที่กลไกของรัฐเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึงเพื่อสร้างบูรณาการในชุมชน พระสงฆ์นับว่าเป็นสถาบันที่ได้รับความเคารพ เป็นที่พึ่งพิงทั้งทางจิตใจและร่างกายของชาวชนบทที่ยากไร้และห่างไกลการพัฒนาของรัฐ นอกจากนั้นวัดยังเป็นศูนย์พิธีกรรมทางประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน จึงไม่เพียงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมด้านนันทนาการแลความบันเทิงอีกด้วย พระสงฆ์ในชนบทเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ถ้าพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจและวัตถุเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เรื่องนั้นมักได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธาและสามารถประสบความสำเร็จได้โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย

การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็น จะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการ สาธารณสงเคราะห์ (ธีรวุฒิ ทองโอบฐ์, 2544) เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำมีกระบวนการและวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย (พระมหาสุริยา หอมวัน, 2544) เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนา กล่าวว่า การบริหารวัด คือการปกครอง บังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดทุกด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่ทำให้การบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพ คือ เจ้าอาวาสจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัด ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ในการสั่งสอนประชาชน เจ้าอาวาสจำนวนมากยังปล่อยปละละเลย พระภิกษุสามเณรในการปกครองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามยถากรรม ไม่มีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด

ดังนั้น การบริหารงานของวัดเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในทุกๆ ด้าน เป็นที่น่ามาซึ่งศรัทธาของประชาชนควรมีการบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะอย่างการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการ ทำให้การบริหารจัดการเป็นอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

คำว่า “การบริหาร” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Administration และยังมีคำในภาษาอังกฤษอีกคำที่ใช้แทนกันคือ Management ซึ่งมีความหมายแคบลงไปเป็นเพียงการจัดการ ผู้บริหารงานองค์กรหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น คำว่า การบริหารนั้น มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administrare” ซึ่งหมายถึง “ช่วยเหลือ” (assist) หรือ “อำนวยการ” (direct) การบริหารในความหมายหลายๆ ความหมายดูเหมือนจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคำว่า “minister” ซึ่งอาจหมายถึง “รับใช้” (serve) หรือ “ผู้รับใช้” (servant) ความหมายที่มาแต่ดั้งเดิมของคำว่า Administer อาจกล่าวได้ว่า เป็นการติดตามดูแลสิ่งต่างๆ และคำจำกัดความง่ายๆ ที่ทันสมัยก็คือ “การทำงานให้สำเร็จ” (Baker, 1972)

การบริหาร เป็นการดำเนินงานหรือกระบวนการของบุคคลทั้ง 2 คนขึ้นไปร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำงาน เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ (ณรงค์ นันทวรรณะ, 2536) เป็นการดำเนินงานร่วมกันของคณะบุคคล ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริหารขององค์กรในส่วนที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดตั้งองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมกิจกรรมให้ดำเนินไปตามนโยบายจนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรที่วางไว้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพที่สุด (ศิริพร พงศ์ศรี โจรน, 2537)

การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์กร โดยอาศัยหน้าที่หลักทางการบริหาร 7 ประการ คือ

- 1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติรวมทั้งวิธี ปฏิบัติงานไวล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน
- 2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนคน และการจัดสายงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์
- 3) การจัดบุคลากร หรือการจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การบริหารงาน ด้านบุคคลอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร และการเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี
- 4) การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมบังคับ บัญชาและการควบคุมดูแลปฏิบัติงานในฐานะที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน
- 5) การประสานงาน (Co-ordinating) หมายถึง การสานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดมีการร่วมมือประสานงานที่ดีและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน
- 6) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหาร และสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหว และความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ

7) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชี การใช้จ่ายเงิน และการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน (วิโรจน์ สารัตนะ, 2546 : 155)

สรุปได้ว่า การบริหาร คือการดำเนินงานร่วมกันของคณะบุคคล ร่วมมือกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริหารขององค์กรในส่วนที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดตั้งองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมกิจกรรมให้ดำเนินไปตามนโยบายจนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรที่วางไว้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพที่สุด การบริหารจึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของระบบสังคม

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของหลักการบริหารและการจัดการวัด

หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ ต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

- 1) ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม
- 2) ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวชด้วย
- 3) ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้อย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน
- 4) แต่ละวัดจะต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้มีผู้มานิมนต์เท่านั้น
- 5) กิจกรรมการศึกษาธรรมของพระและประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการงานและการดำเนินชีวิตประจำวันด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาท และหลักการแห่งการพึ่งตนเอง
- 6) ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสมนับเป็นเรื่องลำดับเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจาอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว
- 7) พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก 6 ประการ ดังนี้ (1) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล (2) ส่งเสริมให้ทำความดีทั้งมวล (3) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (4) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ (5) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเมตตา ปราณนาดี (6) บอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดีที่สุดถูกต้องให้ประชาชน
- 8) การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคนหรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ปรมาณกาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ
- 9) เจาอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร คิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัดให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็นและมาติดต่อกับวัด

10) ต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมต่อการศึกษาและ ปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่างๆ จักต้องไม่ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

11) วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกันพระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ ประชาชนแล้วควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

12) ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลางของขลัง วัดถ่มงูคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนาพระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิการกระทำเหล่านั้น แต่ควรให้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่

13) ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดมีครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน สอนประชาชนจะให้आमिसทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

14) การจัดบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์กรบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

15) กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อ ประสานการดำเนินงานให้เกิดพลังการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

16) วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะได้อะไรทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมไปด้วย

17) มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะโดยตรงตามนโยบาย ถูกทิศทาง แกไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

18) หลักการบริการ การดำเนินงานต่างๆ ควรมีการวางแผนระยะยาว ระยะสั้น เพื่อการปฏิบัติ พัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้ พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดการเรียนรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

19) สงฆ์ควรมีความสมณะ มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ไม่หวังลาภ สักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่างๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงของพุทธศาสนาต่อไป

20) ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่ โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่มๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาทบพาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง (คะเนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, 2545)

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

การปกครองการบริหารแบบบูรณาการ (Integration) ของหัวหน้าฝ่ายบริหารขององค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นองค์กรของทางราชการในส่วนกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจและองค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรทางศาสนา และองค์กรสาธารณอื่นๆ ที่จะให้บังเกิดผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง เชื่อว่า การบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) ต้องอาศัยหลักธรรมาภิบาลอันเป็นหลักธรรมสร้างให้ผู้บริหารสามารถนำองค์กรของตนเองไปสู่ความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักสำคัญสำหรับผู้ปกครอง ผู้บริหารทุกระดับสามารถใช้เป็นแนวทางในการปกครอง ดูแล ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และใช้ในการบริหารจัดการ โครงการต่างๆ ขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ และให้บรรลุผลดี มีประสิทธิภาพสูง ได้อย่างแน่นอน ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของหลักธรรมาภิบาลหลายท่าน พอเป็นสังเขป ดังนี้

ธรรมาภิบาล หมายถึง การที่ประเทศมีพลังขับเคลื่อนที่ถูกต้องเป็นธรรม โดยการชักจูงทางสังคม เพื่อสร้างพลังงานทางสังคม (Social energy) เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาของประเทศชาติ ซึ่งธรรมาภิบาล ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคสังคม ที่มีความถูกต้องเป็นธรรม โดยรัฐและธุรกิจต้องมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบถูกตรวจสอบได้ และภาคสังคมที่เข้มแข็งได้ให้นิยามของ ธรรมาภิบาลว่า คือ ผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรม ซึ่งบุคคลและสถาบันทั่วไป ภาครัฐและภาคเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันได้ กระทำลงไปในหลายทางมี ลักษณะเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง ซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งได้ (ประเวศ วะสี, 2541)

ธรรมาภิบาล เป็นคำใหม่ที่น่าสนใจในวงวิชาการของไทย เรียกว่า “ธรรมาภิบาล” หรือ ธรรมรัฐ ความหมาย 2 ระดับ คือ ระดับคำศัพท์ที่ใช้และระดับสาระสำคัญของความหมาย คำศัพท์ที่ใช้แปลว่า วิธีการปกครองที่ดีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สาระสำคัญของความหมาย แปลว่า ครอบคลุมทั้งทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางการเมืองการปกครอง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และภาคระหว่างประเทศ (ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ, 2545)

ธรรมาภิบาล คือ การปรับวิธีคิดวิธีบริหารราชการของประเทศไทยเสียใหม่ทั้งระบบ โดยการกำหนดเจตนารมณ์ของแผ่นดินขึ้นมาเพื่อทุกคนทุกฝ่ายในประเทศจะร่วมคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ปัญหาพัฒนานำแผ่นดินไปสู่ความมั่นคง ความสุข สันติสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและกว้างไกล (ประมวล รุจนเสรี, 2542)

ธรรมาภิบาล เป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชน โดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้ ทั้งนี้ยังได้เสนอว่าธรรมรัฐแห่งชาติ เป็นยุทธศาสตร์ที่ถูกต้อง ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชาติ แนวทางที่ถูกต้องคือทางสายกลาง คือการพึ่งพาตนเอง และเสริมปัญญาไทยใจสากล ธรรมรัฐแห่งชาติเป็นการเคลื่อนไหวอย่างมีพลังขององค์กรท้องถิ่น ประชาคม ชุมชน เพื่อเข้าใจปัญหาพึ่งพาตนเอง ช่วยตนเอง ปฏิรูปตนเองขณะเดียวกันก็เพื่อความเข้มแข็งที่จะตรวจสอบ สิ่งที่ไม่ดีไม่งามได้อย่างจริงจัง รูปแบบธรรมรัฐแห่งชาติก็คือ การยกระดับกระบวนการความสัมพันธ์ความร่วมมือของส่วนต่างๆ ในสังคม อันได้แก่ ภาครัฐ ภาคสังคม และเอกชน สถาบันสำคัญๆ ของประเทศ คือชุมชนประชาคม ภูมิภาคและระดับชาติ ในลักษณะเป็นรูปธรรมมีพลัง (ธีรยุทธ บุญมี, 2541)

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักบริหารโดยใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการบริหาร เพื่อให้การบริหารแต่ละองค์กรมีประสิทธิภาพสูง และประสบผลสำเร็จ ซึ่งหลักธรรมาภิบาลเป็นคำศัพท์ใหม่ที่นักวิชาการนำมาบูรณาการใช้ แต่แท้จริงก็เป็นหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนสำหรับกษัตริย์นักบริหารแต่ละองค์กรต่างๆ

องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ของหน่วยงานต่างๆ อาจต่างกันไป องค์ประกอบของธรรมาภิบาลนั้นได้มีการกำหนดไว้แตกต่างกันไปแต่องค์ประกอบที่แตกต่างกันไปนั้น ยังมีที่คล้ายคลึงกันซึ่งเป็นรากฐานของการสร้างธรรมาภิบาล โดยได้นักวิชาการได้อธิบายองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ดังต่อไปนี้ โดยได้มีนักวิชาการได้อธิบายองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบพื้นฐานของการสร้างธรรมาภิบาล ได้แก่

1) การรับผิดชอบ หมายถึง การกำหนดให้บุคคลและองค์กร ทั้งที่มาจาก การเลือกตั้ง และการแต่งตั้ง ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ ต้องมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะในเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำกิจกรรม หรือการตัดสินใจใดๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสาธารณะหรือกระทำในนามของสาธารณะ

2) ความโปร่งใส หมายถึง การที่สาธารณะชนมีโอกาสรับรู้นโยบายด้านต่างๆ ของรัฐบาลและมีความมั่นใจว่ารัฐบาลมีความตั้งใจจริงในการดำเนินตามนโยบายนั้น ซึ่งจะเกิดเช่นนั้นได้เมื่อประชาชนกำหนดและดำเนินนโยบายเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม รวมทั้งเปิดให้มีการต่อสู้แข่งขันระหว่างฝ่ายต่างๆ อย่างเต็มที่ในการกำหนดทางเลือกของสังคม

3) การปราบปรามการทุจริต และการประพฤติมิชอบความหมายนี้ ครอบคลุมรูปแบบ การฉ้อราษฎร์บังหลวงเกือบทั้งหมดทั้งที่อยู่ในภาครัฐและเอกชน ในส่วนของระบบราชการ การทุจริตส่วนใหญ่หมายถึงการกระทำของหน่วยราชการหรือของข้าราชการที่มีขอบด้านกฎหมาย

4) การจัดวิธีการปกครองแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการตัดสินใจดำเนินนโยบายและการมีส่วนร่วมในการควบคุมสถาบัน

5) การสร้างกรอบทางกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมให้เข้มแข็ง คือการมีกฎหมายที่มีความชัดเจน และนำมาใช้อย่างเป็นเอกภาพ ซึ่งระบบยุติธรรมและกฎหมายที่ส่งเสริมการพัฒนา และระบบการจัดการปกครองที่ดีนั้น คือการมีกฎหมายที่มีความชัดเจนและนำมาใช้อย่างเป็นเอกภาพในระบบและกระบวนการยุติธรรมที่มีความเป็นวัตถุวิสัยและเป็นอิสระ และเป็นระบบ กฎหมาย ซึ่งมีบทลงโทษที่เหมาะสมเพื่อป้องปรามผู้คิดละเมิด หรือลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนระบบกฎหมาย (ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ, 2545)

องค์ประกอบของธรรมาภิบาล มีดังนี้

1) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (Responsibility) องค์กรจะต้องกำหนดภารกิจของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน และเข้าใจในหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน ยึดหลักความถูกต้องในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน

2) ความรับผิดชอบต่อภาระกิจและการกระทำตน (Accountability) ทุกฝ่ายในองค์กรจะต้องปฏิบัติตนด้วยสำนึกรับผิดชอบอย่างแท้จริง มีความเข้าใจว่าจะต้องรับผิดชอบต่อใครบ้าง

3) ความยุติธรรม (Fairness) ความยุติธรรมถือเป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานในการทำธุรกิจ การสร้างความยุติธรรมในการดำเนินธุรกิจควรเริ่มตั้งแต่ระดับนโยบาย กฎระเบียบต่างๆ จะต้องมีความเสมอภาค มีความเท่าเทียม มีหลักการชัดเจน

4) ความโปร่งใส (Transparency) ความโปร่งใสถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานตามหลักบรรษัทภิบาล ข้อมูลข่าวสารทางธุรกิจต่างๆ โดยเฉพาะผลการดำเนินงานและรายงานทางการเงินที่บริษัทเปิดเผยจะต้องโปร่งใสเชื่อถือได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ถือหุ้น นักลงทุนและ ตลาดทุน

5) คุณค่าระยะยาว (Long – term Value) หลักบรรษัทภิบาลให้ความสำคัญในการสร้างคุณค่าในระยะยาวแก่องค์กรมากกว่าการดักตวงผลประโยชน์ในระยะสั้น คณะกรรมการบริษัทจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่ห่างไกล มีความมุ่งมั่นที่จะทำธุรกิจเพื่อสร้างคุณค่าในระยะยาว เพื่อความมั่นคงและยั่งยืน

6) การปฏิบัติที่เป็นเลิศ องค์กรต้องส่งเสริมให้การปฏิบัติงานในทุกด้านมุ่งสู่ความเป็นเลิศ มุ่งสร้างความสมบูรณ์แบบ โดยมีนโยบายที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของธุรกิจรวมทั้งการผลักดัน และสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา (อัจฉรา โยมสินธุ, 2543)

สรุปได้ว่าหลักธรรมาภิบาล การบริหารจัดการที่ดี เป็นหลักในการนำมาปกครองประเทศให้เกิดความสงบสุขโดยยึดหลักพื้นฐาน 6 ประการ คือ

1) หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกา และมีการปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรมของประชาชน

2) หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ชยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัย

3) หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกองค์การให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

4) หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยวิธีการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ การทำประชาพิจารณ์ การร่วมลงประชามติ หรืออื่นๆที่เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

5) หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและการกระทำความผิดหรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง

6) หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยการรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ และมีการรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ (Buddhist good governance)

การจัดการวัดเชิงพุทธที่ปรากฏขึ้นในประวัติปฏิภัก ในอรรถกถาญญสูตร ที่ขนิณาย เกี่ยวกับการกำเนิดมนุษย์ที่ไม่มีความแตกต่างทางชนชั้น สังคมของมนุษย์ เริ่มมีการพัฒนาในสูตรนี้กล่าวว่า การปกครองเริ่มต้นมาจากมนุษย์มีความเกียจคร้าน นำข้าวมาเก็บ สังสมและเกิดความนิยมทำตามกัน เกิดการปักปันกันเขตแบ่งส่วนข้าว คนโลภลักส่วนของคนอื่นมา เพิ่มแถม (เกิดอกทินนาทาน) เกิดการตำหนิติเตียน การกล่าวเท็จ การ

ทำร้ายลงโทษ การต่อสู้ ผู้มีปัญญาเห็นความจำเป็นต้องมีการปกครองสัญญาประชาคม คือข้อตกลงของมนุษย์ที่จะสร้างสังคมการเมืองและจัดตั้งเครื่องสิทธิอำนาจอธิปไตยขึ้น) เกิดการเลือกตั้ง (นี่เป็นแนวคิดที่สำคัญซึ่งภายหลังต่อมาเรารู้จักกันในนาม) เกิดมีคำว่า “กษัตริย์” มีคนเปื้อนหาความชั่วร้ายในสังคม คิดลอยลางบาปไปอยู่ป่าบำเพ็ญฌาน บางพวกอยู่ ใกล้ชุมชน เล่าเรียนเขียนตำรา เกิดมีคำว่า “พราหมณ์” เป็นต้น คนมีครอบครัวประกอบการอาชีพ ประเภทต่างๆ เกิดมีคำว่า “แพศย์” คนนอกจากนี้ ซึ่งประพฤติเหลวไหลเลวร้าย ถูกเรียกว่า “คูทร” คนทั้งสี่พวกนั้นบางส่วนละเลิกขนบธรรมเนียมของคน สละเหย้าเรือน ออกบวช เกิดมี “สมณ” พระพุทธเจ้าเองก็ทรงแสดงพุทธพจน์ตรัสสอนพระสงฆ์ให้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่ มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”

ถ้าหากสังคมเกิดวิกฤตมีปัญหามาก ธรรมดาชนประสบแต่ความทุกข์ยาก เดือดร้อนอดอยาก พระสงฆ์ก็ไม่สามารถบำเพ็ญภาวนาอย่างสงบสุขได้และได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เพราะพระสงฆ์ต้องการอาศัยปัจจัยสี่จากประชาชน พระสงฆ์คือผู้ทรงศีล มีเมตตาธรรมต้องมารับผิดชอบต่อปัญหาความทุกข์ยากจนขัดสนในการเป็นอยู่ของประชาชนทางเศรษฐกิจ และหลักการที่จะทำให้ปัญหานี้ได้ผ่านไปอันใดถูกต้องตามพระธรรมวินัย พระพุทธองค์ได้ทรง แสดงไว้แล้วและปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายแห่ง

สรุป

บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลนั้น มีบทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและ ชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน การส่งเสริมให้เกิดการสร้างธรรมาภิบาลนั้น มาจากความร่วมมือของทั้งวัด และชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้มี บทบาทในการวางรากฐาน และรักษาการระเบียบต่างๆการสร้างธรรมาภิบาลนั้น จำเป็นต้องอาศัย ระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีภาระรับผิดชอบภายใต้กฎหมาย และนโยบายที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปฏิรูประบบการบริหารจัดการวัด เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และรับผิดชอบภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งจุดมุ่งหมายในการสร้างธรรมาภิบาลนั้น จะต้องพยายามปฏิรูปการบริหารจัดการให้ถูกต้องตามหลัก เหตุผล และหน้าที่มีระบบความรับผิดชอบต่อด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพมาใช้ และให้มีความโปร่ง ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ความแตกต่างจะเห็นว่าเจ้าอาวาสจะมีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสมีหน้าที่ รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการวัด ทำให้ทราบถึงปัญหาในการบริหารจัดการที่ยังคงเห็นว่ายังมีการบริหารจัดการแบบเดิมๆ เข้ามาใช้ โดยเฉพาะในเรื่องของหลักคุณธรรม ที่จะต้องมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในร่วมกับกับหลักธรรมาภิบาลซึ่ง

การบริหารจัดการวัดโดยนำหลักธรรมเข้ามามีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการนำเอาพรหมวิหาร ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทำให้การนำหลักธรรมมาภิบาลเข้ามาใช้ในการบริหารมีความเป็นกลางมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- คะเนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่าอานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ. (2545). *แนวทางการนำหลักธรรมมาภิบาลมาประยุกต์ใช้กับองค์กรปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ณรงค์ นันทวรรณนะ. (2536). *บริหารงานอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ: หจก.ฟิลิกส์เซ็นเตอร์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541). *ธรรมรัฐแห่งชาติยุคทศวรรษทศวรรษประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.
- ธีรวุฒิ ทองโอบุ. (2544). *การศึกษากิจการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด(วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต).บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*.
- บุญร่วม เทียมจันทร์. (2546). *เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?*. กรุงเทพฯ: สามดีพริ้นติ้ง อีคิวเมงท.
- ประมวล รุจนเสรี. (2542). *การบริหารจัดการที่ดี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน.
- ประเวศ ะสี. (2541). *แนวคิดและวาทกรรมว่าด้วยธรรมรัฐแห่งชาติในธรรมมาภิบาลกับคอรุปชั่นไทย*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2545). *การคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุริยา หอมวัน. (2544). *บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ(สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2546). *การบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- ศิริพร พงศ์ศิริโรจน. (2537). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2539). *การบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- Baker, R.J.S. (1972). *Administrative Theory and Public Administration*. London: Hutchinson University Library.

การลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรมในจังหวัดราชบุรี*

Cost Reduction of Rice according to Buddhist culture in Ratchaburi Province

ภัทรพล ใจเย็น

Phatraphol Jaiyen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: phatraphol1@hotmail.com

Received January 18, 2020; Revised March 22, 2020; Accepted April 30, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยชื่อว่า การลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรมในจังหวัดราชบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการการลดต้นทุนการผลิตข้าวในจังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษาการบูรณาการพุทธธรรมในการลดต้นทุนการผลิตข้าวในจังหวัดราชบุรี และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรมในจังหวัดราชบุรี การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการ ประธานโครงการการลดต้นทุนการปลูกข้าว ผู้ใหญ่บ้าน ชาวนา จำนวน 10 ท่าน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการทำวิจัยในครั้งนี้

ผลการวิจัยพบว่า

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การใช้พุทธธรรมในการแก้ปัญหาการลดต้นทุนการปลูกข้าวในจังหวัดราชบุรีได้พบว่า (1) ทำให้เกิดรูปแบบการลดต้นทุนการปลูกข้าวทำให้ลดต้นทุนได้จริงโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา (2) หลักธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหาการลดต้นทุนการปลูกข้าวคือหัวใจเศรษฐกิจคือ ขยันทำงาน รักษาสิ่งของไว้ เลี้ยงชีพชอบ และวางตัวให้เหมาะสม (3) และมีกระบวนการในการลดต้นทุนการปลูกข้าวโดยอาศัยคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและอาศัยหลักทางสายกลางในดำรงชีพด้วยความขยันและไม่ประมาท ซึ่งทำให้ชาวนาในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และทำให้ประชาชนมีความสุขมากขึ้น และมีรายได้สูงขึ้น ทำให้ประชาชนย้ายถิ่นน้อยลง

คำสำคัญ : ต้นทุน, การลดต้นทุน, ข้าวไร่, พุทธวัฒนธรรม

* ปรับปรุงจากประชุมวิชาการระดับชาติ MCU Congress II

Abstract

The research entitled “ the cost reduction of rice plantation according to Buddhist culture in Ratchaburi province and the objectives of this research were (1) to study the model of cost reduction of rice plantation according to Buddhist culture in Ratchaburi province, (2) to study the integration of Buddhadhamma towards cost reduction of rice plantation in Ratchaburi Province, (3) to study the process of cost reduction of rice plantation according to Buddhist culture in Ratchaburi province. A research methodology was a qualitative research by collecting the data through the depth interview from the 10 community leaders , monks, academican, chairman of rice project and farmers as the key informants of this research.

The Findings of Research as follows :

From the depth interview found that the way to use the Buddhist culture to solve the cost reduction of rice plantation in Ratchaburi province , found that (1) it could really reduce the cost of rice plantation , (2) Dhamma to use for solving the rice cost as the heart of millionaire name as working hard , assets keeping , right livelihood and life balance (3) had the process to reduce the rice cost by using Dhamma for living , using the middle way, working hard and no negligence. Therefore , it made the people in Banpong sub-district of Ratchaburi province happy and had high standard of living , had the harmony and happiness , high income and no migration problem anymore.

Keywords: Cost; Cost Reduction; Rice Plantation; Buddhist Culture

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยตามกระแสหลักโดยใช้ระบบทุนนิยมมักจะมุ่งเน้นการเจริญเติบโตเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งให้ความสำคัญต่อมิติความเป็นธรรมทางสังคมน้อยมาก นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอาจจะให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นผลทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีทางของความทันสมัย ให้ทุกคนมีชีวิตตามที่ต้องการไปสู่ความเป็นคนทันสมัย จากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังเผชิญนี้ส่งผลกระทบร้ายแรงไปสู่ประชาชนเกือบทุกระดับของสังคมไทย โดยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองได้กลายเป็นปัจจัยดึงดูดคนในชนบทให้อพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2549) เพื่อขายแรงงานส่งผลให้ชุมชนขาดศักยภาพในการร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่มและทำให้เกิดการล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งปัญหาสังคมเริ่มทวีความรุนแรงและมีจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรม ปัญหาวิกฤติทางศีลธรรม หรือปัญหาสังคมอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) โดยพบว่าทุก

วันนี้ประเทศไทยมีอาชญากรรมในอัตราสูงมาก การปล้น การจี้ ลักขโมยเกิดขึ้นอย่างมากมาย การคดโกงหรือคอร์รัปชันสาเหตุมาจากทั้งปัจจัยภายในและภายนอก อันได้แก่ ความย่อหย่อนในศีลธรรมและคุณธรรม ความขาดแคลน รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ความอยากได้ใคร่ดี ความกลัวว่าจะน้อยหน้าตนอื่น การแข่งขันในทางวัตถุ ความเคยชินและความคิดว่าคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติ และปรากฏการณ์ในสังคมไทยยังพบว่าคนไทยหมกมุ่นในอบายมุข ปัจจุบันคนไทยดื่มเหล้าสูงสุดเป็นอันดับ 1 ในเอเชีย และติดอันดับ 1 ใน 15 ของโลก และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ประเทศอื่นมีแนวโน้มลดลง และยังพบว่าคนไทยนิยมเล่นการพนันและซื้อหวยอย่างแพร่หลาย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว เมื่อผนวกกับความพึงพอใจกับค่านิยมบริโภคนิยม ซึ่งแพร่หลายไปยังทุกระดับ ไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็ก เมืองหรือชนบท จึงนำไปสู่ปัญหาต่างๆ มากมาย อาทิ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาความแตกแยกในครอบครัว และปัญหาอาชญากรรม

โดยในขณะนี้สังคมไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตทางศีลธรรม ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วยังเป็นรากเหง้าของวิกฤตต่างๆ อีกมากมายในปัจจุบัน อาทิ วิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤตทางการเมือง และวิกฤตทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงช่องว่างที่กว้างขึ้นระหว่างคนรวยกับคนจน และความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นภายในชาติ นอกนั้นวิกฤตศีลธรรมดังที่กล่าวมายังเป็นภาพสะท้อนถึงความล้มเหลวของสถาบันต่างๆ (กิริติ บุญเจือ, 2551) ซึ่งมีหน้าที่ในการเสริมสร้างศีลธรรมในสังคมไทย อาทิ ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และสถาบันศาสนา กล่าวคือ ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีหน้าที่ให้การกล่อมเกลางานศีลธรรมแก่ผู้คนโดยเฉพาะในช่วงต้นๆ ของชีวิต ในอดีตครอบครัวได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการจรรโลงศีลธรรมทางสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2551) แต่ปัจจุบันครอบครัวมีบทบาทลดน้อยถอยลงอย่างเห็นได้ชัด สำหรับชุมชนเองในอดีตครอบครัวถูกแวดล้อมด้วยชุมชน ชุมชนจึงมีความสำคัญรองลงมาจากครอบครัวในการกล่อมเกลาศีลธรรมแก่บุคคลตั้งแต่เด็กจนโต การกล่อมเกลานั้นอาจเกิดจากปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน ซึ่งมักดูแลเอาใจใส่ดูแลกันในฐานะเครือญาติกันหรือการนับถือเสมือนญาติพี่น้องกันทั้งหมู่บ้าน ประกอบกับวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน ซึ่งจากสภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนไปอย่างแทบจะสิ้นเชิง ความผูกพันแน่นแฟ้น ภายในชุมชนได้จางหายไปมาก เศรษฐกิจสมัยใหม่ทำให้ผู้คนพึ่งพาตลาดและปัจจัยภายนอกมากขึ้น ผู้คนจึงเป็นอิสระจากชุมชนและใช้ชีวิตในลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น และประเพณีต่างๆ ก็มีผู้คนเข้าร่วมน้อยลง เพราะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ จึงมีอิทธิพลต่อสำนึกศีลธรรมของผู้คนน้อยลง กล่าวอีกนัยหนึ่งกระแสการพัฒนาให้ทันสมัย ได้ทำให้ชุมชนอ่อนแอเป็นลำดับ

แนวทางการพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 11 (2555-2559) ที่มุ่งพัฒนาประเทศสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (green and happiness society) ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการพัฒนาทุน 3 ประการ คือ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นแก่คนและสังคมไทย (อำพน กิตติอำพน, 2547) ได้ให้ความสำคัญกับการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนระดับรากหญ้า และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมมากขึ้น เน้นการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูล ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชน

ในภาพรวมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมรวมพลังเพื่อให้เมืองและชุมชนมีความสงบ สะอาด ปลอดภัย ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และวิถีชีวิตมีความสุข เพื่อก่อให้เกิดเศรษฐกิจฐานที่เข้มแข็งและช่วยลดความยากจนที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้อย่างเป็นระบบ (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559)

จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีปัญหาในการดำรงชีพด้านการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวทำให้มีหนี้สินมากมาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาทางในการแก้ปัญหา โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยชาวนาในจังหวัดราชบุรี มีคุณภาพชีวิตที่ดี สืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และสังคมมีความปลอดภัย ซึ่งจังหวัดราชบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 100 กิโลเมตร มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประเพณีและวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์โดดเด่น และมีฐานเศรษฐกิจที่หลากหลายรายได้หลักของจังหวัด คือ ภาคการเกษตร เป็นพื้นที่การพัฒนาตามแนว เชื่อมโยงถึงพม่า โดยจังหวัดราชบุรีมีลักษณะสำคัญที่น่าสนใจคือมีการรวมกลุ่มของศรัทธาหรือชาวบ้าน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ชายหญิงในการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางศาสนาการรวมกิจกรรมในประเพณีพื้นบ้านเช่นระบบการเลี้ยงผีการดูแลรักษาป่าอันเป็นรากฐานสำคัญในการเริ่มต้นการเสริมสร้างพลังทางศีลธรรมระดับบุคคลแล้วเชื่อมโยงกับการเสริมสร้างพลังทางศีลธรรมระดับสังคมเพื่อผลักดันให้เกิดสภาพแวดล้อมและระบบสังคมที่เกื้อกูลต่อวิถีชีวิตจิตสำนึกและความสัมพันธ์ที่ดีงาม ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าด้วยวิธีนี้จะเป็นส่วนช่วยให้สังคมในจังหวัดราชบุรีดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการการลดต้นทุนการผลิตข้าวในจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาการบูรณาการพุทธธรรมในการลดต้นทุนการผลิตข้าวในจังหวัดราชบุรี
3. เพื่อศึกษากระบวนการลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรมในจังหวัดราชบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องโครงการการลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรมในจังหวัดราชบุรีศึกษาขอบเขตดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหาได้แก่เพื่อศึกษารูปแบบการการผลิตข้าวแบบยั่งยืนตามแนวพุทธบูรณาการ
2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูลได้แก่จังหวัดราชบุรีโดยศึกษากรณีโครงการนำร่องของชุมชนบ้านหนองปลาหมออำเภอบ้านโป่งจังหวัดราชบุรีเท่านั้นและผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือปราชญ์ชาวบ้านผู้นำชุมชนพระสงฆ์และชาวนาในชุมชนบ้านหนองปลาหมอเป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็นดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย หลักธรรมในพระพุทธศาสนา

2. ขอบเขตด้านประชากรในการศึกษา กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

สำหรับประชากรในด้านการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง และแหล่งข้อมูลในการศึกษา ประกอบด้วย

1. ประชากร และผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำเกษตรกร และชาวนา ของอำเภอบ้านโป่ง จังหวัด

ราชบุรี

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเจาะจงเลือกพื้นที่ คือ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา เริ่มตั้งแต่ตุลาคม 2557 – เดือนกันยายน 2558 เป็นเวลา 1 ปี

ผลการวิจัย

1. ผลสรุปการวิจัยการการลดต้นทุนการผลิตข้าวเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดราชบุรี จากการศึกษาวิเคราะห์หลักการทำงานโดยวิธีการลดต้นทุนการผลิตข้าวเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้สรุปผลได้ดังนี้

1) สภาพปัญหาการทำการเกษตรที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้เกิดแนวคิดที่มุ่งแสวงหาทางออกให้แก่สังคมในด้านการเกษตรได้มีทางเลือกใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งปฏิเสธแนวคิดการทำการเกษตรแผนใหม่ แม้ว่าเกษตรแบบเคมียังคงเป็นกระแสหลักของระบบเกษตรของประเทศไทย แต่แนวโน้มของการทำเกษตรกรรมเช่นนี้กำลังทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง โดยปัจจุบันเกษตรกรรมทางเลือกได้กลายเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น เช่น เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน พุทธเกษตร และ เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

การเกษตรแนวพุทธ เป็นการลดต้นทุนการผลิตข้าวเชิงพุทธบูรณาการ ถือว่าเป็นเกษตรทางเลือกที่อิงกับธรรมชาติโดยอาศัยหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในการดำเนินชีวิต โดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดในการดำเนินชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมบูรณ์ ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ การลดต้นทุนการปลูกข้าวเป็นเกษตรที่มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยทางผลผลิตต่อผู้บริโภค และบูรณาการกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ทางเกษตรและคำนึงถึงความคุ้มค่าที่ได้รับ

2) วิธีการทำนาข้าวตามวิถีพุทธ เป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นลักษณะเด่นของเศรษฐกิจตามวิถีพุทธ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

(1) เป็นหลักคิดตามแนวการสอนของพระพุทธศาสนา โดยกรอบของศาสนาธรรมเป็นปัจจัยของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนให้ชยัน อุดทน ส่งเสริมความสามัคคี ละความเห็นแก่ตัว มีฉันทิสิ สอนให้คนเป็นคนดี มีเมตตา มีคุณธรรม ชื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ส่วนรวม มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น

(2) มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของประชาชนได้ เพื่อให้การดำรงชีวิตมีความสุขและพ้นทุกข์ การดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองของประชาชนในประเทศไทย อีกทั้งการศึกษาหาความรู้สร้างนิสัยขยันหมั่นเพียร ชื่อสัตย์สุจริต ประหยัด อุดม บำเพ็ญ มีเหตุผลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ อาศัยความรู้รอบตัว โดยอาศัยวิถีทางธรรมชาติในการพึ่งพาตัวเองและกันอย่างสมดุล ทำให้เกิดความเข้าใจในการอยู่รวมกัน

(3) เป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุล นับตั้งแต่การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างสมดุล ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางกายภาพที่เป็นวัตถุ เงินทุน ระบบนิเวศวิทยา ทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ ค่านิยม อย่างเป็นองค์รวมภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลมากกว่าการเน้นการสร้างเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

(4) เป็นการมุ่งเน้นเป้าหมายของกิจกรรมการพัฒนาโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมด้วยการมองโลกแบบองค์รวมเพื่อให้ผลของการพัฒนาเกิดประโยชน์ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อความเชื่อมโยงสัมพันธ์ที่คำนึงถึงอนาคตวันข้างหน้ามากกว่าปัจจุบัน

(5) เป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะคนที่มีคุณภาพจะสามารถใช้สติปัญญาในทางที่ถูกต้องมีเหตุผล และใส่ใจเรียนรู้ คิดค้น ปรับปรุงวิธีการ แนวทางในการจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม สมดุล แก้ไขข้อบกพร่องทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม ก็จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

(6) เป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาที่ก้าวหน้าอย่างมั่นคง โดยเริ่มจากการพัฒนาฐานรากของสังคม ด้วยการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัวให้มีคุณธรรมและเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ก่อน แล้วจึงค่อยเพิ่มระดับการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่การร่วมกลุ่มอาชีพ โดยการจัดระบบการออม การจัดสวัสดิการของชุมชนอย่างมีคุณธรรมและสร้างเครือข่ายในชุมชนขยายไปสู่สังคม จะทำให้การพัฒนาไปถึงประชาชนส่วนใหญ่โดยตรง การพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนดังกล่าว จะทำให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน ดังนั้น การทำพุทธเกษตรตามหลักพุทธธรรมในเชิงพุทธวัฒนธรรมนั้น เป็นการนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาใช้ในการทำการเกษตร ซึ่งหมายถึงทางสายกลาง เพื่อการอยู่ดีมีสุข การอยู่ดีกินดี เรียกว่าหัวใจเศรษฐกิจ ได้แก่ อุ อา กะ สะ

การลดต้นทุนการปลูกข้าวตามแนวพุทธวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นแนวคิดในการพัฒนาสังคมและชุมชน โดยเน้นทำการเกษตรแบบเรียบง่าย ตามแบบวิถีชีวิตของคนไทยที่เรียบง่ายงดงามและสมถะ เป็นการเกษตรที่ยึดหลักการของเกษตรธรรมชาติ ประสานกับการดำรงชีวิตตามแนวพุทธศาสนา ไม่ได้เน้นการใช้ปุ๋ยเคมี ไม่เน้นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ไม่เน้นการทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่เน้นการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ยึดหลักธรรมชาติของสังคมไทยที่มีความสุขช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน และยึด

หลักพุทธธรรมในพระบรมพุทธานุภาพในการดำเนินชีวิตและการเกษตร เพื่อจะได้อยู่ดีมีความสุข ในสังคมเกษตรตามแนวพระพุทธานุภาพนั้น เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน สังคมจะอยู่ดีมีความสุขได้ จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาคนและสังคมจะต้องยึดหลักพระพุทธานุภาพเป็นมรรควิธีในการแก้ปัญหา จะต้องยึดหลักพุทธวิธีในการแก้ปัญหาของเกษตรกร เพราะเกษตรกรและภาครัฐยังขาดแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะขาดคุณธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างมาก จำเป็นจะต้องยึดหลักพระพุทธานุภาพในการแก้ปัญหาโดยเฉพาะปัญหาของเกษตรกรไทย เช่น หลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกันเพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ ต้องอาศัยหลักคำสอนของพระพุทธานุภาพ คือ สังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1. ทาน การให้ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
2. ปิยวาจา การเจรจาที่สุภาพ
3. อุตถจริยา การประพฤติปฏิบัติที่ดีเป็นประโยชน์ต่อสังคม การบำเพ็ญตนช่วยเหลือสังคม
4. สมานัตตตา การประพฤติปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลาย มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ซึ่งสังคมจะอยู่ดีมีความสุขอยู่ได้ ต้องอาศัยหลักธรรมช่วย

ปัญหาอุปสรรคสำคัญ

ปัญหาอุปสรรคสำคัญในด้านต่าง ๆ จากการทำนาของเกษตรกร พอสรุปได้ดังนี้

เกษตรกร

- 1) มีความรู้ต่ำ ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จบชั้นศึกษาภาคบังคับ
- 2) ไม่มีการจดบันทึกรายรับรายจ่าย
- 3) มีภาวะหนี้สิน
- 4) ไม่มีที่ทำกิน
- 5) บางส่วนติดอบายมุขและการพนัน
- 6) มีค่าใช้จ่ายสูงแต่รายได้น้อย
- 7) มีการอพยพย้ายถิ่นมาก
- 8) สภาพการตลาดและราคาผลผลิตไม่จูงใจในการผลิต
- 9) ขาดการเข้าถึงข้อมูล
- 10) ขาดแคลนแรงงาน

ผู้นำชุมชน

- 1) ผู้นำบางส่วนมีความรู้ และส่วนใหญ่อายุมาก
- 2) ขาดภาวะการเป็นผู้นำที่ดีและไม่เข้าถึงแหล่งความรู้
- 3) มีภาระงานมากจากหน่วยงานทางราชการและขาดความสนใจ
- 4) ขาดความเสียสละและการให้ความร่วมมือ

5) ไม่มีวาระ หรือหมุนเวียนการทำงาน ให้ความนับถือกันตามระบบอาวุโส

รวมถึงปัญหาทัศนคติด้านการยึดติดว่าชาวที่แข็งแรง คือ ชาวที่มีสีเขียว ทำให้เกษตรกรไม่สบายใจเมื่อเห็นชาวไม่เขียว เมื่อเทียบกับการทำนาเคมีที่ผ่านมา ทำให้มีความต้องการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งใบให้เขียว ซึ่งต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ

ปัญหาความไม่มั่นใจในการคุมหญ้า เนื่องจากเกษตรกรมีความกังวลเรื่องหญ้า ซึ่งเป็นปัญหาหลักในการทำนาข้าว เพราะการทำนาหว่าน ทำให้การกำจัดหญ้า ไม่สามารถทำได้ดีเท่านาดำ ปัญหาความไม่มั่นใจในการปราบแมลงศัตรูพืชด้วยวิธีการทางธรรมชาติ เนื่องจากเกษตรกรไม่มีความเชื่อมั่นในการใช้วิธีการทางธรรมชาติเพื่อปราบแมลงศัตรูพืช เช่น เพลี้ยกระโดด หรือหนอนกอ เพราะมีความเคยชินกับการใช้สารเคมี และคิดว่าได้ผลมากกว่า รวมทั้งเพื่อนบ้านรายอื่น ๆ นิยมใช้สารเคมี ทำให้เกิดปัญหาความลังเลเพราะใช้วิธีการแก้ปัญหาไม่เหมือนคนอื่น รวมถึงกลัวไม่ได้ผล

ภัยจากธรรมชาติ

ปัญหาภัยพิบัติเป็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อประเทศ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และระบบนิเวศมีแนวโน้มรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรม ส่งผลให้ภัยพิบัติทางธรรมชาติรุนแรงมากขึ้น ทั้งการเกิดอุทกภัย ดินถล่ม ภัยแล้ง รวมถึงเกิดโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด ซึ่งสถานการณ์ภัยพิบัติได้สร้างความเดือดร้อนต่อเกษตรกรและประชาชน และสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยเฉพาะภาคการเกษตรที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะพื้นที่การเกษตรและผลผลิตการเกษตรจะได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี ทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้และขาดความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการเกษตรโดยทั่วไป มีดังต่อไปนี้

- 1) ปัญหาภัยแล้งฝนทิ้งช่วง
- 2) ปัญหาอุทกภัย
- 3) ปัญหาศัตรูพืชระบาด

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาตินั้นถือว่าเป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพทางด้านเกษตร ผลผลิตทางการเกษตรขึ้นอยู่กับธรรมชาติ นั่นคือ สภาพดิน แสงแดด น้ำ และอากาศ ถ้าสภาพทางธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตรแล้ว ผลผลิตที่ได้ก็จะไม่ได้ผลเท่าที่ควรหรือทำให้ผลผลิตเสียหายไม่คุ้มทุนต่อการลงทุนปลูกข้าว

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการทำนาโดยการลดต้นทุนการปลูกข้าวเชิงพุทธวัฒนธรรมของตำบลหนองปลาหมอ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้หลักคิดทางพระพุทธศาสนาซึ่งใช้ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเข็มชี้นำในการลดต้นทุนในการปลูกข้าวซึ่งสามารถลดต้นทุนการปลูกข้าวได้จริง

และสามารถจะพึงพึ่งตัวเองได้ โดยไม่ต้องอาศัยตลาดการค้าต่างประเทศเป็นสำคัญโดยใช้รูปแบบพุทธวิธีดังนี้
รูปแบบพุทธวัฒนธรรมกับการลดต้นทุนการปลูกข้าว

การลดต้นทุนการปลูกข้าวตามหลักพุทธวัฒนธรรม

เป็นการนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาใช้ในการทำการเกษตร ซึ่งหมายถึงทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เพื่อการอยู่ดีมีสุข การอยู่ดีมีกินดี เรียกว่าหัวใจเศรษฐกิจ ได้แก่ อุ อา กะ สะ ซึ่ง รูปแบบพุทธวัฒนธรรมกับการลดต้นทุนการปลูกข้าว

การลดต้นทุนการปลูกข้าวตามหลักพุทธวัฒนธรรมเป็นการนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาใช้ในการทำการเกษตร ซึ่งหมายถึงทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เพื่อการอยู่ดีมีสุข การอยู่ดีมีกินดี เรียกว่าหัวใจเศรษฐกิจ ได้แก่ อุ อา กะ สะ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2551)

1. อุ = อุฏฐานสัมปทา : การช่วยเหลือตัวเอง พึ่งพาตัวเองโดยอาศัยสารเคมีให้น้อยที่สุด พึ่งพาตลาดในประเทศให้มาก มีความขยัน อดทน ทุ่มเหง้าทั้งทางกายและใจในการประกอบอาชีพทำนาด้วยความขยันขันแข็งอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนในการทำนาอย่างเป็นระบบ รวมถึงวิเคราะห์ตลาดในการทำนาอย่างชาญฉลาด

2. อา = อารักขะสัมปทา : เมื่อหามาได้ ต้องรู้จักมีเหตุผลในการใช้จ่ายเงินที่หาได้อย่างชาญฉลาด และ รู้จักออมเก็บทรัพย์ไว้ ใช้ เท่าที่จำเป็น ไม่ฟุ่มเฟือยในการใช้จ่ายในชีวิต รู้จักการรักษาทรัพย์สินในการทำนา ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ในการทำนา รวมถึงรู้จักเก็บพันธุ์ข้าวในการทำนาอย่างเป็นระบบในทุก ๆ ปี

3. กะ = กัลยาณมิตรตา: การมีเพื่อนบ้านที่ดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ค้นคว้า ใฝ่รู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการทำนา โดยมีเพื่อนบ้านคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้านข้อมูลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ไม่นำตัวเองไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดีที่จะมีผลต่อการทำนา และ จะทำให้ประสิทธิภาพของคุณภาพในการทำนาดีขึ้น

4. สะ = สมชีวิตา: ความมีคุณธรรม จริยธรรม ดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายอยู่อย่างพอเพียงห่างไกลจากอบายมุข การดำรงตนเหมาะสมไม่ฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีวิต มีคุณธรรมในการทำนาอย่างเป็นระบบ ดำรงตนในการเป็นชาวนาอย่างดีไม่ทำตนให้เป็นชาวนาที่เน้นกำไรเป็นสำคัญ และไม่ใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไป ทำนาผสมผสานกับธรรมชาติโดยการตระหนักถึงภัยร้ายที่จะทำลายทรัพยากรธรรมชาติในอนาคต การลดต้นทุนการปลูกข้าวตามแนวพุทธวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นแนวคิดในการพัฒนาสังคมและชุมชน โดยเน้นทำการเกษตรแบบเรียบง่าย ตามแบบวิถีชีวิตของคนไทยที่เรียบง่ายงดงามและสมถะ เป็นการเกษตรที่ยึดหลักการของเกษตรธรรมชาติ ประสานกับการดำรงชีวิตตามแนวพุทธศาสนา ไม่ได้เน้นการใส่ปุ๋ยเคมี ไม่เน้นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ไม่เน้นการทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่เน้นการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ยึดหลักธรรมชาติของสังคมไทยที่มีความสุขช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน และยึดหลักพุทธธรรมในพระบรมพุทธานุภาพในการดำเนินชีวิตและการเกษตร เพื่อจะได้อยู่ดีมีความสุข การอยู่ดีมีสุขเกิดขึ้นได้จากหลักหัวใจเศรษฐกิจตามวิถีพุทธวัฒนธรรม จะทำให้ลดต้นทุนการปลูกข้าวได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

นโยบายจากภาครัฐ

1. กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติเพื่อผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาข้าวของประเทศ
2. ดำเนินการบูรณาการแนวทางมาตรการ แผนงานและงบประมาณกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาข้าว
3. จัดระบบการประสานงานและการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อกำกับดูแลและเร่งรัดการดำเนินงานของส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย พร้อมทั้งกำหนดงานของส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์ให้มีความเหมาะสม
4. แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลเพื่อมอบหมายให้ดำเนินการได้ตามที่คณะกรรมการกำหนดเพื่อช่วยปฏิบัติงานการส่งเสริมและพัฒนาข้าวตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาในระดับมหภาค คือในระดับกว้างทั่วทุกภาคของประเทศไทย จะได้เข้าใจสภาพปัญหาของชาวไทยในระดับประเทศมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2549). *คู่มือปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุษากการพิมพ์.
- กীরติ บุญเจือ. (2551). *จริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- คณะกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *การส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อำพน กิตติอำพน. (2547). *รายงานการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.